

TC
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANA SANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÜNÜMÜZ ÇAĞDAŞ TÜRK SANATINDA
ATIK MALZEMELERDEN NESNENİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR SANAT ESERİNE
DÖNÜŞÜM SÜRECİ / ASAMBLAJ**

GIYASETTİN GEZGİN

TEZ DANIŞMANI
PROF. AYHAN ÇETİN

EDİRNE- 2024

Tezin Adı: Günümüz Çağdaş Türk Sanatında Atık Malzemelerden Nesnenin Sürdürülebilir Sanat Eserine Dönüşüm Süreci / Asamblaj

Hazırlayan: Gıyasettin GEZGİN

ÖZET

20. yüzyıldan itibaren endüstrinin gelişip büyümesiyle üretim tüketim dengesi içinde ileri dönüşüm ve geri dönüşüm nesnelerinin günlük hayatımızda yer edinmesi sonucunda çağdaş sanatçıların büyük bir kısmı eserlerini tasarlarken atık malzemelerden faydalanarak iki boyutlu kolaj sanat ürünleri ile üç boyutlu buluntu nesnelerden faydalanarak asamblaj eserleri çalışmalarına önem vermeye başlamışlardır. Atık malzemelerin artık kullanılamaz hale gelmesiyle ve nesnelerin doğada dönüşüm süreci içerisine girmeye başlamasıyla çöp kavramı sorunlarıyla birlikte çözümler arayışı içine gidilmeye çalışılmıştır. Bazı sanatçılar, eserlerinde kavramların ifade edilmesine katkı sağlayan ve kendi anlatım tasarımlarıyla sanat olgusunun anlam kazanmasına ve hızlanmasına yardımcı olan atık nesneler veya atık malzemeleri kullanmaya daha fazla önem vermişlerdir. Modern sanatta sanatçıların kolaj ve asamblaj sanat ürünleri ile hem çevre sorununa hem de atıkların dönüştürülebilmesi döngüsüne katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu yenilikçi çözümlerin yaşamda yer alan tüm canlılara ve türlere bir çözüm sunarak modern bir bakış açısı sunduğunu görebilmekteyiz. Bu araştırma konusuyla ileri dönüşümcü (upcycle) ve geri dönüşümcü (recycling) yöntemiyle modern sanatın içinde yer edinmiş önemli sanatçıların eser oluşturma süreçleri konusu incelenmiş, dönüştürülebilir atık nesne ve malzemelerden eserler yaratan sanatçıların eserleri konularıyla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, İleri Dönüşüm, Atık Nesne, Asamblaj, Kolaj, Dada.

Title of the Thesis: In Today's Contemporary Turkish Art Transformation Process Of Object From Waste Materials Into Sustainable Work Of Art / Assembly

Prpared By: Gıyasettin GEZGİN

ABSTRACT

As a result of the development and growth of the industry since the 20th century, and because of upcycling and recycling objects gaining a place in our daily lives within the production-consumption balance, most of the contemporary artists began to give importance to assemblage works by making use of two-dimensional collage art products and three-dimensional found objects, using waste materials while designing their works. As waste materials became unusable and objects began to enter the process of transformation in nature, efforts were made to seek solutions to the problems of the concept of garbage. Some artists have given more importance to using waste objects or waste materials that contribute to the expression of the concepts in their works and help to give meaning and accelerate the art phenomenon with their own expressive designs. It is thought that in modern art, artists will contribute to both the environmental problem and the waste recycling cycle with collage and assemblage art products. We can see that these innovative solutions offer a modern perspective by offering a solution to all living creatures and species. With this research topic, the creation processes of important artists who took part in modern art with upcycle and recycling methods were examined, and the works of artists who created works from recyclable waste objects and materials were discussed in detail.

Key Words: Art, Upcycle, Waste Object, Assemblage, Collage, Dada.

ÖNSÖZ

Günümüz modern sanatın esas aldığı konular arasında kavramsal bütünlüğe büyük yer verilebilen “kolaj” ve “asamblaj” tasarım ürünlerinin oluşum sürecinde, sanatçının sonsuz seçenekler araması öznel bir özgün oluşunun göstergesi olmuştur. Böylelikle sanatçının kişiliği ön plana çıkmış bulunmaktadır. Sanatçının sadece tuvalin düz ön yüzeyini kullanmak yerine farklı yüzeylerin üzerinde atık nesnelerle hem boyama tekniğiyle hem de farklı malzemeleri tasarımıyla yeni bir sanat ürünü ortaya koyması sağlanarak sanatçının öznelliği vurgulanmaktadır. Teknolojinin olanaklarından yararlanmaya başlamasıyla sanatçının boya ve renkler dışında değişik malzeme ve teknikler kullanarak eser oluşturulması sanatta yeni serüvenlere doğru yol açmıştır. Modern sanatta kolaj veya asamblaj tanımları ile başlayan bu serüven günümüzde birçok malzemenin kullanımına fırsat vermiştir. Kolaj veya asamblaj günümüz birçok sanat akımı içinde anlaşılarak yerini almıştır.

Bu çalışmada günümüz çağdaş sanatında atık nesneler ve atık malzemelerin kavramsal çözümlmeleri üzerinde durulmuş, asamblaj hakkında bilgi verilerek sanatçıların çalışmalarından örnekler verilmiştir. Modern çağın büyüyüp gelişen endüstriyel ve teknolojik gelişmelerin sorunlarının sanatsal çalışmalara yansımaları göz önünde tutularak, sanat galerilerinde, sanat fuarlarında ve bienallerde atık nesnelerin sanatsal uygulamalar içindeki yerinin daha anlaşılır hale getirmesi için çalışılmıştır.

Gıyasettin GEZGİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
GÖRSELLER DİZİNİ.....	VII
GİRİŞ.....	XI
Çalışmanın Kapsamı.....	XI
Çalışmanın Önemi.....	XII
Çalışmanın Amacı.....	XIII
1. BÖLÜM.....	1
1. Sanayi Devriminin Sanata Etkisi.....	1
1.1. Yirminci yüzyıl Modern Sanatta Atık Kullanımı.....	1
1.2. Endüstri Ürünü Atık Nesne Kullanan Sanatçılar.....	2
1.3. Asamblaj Tanımı:	4
1.4. Asamblaj Sanatının Kısa Tarihi.....	4
1.5. Asamblaj Çalışmalarıyla Tanınan Sanatçılar.....	4
2. BÖLÜM.....	28
2.1. 1960'lı Yıllardan Günümüze Türk Sanatında Kolaj ve Asamblaj Çalışan Sanatçılar ve Eserleri (Kronolojik Sıralı):	28
2.1.1. Zeki Faik İzer (d. 1905- ö. 1988)	28
2.1.2. Neşet Günel (d. 1923 – ö. 2002).....	29
2.1.3. Lütfü Günay (d. 1924-ö. 2020).....	31
2.1.4. Kuzgun Acar (d. 1928 – ö. 1976)	32
2.1.5. Burhan Doğançay (d. 1929 – ö. 2013)	34
2.1.6. Ömer Uluç (d. 1931 – ö. 2010)	36
2.1.7. Erol Akyavaş (d. 1932- ö. 1999)	38
2.1.8. Altan Gürman (d. 1935 – ö. 1976)	40
2.1.9. Burhan Uygur (d. 1940- ö. 1992)	43

2.1.10. Özdemir Altan (d. 1931-).....	45
2.1.11. Füsün Onur (d. 1938-).....	46
2.1.12. Sarkis Zabunyan (d. 1938-).....	48
2.1.13. Tomur Atagök (d. 1939-).....	50
2.1.14. Ergin İnan (d. 1943-).....	51
2.1.15. Can Göknil (d. 1945-).....	53
2.1.16. Şükrü Aysan (d. 1945-).....	54
2.1.17. Hüsamettin Koçan (d. 1946-).....	56
2.1.18. Ayşe Erkmen (d. 1949-).....	58
2.1.19. Şenol Yoroğlu (d. 1950-).....	60
2.1.20. Yusuf Taktak (d. 1951-).....	61
2.1.21. Serhat Kiraz (d. 1954-).....	63
2.1.22. İnci Eviner (d. 1956-).....	66
2.1.23. Bubi Hayon (d. 1956 - l).....	67
2.1.24. Bedri Baykam (d. 1957-).....	69
2.1.25. İsmet Doğan (d. 1957-).....	71
2.1.26. İrfan Önürmen (d. 1958-).....	73
2.1.27. Devabil Kara (1962-).....	75
2.1.28. Ekrem Yalçındağ (d. 1964-).....	77
2.1.29. Vahap Avşar (d. 1965-).....	80
2.1.30. Şakir Gökçebağ (d. 1965-).....	82
2.1.31. Ahmet Güneştekin (d. 1966-).....	83
2.1.32. Ramazan Bayrakoğlu (d. 1966-).....	85
2.1.33. Varol Topaç (d. 1967-).....	87
2.1.34. Halil Altındere (d. 1971-).....	87
2.1.35. Rifat Koçak (d. 1971-).....	89
2.1.36. Mehmet Ali Uysal (d.1976-).....	90
2.1.37. Seçkin Pirim (d. 1977-).....	91
2.1.38. Deniz Sağdıç (d. 1982-).....	93

SONUÇ.....	97
KAYNAKLAR.....	99

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. Pablo Picasso, “Sandalyeli Natürmort”, 1912, karışık teknik ve yağlı boya, 29 x 37 cm, Musée Picasso, Paris.....	2
Görsel 2. Arman Pierre Fernandez, “Saatler”, 1985, Gare Saint Lazare, Paris.....	5
Görsel 3. Daniel Spoerri, “Kihcka’nın Kahvaltısı”, 2007, New York	6
Görsel 4. Edward Kienholz, “Point Pink”, 1955, Oil on canvas, 48 x 48 cm.....	6
Görsel 5. Greg Colson, “Manhattan”, 2016, Mixed media, 60cmx152.4 cm.....	7
Görsel 6. Hans Bellmer, “The Doll” 1936.....	8
Görsel 7. H.C. Westermann, “Bir Halat Ağacı” , 1963, Milwaukee Art Museum.....	8
Görsel 8. Irma Hünerfauth, “Maviden önceki safralı yeşil plaka”, 1995.....	9
Görsel 9. Janice Lowry, “Dream Walk”, mixed media assemblage.....	10
Görsel 10. Jane Perkins, “Girl with a Pearl Earring, after Vermeer”, 2011.....	11
Görsel 11. Jasper Johns, “Three Flags”, 1958. New York/Whitney Museum.....	12
Görsel 12. John Chamberlain, “Comeover”, 2007, New York.....	12
Görsel 13. Joseph Cornell, “Medici Slot Machine”, 1943, Construction, 14 x 11¼ x 4 cm.....	13
Görsel 14. Kurt Schwitters, “Merzbild 1A. The Mental Doctor”, 1919.....	14
Görsel 15. Louis Hirshman, “Adolf Hitler”, 1937.....	15
Görsel 16. Louise Nevelson, Moon-Star II, Executed in 1959-1966, wood painted black, 98 x 83 x 16 in. (248.9 x 210.8 x 40.6 cm.).....	15
Görsel 17. Lubo Kristek: Stabiliser of Insufficient Number of Hands, 2012–13. Combined technique, 36 × 21 × 13 cm.....	17
Görsel 18. Markus Meurer, <i>Antike Grille</i> , 2020, <i>Assemblage</i> , 25 x 14 x 33 cm.....	18
Görsel 19. Méret Oppenheim, Object, Kürk kaplı fincan, 1936, Museum of Modern Art, New York.....	19
Görsel 20. Noah Purifoy, “Toilet Bowl Sculpture”, 1996, Outdoor Desert Art Museum Joshua Tree, California.....	20
Görsel 21. Ptolemy Elrington, “recycled materials”	21
Görsel 22. Raoul Hausmann, “Mechanical Head”, assemblage circa 1920.....	22
Görsel 23. Robert Hudson, “Lariat”, 2011-2016, , 27 × 22 × 23 in 68.6 × 55.9 × 58.4 cm.....	23
Görsel 24. Robert Rauschenberg, “Monogram”, (1955–59). 106.7 x 135.2 x 163,8 cm,.....	24

Görsel 25. Tom Wesselmann: “Standing Still Lifes” (1967-81) ,Gagosian West 24th St., New York,.....	25
Görsel 26. Wallace Berman, “Untitled”, 1967, Positive verifax photographic image and acrylic.....	26
Görsel 27. Wolf Vostell, “Endogene Depression” (Version Los Angeles), 1980.....	27
Görsel 28. Zeki Faik İzer” Soyut kompozisyon”, kağıt üzeri kolaj.....	29
Görsel 29. Neşet Günel, Çocuklar, 1996.....	30
Görsel 30. Lütfü Günay, Abstract Composition,2002.....	31
Görsel 31. Kuzgun Acar, “Soyut Heykel”, 65 cm. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi,1962.....	33
Görsel 32. Kuzgun Acar, “Masklar”.....	33
Görsel 33. Burhan Doğançay 1987’de Galeri Yahşi Baraz’da “Mavi Senfoni” adlı tablosunu yaparken.	34
Görsel 34. Burhan Doğançay, "Kurdeleler Serisi", (1929-2013).....	35
Görsel 35. Ömer Uluç,“Gözler 1” Yapı Kredi Kültür Sanat, 2003.....	37
Görsel 36. Erol Akyavaş, “Kuşatma”, 266 x 385 cm, 1982.....	39
Görsel 37. Erol Akyavaş, “Vav”, 115 x 115 cm, 1984.....	39
Görsel 38. Altan Gürman, “Kapitone”,1976.....	41
Görsel 39. Altan Gürman, “Montaj- 5”, 1967. Tahta Üzerine Selülozik boya ve Dikenli Tel, 140 x 140 x 9 cm, İstanbul.....	41
Görsel 40. Altan Gürman, “Arter”, 2019, Sergiden görünüm.....	42
Görsel 41. Altan Gürman, “Montaj 1”, 1967, Triptik, Tahta ve Karton Üzerine Selülozik Boya, 123×218 cm.....	42
Görsel 42. Burhan Uygur, “Kapı”, 1987-1989, Ahşap ve tuval üzerine karışık teknik.....	44
Görsel 43. Özdemir Altan, “Çağdaş Müzik ve Üç Antik Anadolu Kralı”, 1972 pamuklu, yünlü dokuma, İstanbul Radyoevi Daimi Koleksiyonu.....	45
Görsel 44. Özdemir Altan, “Kompozisyon”, 2000. Serigrafi baskı. 79/100 50x70 cm.....	46
Görsel 45. Füsün Onur, "Aynadan İçeri", sergiden yerleştirme görüntüsü 2014, "Herhangi Bir İskemle", (1991) 2014; "Pembe Bot", (1993) 2014.....	47
Görsel 46. Füsün Onur, "Aynadan İçeri", 2014 Sergiden yerleştirme görüntüsü, 2. Kat.....	47
Görsel 47. Sarkis, “Çaylak Sokak”, Maçka Sanat Galerisi (Detay), 1986.....	49
Görsel 48. Tomur Atagök, “Simetrik Sunak”,1983, 2(150x300 cm), Yeni Eğilimler Sergisi.....	50

Görsel 49. Tomur Atagök, “Kadınları Koruyan Yine Kadınlardır”, 2012, 100x200 cm.....	51
Görsel 50. Ergin İnan, Self Portrait, 1996.....	52
Görsel 51. Can Göknıl, “Geyik Boynuzu Uğuru”. 2019, T.Ü. Akrilik Boya Tekniği, 90x 90 cm.....	53
Görsel 52. Can Göknıl, “Ağaç Kutları”, 2021, Tuval üzerine akrilik, 60 x 60 cm.....	54
Görsel 53. Şükrü Aysan, Pentür No: 7. Sanat Tanımı Topluluğu Sergisi (İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, İstanbul, 1978).....	55
Görsel 54. Şükrü Aysan, Salt Sanatsal Nesnelerle Doğal Çevreye Müdahale, 1979.....	56
Görsel 55. Hüsamettin Koçan, 243.6x90 cm, tuval üzerine karışık teknik, 2015.....	57
Görsel 56. Hüsamettin Koçan, 'Ayağımdaki Diken', 2017'deki otobiyografik sergisi.....	57
Görsel 57 Ayşe Erkmen, “Kıpraşım” Ripple, 2017.....	59
Görsel 58. “İsrar” sergisi 24 Şubat-27 Mart 2022.....	60
Görsel 59. Şenol Yoroğlu, İnsan Gözleri Çifte Vav, 2004-2007.....	61
Görsel 60. Yusuf Taktak, Önceki Yıllar, 2002-23, Kutu- Karışık malzeme, 76x100x20 cm.....	62
Görsel 61. Yusuf Taktak, “Parçalanmış”, 2021-23, Kutu – Karışık Malzeme, 33x24x5 cm.....	63
Görsel 62. Serhat Kiraz, “Günlerin Görüntüleri, Bugünün Görüntüsü”, 1988.....	64
Görsel 63. Serhat Kiraz ve Hakan Gündüz’ün “Moment/An” Sergisi Maçka Sanat Galerisi’nde, 2021.....	64
Görsel 64. İnci Eviner, “İçimde Kim Var?” 2006, Kağıt üzerine mürekkep, 30x21 cm.....	66
Görsel 65. İnci Eviner, Beuys Yeraltında (video imaj), 2017, 4K Video yerleştirme, Commissioned by Sharjah Art Foundation. Image Courtesy of Sharjah Art Foundation.....	67
Görsel 66. Bubi Hayon, Kafes – Şekilli Serisi, 2010, Ahşap Panel Üzerine Karışık Teknik, 145 x 83 x 24 cm.....	68
Görsel 67. Bubi Hayon, “Kafes, Kare Serisi”, 2010, Ahşap Panel Üzerine Karışık Teknik, 150 x 150 x 35 cm.....	69
Görsel 68. Bedri Baykam, “İçim Parçalanıyor No:39 Aksoy, Emeç, Mumcu, Kışlalı Kemalizin Bedeli.” Tual üzerine karışık teknik, 180x134 cm, 2009.....	70
Görsel 69. Bedri Baykam, "Yoğun Sıcak." Tual üzerine karışık teknik, 151.5x144 cm, 2019.....	71
Görsel 70. İsmet Doğan, Siz Buradaymışsınız Gibi, El Yapımı Dış Bükey Ayna, 1992.....	72
Görsel 71. İsmet Doğan, Kırık Masa - Eksiklik Serisi Broken Table - Lack Series, 2012.....	73
Görsel 72. İrfan Önürmen, Lot 104, Pentül Karışık teknik.....	74
Görsel 73. İrfan Önürmen, “Sarkaç / Pendulum” 2016 C24 Gallery, New York.....	75
Görsel 74. Devabil Kara, Soyut Kompozisyon, Alçı panel üzerine karışık teknik, 127.00 x 100.00 cm. 1990.....	76
Görsel 75. Devabil Kara, “Yolculuk-İz-Bellek”, 2010.....	76

Görsel 76. Ekrem Yalçındağ, "Kamuflaj", 2007 – 2008, T.Ü.Y.. 180 x 160 cm.....	77
Görsel 77. Ekrem Yalçındağ, Kadife Floral Kapitone Kiremit Puf, Ölçüleri:45x45cm.....	79
Görsel 78. Ekrem Yalçındağ, "Evinde Hisset-II" 2021, duvar üzerine akrilik.....	79
Görsel 79. Ekrem Yalçındağ, "Kadife Floral Kapitone Hardal Yastık", Ölçüleri:45x45cm.....	79
Görsel 80. Vahap Avşar, "Kamuflaj", 1987-2022 12 adet büst, 231 x 279 x 28 cm.....	80
Görsel 81. Vahap Avşar, "Bildığımız Üzere 20. Yüzyıl", 2011-2012, 4 adet bronz büst ve ahşap kaideler, 178 x 30.5 x 30.5 cm.....	81
Görsel 82. Şakir Gökcebağ, "Geometric Food Art", 2012.....	82
Görsel 83. Şakir Gökcebağ, "Baksı Müzesi",2019.....	83
Görsel 84. Ahmet Güneştekin, "Hafıza Odası", Diyarbakır, Ocak 2020.....	84
Görsel 85. Ahmet Güneştekin, Hafıza Odası, Diyarbakır, Ocak 2020.....	84
Görsel 86. Ramazan Bayrakoğlu, "Yangın", Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Koleksiyonu, 225 x 300 cm., Pleksiglas üzerine akrilik boya.....	86
Görsel 87. Varol Topac,"Big lord" - "Büyük Efendi", 68. Devlet Resim ve Heykel Yarışması başarı ödülü, 2007.....	87
Görsel 88. Halil Altındere, "Yarı Asistan Abrakadabra".....	88
Görsel 89. Halil Altındere, "Gizemli Dokunuş, Abrakadabra".....	89
Görsel 90. Rıfat KOÇAK, "Küçük Balık", 90x67x30 cm.....	89
Görsel 91. Mehmet Alı Uysal, "Deri 2", 2010, 700 x 800 cm, Belgium.....	90
Görsel 92. Mehmet Alı Uysal, "Paper Boat", Metal,2017.....	91
Görsel 93. Seçkin Pirim, "Prayer House", 2019, Metallic paint on Plexiglass.....	92
Görsel 94. Seçkin Pirim, "3 Kere 3 Kare heykeli", 2022, The Private Museum, Singapur.....	92
Görsel 95. Deniz Sağdıç, "ÜMRAN", Ready-ReMade serisi 2016, Buluntu Kaset Kapakları, Boyanmış Perde Parçaları, 103 x 100 cm.....	94
Görsel 96. Deniz Sağdıç, "Tay.AI", Ready-ReMade serisi, 2016, Buluntu TV, Renklendirilmiş Kırık Avize Kristalleri, Aydınlatma, 102 x 66 x 15 cm.....	95
Görsel 97. Deniz Sağdıç, "A portrait made with plastic bags by March" 2023.....	95

GİRİŞ

Çalışmanın Kapsamı:

Modern toplumun endüstrisi üretim ve tüketim döngüsü içinde toplumun ihtiyaçları ölçüsünde yeni kaynaklara yönelerek, ihtiyaçları aynı hızda karşılayabilmesi potansiyeli bizlere ileri dönüşümün ve geri dönüşümün önemini kavratır. Çağdaş sanat olgusu içinde kullanım süresi dolmuş bir nesneyi tasarlanabilir sanat ürünü olarak yeniden kullanmak ve onu sanat objesine dönüştürebilmek sanatçısı için önemlidir. Sanatçısı tarafından farklı yeni tasarımlar ortaya koymak için tekrar işlenen atık nesnenin yeniden tasarlanarak orijinal halinin değerini artıracak şekilde ileri dönüştürülerek oluşan yeni objenin sanatsal işlevi bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Ready-Made (Hazır-Bulutlu Nesne), ilk olarak 1915 yılında Marcel Duchamp tarafından bir tabure üzerine monte ettiği bisiklet tekerleğini tarif etmek için ortaya atılan bir terimdir. Endüstriyel ürünün üretimi sırasındaki rastlantılara bağlı olarak ortaya çıkmış endüstri ürünü olan nesne, üzerindeki değişikliklerle sadece sanatçısı tarafından benzerleri arasından seçilerek işlenmiş atık nesnelerle ve malzemelerle değerlendirilip tasarlanarak asamblaj ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatın öz ve biçim konusu buluntu nesneler sayesinde sanatçının ellerinde işlenerek, hazır malzemelerin de katkılarıyla yaratıcı eylemler sonucunda sanatsal ürünlere dönüştürülmektedir. Bu süreç boyunca nesnel biçimlendirme ve form oluşturma katkısıyla ortaya çıkan asamblaj eseri biçimsel bir yön kazanmıştır.

20. yüzyıl başlarından itibaren kübizm sanat akımıyla ortaya çıkan “atık nesne”, sanat nesnesine dönüşürken sanat olgusu içinde yer alan kavramların bütününe anlamının yenilenmesine ve evrimleşerek değişmesine yol açmıştır. Sanatçı kimi zaman klasik malzeme dışındaki kolaj ve asamblaj ürünleriyle de sanat eseri üretilebileceği düşüncesini ortaya koymuştur.

Ülkemizde 1960'lı yıllardan sonra yeni ortaya çıkan Çağdaş Türk sanatının oluşum süreci, günümüz sanat olgusunun toplumun kültürel dokusuna katkılarını araştırmayı kendine pay edinmiş Türk Sanatçıları'nın hazır nesne ve malzemeleri tasarlayarak ortaya çıkardıkları Kolaj ve Asamblaj çalışmaları incelenmektedir.

Çalışmanın Önemi:

Atık nesnelerin ve kullanılabilir atık malzemelerin sanat nesnesine dâhil olmasıyla iki boyutlu çalışmalar “Kolaj”, üç boyutlu çalışmalarla farklı ve çeşitli malzemelerin tasarlanarak birleştirilmesi tekniği ile oluşturulan sanat nesnesine de “Asamblaj” çalışması denir. Buluntu nesnelerin sanat nesnesi olarak tasarlanması sonucu ortaya çıkan asamblaj ürünleri estetik unsurlar içeren ve haz alınan bir nesneye dönüşmüştür. Kullanılmayıp artık işe yaramaz olarak tanımlanan, düşüncede yer bulamayan bu nesneler sonuçta, yeni tasarımları sayesinde estetik yapının ta kendisi olmuştur. Kolaj, kesme ve yapıştırma tekniklerinin kullanılması ile iki boyutlu yüzeyler üzerinde tasarlanabilen, ya da kendinden iki boyutlu yüzey oluşturacak şekilde biçimlendirilerek oluşturulan boyutlu çalışmalardır. Polyester yüzeyler, kağıt parçaları, ipler, metal teller, kumaş parçaları, kum ve cam parçaları gibi daha çok sayıdaki diğer malzemeler, kolaj tekniğinde kullanılır. Bu malzemelerin örüntüleri ile elle tasarlanarak, farklı yüzeylerde belirli bir konuyu ya da tasarlanmış bir düzen çerçevesinde yapıştırılması veya monte edilmesi sonucu bir kompozisyon oluşturulur. Tasarlanmış kolajda bu kompozisyonlara boya ile değişik renkler bütünlüğünde müdahale edilmesi mümkün olabilmektedir.

Çevremizden atık olarak toplanıp bulunabilen plastik parçaları, pet şişeler, kapaklar, kumaşlar, karton, ahşap parçaları gibi malzemeler bu çalışmalarda kullanılır. Kolaja göre nispeten, sadece kâğıt parçaları ve boyalar ve renkler kullanılarak yapılan çalışmalara oranla “Asamblaj” çalışmalarında atık nesnelerle yapılan çalışmaların çeşitliliği çok daha geniştir. Sanatçı atık nesnenin hazır var olan renklerini, biçimlerini, formlarını ve dokularını tasarımı esnasında zenginleştirir. Sanatçı bu süreçte çalışmada var olan malzemelerin nasıl kullanılacağına ve diğer malzemeler aracılığıyla neyi tasarlayacağına dair fikir edinebilir.

Modern sanatın en belirleyici özelliği, geleneksel olan sanatı reddedip geleneksel sanatın özelliklerini yeniden şekillendirmesi olmuştur. Geleneksel sanatta, akademik kurallar çerçevesinde oluşturulan ve bunun için belirli bir malzeme çeşitliliğinden yararlanılan sanat nesnesi, Modern sanat döneminde ve sonrasında tanımı ve kapsamı olarak tamamen değişmiştir. Modern Sanat anlayışında atık nesneler sayesinde sanat eserini oluşturmada malzeme olarak kullanılan ve tasarlanan atık nesneler eserin

oluşumunda kullanılan malzemeler bakımından farklılıklar göstermektedir. Kolâj ve asamblaj çalışmalarında kullanılmaya başlanılan atık nesne ve atık malzeme, zamanla kendi içinde evrimleşerek daha fazla kullanım yaygınlığı kazanmıştır.

Çalışmanın Amacı:

Bu araştırmanın amacı; 1960'tan sonra oluşan yeni modern sanatın ana malzemelerinden olan kolaj ve asamblaj çalışmalarında kullanılan atık nesne ve atık malzemelerin modern sanatın içinde bulunduğu yerini tanımlamaktır. 20. yüzyıl bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde kitlesel iletişimin de katkılarıyla hızla gelişen yenilikçi, gelişime açık modern sanat dönemi başlamış, beraberinde geleneksel sanat anlayışında sapmalar oluşmuş, oluşan yeni sanat olgusu, 'yansıtma' ya da 'taklit etme' yolunu terk etmeye doğru ilerlemiştir. Modern dönem ile yoğunlaşan endüstri ve sanayileşme sonucunda, modernizmin ürün çeşitliliğine paralel dinamik yapısı içinde gelişip büyüyen atık nesneler sanatın da malzemesi haline gelmiştir.

Hazır malzeme ile hazır nesne arasında hem kavramsal hem de teknik farklılıklar vardır. Hazır malzemenin hammaddeyi gelenekseldir. Sanatçı hazır malzemeyi tasarlayabilir, onu yeniden şekillendirip biçimlendirebilir, onu yeniden estetik bir nesneye dönüştürülebilir. İleri dönüşüm yöntemi, yaratıcılık ve el becerilerimizin gelişimini destekler. Özellikle çocuklarla birlikte yapılan ileri dönüşüm çalışmaları gelişimsel açıdan faydalı olur. Sürdürülebilir bir yaşama giden yol, bugünkü ihtiyaçlarımızı karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmaktan geçiyor. İleri dönüşüm ve kaynakların verimli kullanımı konusunda bilinç oluşturmak, atıkların değerlendirilerek tekrar kullanıma kazandırılabilceğini sanat ve tasarım aracılığıyla göstermek ve her türlü dönüşümün sürdürülebilir çevresel faydalarına dikkat çekmek bu araştırma konusunun amacını oluşturmaktadır.

Tanımlar:

Geri dönüşüm (Recycle), kullanılıp atılan nesnelerin işlenip, yeni işlevi ile tekrar kullanıma sokularak döngüsüne devam etmesidir. Atık malzemelerin ham maddesinden kaynaklanan sebeplerinden dolayı atık nesnelerin tüm geri dönüşümleri eşit değildir. 'Geri dönüşüm' ve 'ileri dönüşüm' terimleri bazen birbirinin yerine kullanılır ancak iki süreç aslında çok farklıdır.

Geri dönüşüm nedir?

Geri dönüşüm, üretim ve kullanım ömrünü tamamlamış, nesnelerin yeniden yeni malzemelere dönüştürüldüğü ve daha sonra aynı ürünü veya başka bir ürünü yapmak için kullanıldığı endüstriyel bir süreçtir.

İleri dönüşüm nedir?

‘Yaratıcı geri dönüşüm’ olarak da adlandırılan ileri dönüşüm, geri dönüşümden tamamen farklıdır. İleri dönüşüm, eski veya kullanılmış nesnelerden veya atık malzemelerden yeniden tasarlanmış ürünler, eşya vb. yapmaktır. Dolayısıyla, ileri dönüşümün endüstriyel geri dönüşüm süreciyle hiçbir ilgisi yoktur. Bunun yerine, ileri dönüşüm, aksi takdirde israf olacak bir nesneyi almayı ve onu tekrar yararlı hale getirmek için bir şekilde iyileştirmeyi içerir.

İleri dönüşüm (Upcycling), kullanım ömrünü tamamlamış, fakat tekrardan kullanılabilir bir nesneye yeniden dönüştürmek için, orijinal halini yitirmeden nesneyi yeniden tasarlanarak onu ileriye doğru dönüştürmek anlamına geliyor. İleri dönüşüm, eskimiş ve hatta kullanılamaz nesnelerden, malzemelerden yeniden ve yinelenerek kullanılabilir farklı şeyler üretmek olarak ifade edilebilir.

Geri dönüşüm ve ileri dönüşüm arasındaki farklar

Yukarıda da belirttiğimiz geri dönüşüm ve ileri dönüşüm arasındaki temel farklar şunlardır;

-Geri dönüşüm, yeni bir şey yaratmak için atığın işlenerek yeniden üretimini içerirken, ileri dönüşüm atığı mevcut durumundan faydalanarak işe yarar yeni bir şey yaratımını kapsamaktadır.

-İleri dönüşüm sırasında orijinal form korunurken, nesne tanınabilir, bu da ona yeni bir hikâyede anlam verir. İleri dönüşümde nesnenin ne olduğu ve tasarımcısının elinde ne hale geldiği görülebilir. Bu anlamda, ileri dönüştürülmüş nesne, eskiden olduğu nesneye bir tür övgüdür.

-Geri dönüşüm pratik olsa da ileri dönüşüm son derece yaratıcıdır ve bitmiş ürünü oluşturmak için çok çeşitli teknikler ve malzemeler içerebilir.

-Yeniden kullanım ve ileri dönüşüm, geri dönüşüm ihtiyacını azaltır ve bu nedenle doğa için harika bir seçenektir.

Hazır/Buluntu Nesne (Atık Nesne):

Hazır nesne, tam işlenmeden, birbirinden farklı işlevleriyle günlük yaşantımız içerisinde bulunan ve sanat üretiminde de kullanılabilen herhangi bir nesnedir. Sanatçının günlük hayata ait sıradan seri üretim nesnelerini, sanat nesnesi olarak kullanması ve nesneyi asıl işlevinden soyutlayarak ona yeni bir anlam kazandırması ‘Atık Nesne’ olarak da tanımlanır.

Marcel Duchamp tarafından ilk olarak 1915 yılında bir tabure üzerine monte ettiği bisiklet tekerleğini tarif etmek için ortaya atılan bir terimdir. Buluntu nesne kullanımı ise, Duchamp'ın kullandığından daha geniş anlama sahiptir ve sanatçının seçtiği doğal nesneleri de kapsayan her tür nesneyi kapsar. Buluntu nesneler, Dada akımı tarafından benimsenmiş, sonrasında çağdaş sanatta kullanılan yöntemlerden biri olmuştur.

M. Duchamp, sanat ve yaşamı birleştirdiği sanat tanımında;

“Herhangi bir nesneyi ya da eylemi sanat olarak sunmasıyla yaratıcılık olgusunun tarifini değiştirmiş, sanatın geleneksel anlamda beceri ve yeteneğe dayanması gerektiği yolundaki inancı sarsmış, sanatsal beğeniye şekillendiren etkenleri sorgulamış, kavramsallaştırma ve anlam gibi olguların plastik biçimin önüne geçmesini önermiş ve düşünsel deneyimin önem kazanmasına öncülük etmiştir.” (Antmen, 2008: 194).

Malzeme nedir?

Bir şeyin yapılması için gerekli araç ve gereçlere malzeme denir.

Hazır Malzeme (Atık Malzeme) Nedir?

Hazır malzemenin hammaddesi gelenekseldir, yani işlenebilir, yeniden şekillendirilebilir, heykelleştirilebilir, nesneye dönüştürülebilir. Malzemeler bir nesneyi oluşturan bir madde veya maddelerin karışımıdır. Malzemeler saf veya saf olmayan, canlı veya cansız maddeler olabilir. kullanılmış/kullanılmamış, endüstriyel/kullanım sonrası atıkları kullanarak tasarım sürecinin nasıl işlediğini veya işleyebileceğini değinen

“Geri dönüşüm sürdürülebilirlik açısından en iyi etki yaratan sistem değildir. En az etkili olandan en etkili olana doğru sıralama: Recycle – Reuse - Reduce (Geri dönüştür - Yeniden kullan - Kullanımını azalt). (...) Geri dönüşüm (Recycle) orijinal

malzemeyi yeniden işlemek veya başka bir malzemeye dönüştürmektir. Metal, plastik, kağıt ve cam gibi tüketici ürünlerini temel malzemelerinden daha az değerli taze tüketici ürünleri yapmak için kullanır. Basit bir ifadeyle geri dönüşüm, bir ürünün yaşam döngüsünü uzatan kimyasal bir süreçtir.”¹

Kolaj Nedir?

“Kolaj, Fransızca colle(tutkal)+ age= yapıştırmak sözcüğünden alıntıdır. Colle, Latince aynı anlama gelen colla sözcüğünden evrilmiş bir sözcüktür. Türkçe karşılığı ise 'kes-yap' tır. Kolajın sözlük anlamı; Elde mevcut her tür basılı, çizili ya da fotografik malzemenin bir yüzey üzerine yeni bir kompozisyon oluşturacak düzende yapıştırılmasıyla elde edilir. Böylelikle kendileri sanatsal nitelikte olmayan çeşitli malzemeler, yalnızca yeni bir kompozisyon oluşturmak için kullanımları sayesinde bir sanat yapıtı meydana getirirler. Bu durumda sanatsal üretim süreci sadece bir kompoze etme etkinliğine indirgenmiş olur.” (Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Metin Sözen & Uğur Tanyeli, 1986, s134)²

Her türlü fotoğraf malzemesini veya basılı öğeyi iki boyutlu yüzey üzerinde yeni bir kompozisyon oluşturacak şekilde, yapıştırılması ya da eklenmesiyle elde edilen sanat eserlerini tanımlar. Kolaj, yüzeyler üzerinde ‘kesme-yapıştırma’ ve ekleme tekniklerinin kullanılması ile oluşturulan çalışmalardır. Kolaj tekniğinde renkli kağıtlar, ipler, kumaşlar, kum ve boya gibi daha çok sayıda örnek verebileceğimiz malzemeler de kullanılır. Bu malzemelerle uygulanacak yüzeye belirli bir konu ya da düzen çerçevesinde yapıştırılması ile kompozisyon tasarlanabilir.

Asamblaj Nedir?

Sanatçı tarafından tasarlanıp uygulanabilir çeşitli malzemelerin ya da ayrı cinsten nesnelerin bir araya getirilerek oluşturulmuş üç boyutlu yapıtın tanımıdır. Tasarıma dönüşebilecek ‘Asamblaj’ çalışmalarında değişik ahşap parçaları, pet şişeler, kapaklar, kumaş, karton gibi endüstriyel pek çok malzemeler kullanılabilir. Günümüzde yabancı ve yerli sanatçılar özellikle, birbirlerinden farklılıklar gösteren nesnelerin etkilerini eserlerinde kullanarak daha anlamlı farklar yaratan sanatsal

¹Hilal DORUK, “Atık Malzeme ile Tasarım” Bilgi Markut Dergi, sayı 12, 2.sf.

<https://markut.net/sayi-12/atik-malzeme-ile-tasarim/>

²Şahsenem GÖKSU GÖKTÜRK, “Tasarım Sözlüğü: Kolaj”, Bilgi Markut Dergi, sayı 9, 4.sf

<https://markut.net/sayi-9/tasarim-sozluqu-kolaj/>

uygulamalar ortaya çıkarmaktadırlar. Noyan'ın asamblaj konusundaki tanımlamasında;

“Kullanım amacına göre, birbirleriyle ilgili olmayan parçaların bir kompozisyon dâhilinde bir araya getirilmesi ve ortak bir anlatımda bir şeyi ifade etmesi, “20. yüzyıl sanatında görülen bir davranış ve sanatsal üretim biçimidir. Sanat yapıtını boyama, çizme, resmetme ve yontma gibi eylemler oluşturmayı yadsıyarak onu sanatsal araçlarla ortaya konmamış doğal ya da endüstriyel nesnelerin veya parçaların yeni bir düzen içinde bir araya getirilişiyle üretmeyi öngörür. Yapıt zaten önceden de var olan öğelerin yeni bir dizge içine yerleştirilişiyle yaratılmaktadır. Fotomontaj ve kolaj, aslında birer asamblaj türüdür. Fakat asamblaj çeşitli malzemenin ya da ayrı cinsten nesnelerin bir araya getirildiği üç boyutlu yapıt olarak da tanımlanmaktadır.” (Noyan, 2001: 15).

Dekupaj Nedir, Nasıl Yapılır?

Dekupaj, tasarlanabilir pek çok malzemeyle birlikte, herhangi bir şeklin çevresini kesip oyarak çıkarılması ve başka bir düzlem üzerinde bu oyulan şekli yeniden farklı uygulamalar ile yeniden kurgulamaktır. Dekupaj, sanat eserlerinde ya da dekorasyon amaçlı kullanılan bir tekniktir. Kağıt, karton, kumaş ya da ahşap gibi malzemeler, farklı desenlerde kesilerek diğer bir zemine yapıştırılmasıyla dekupaj tasarımları oluşturulabilir. Bu teknik işlem ile, üst üste yerleştirilmiş katmanlar oluşturularak görsel olarak ilgi çekici bir görüntü elde etmeyi amaç edinilir. Dekupajın kökeni, dekupe (kesip yapıştırmak) kelimesinden gelmektedir.

Yerleştirme (Enstalasyon) Nedir?

Yerleştirme (Enstalasyon), belirli bir mekân içinde ya da dışında, tasarımcısı tarafından mekânın özellikleri de göz önünde bulundurularak, izleyicinin de katılımını kullanılarak bir ya da birkaç nesnenin bu alana konması ya da bulunan nesnelerin bu alanda yeniden düzenlenmesidir.

“Enstalasyon kelimesi; kurma, kurulum, düzenleme, yerleştirme gibi anlamlara gelmektedir. Yerleştirme, kavramsal sanat pratiklerinde ve diğer sanat disiplinlerinde yer alan bir üretim, ifade, çalışma biçimi ve bir sanat anlayışıdır (Taştan, 2018:49). Bu anlayış, birtakım sıradan nesnelerin belirlenen bir mekanda kurulumu ve düzenlemesinden oluşan sanatsal üretim şekli olarak ifade edilir.

1960'lı yıllardan itibaren gerçekleştirilen enstalasyon uygulamaları modern sanatın önemli bir parçası olmuştur. Enstalasyon çalışmaları hem iç hem dış mekanlarda uygulanmaktadır. Günlük yaşamda var olan birçok nesne sanatçının üretim sürecinde işlevselliğinden tamamen sıyrılarak sanat yapıtı haline gelmektedir.”³

³ Dilek TOLUYAĞ, “Sanat Pratiğinde Enstalasyon, Mekan, Nesne ve Sanatçı Örnekleri”, Araştırma Makalesi DOI: 10.34189/asd.5.11.007, Cilt 5, Sayı 11, 2020, s.101-114
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1301647>

1. BÖLÜM

1. Sanayi Devriminin Sanata Etkisi

Sanayi devriminin ve teknolojinin hızla gelişmesi sayesinde bazı sanat yapıtlarının üretilmesi, sanatın daha geniş kitlelere ulaştırmasını sağlamıştır. Modernizmin toplumsal sınıf farklılıkları ilk başlarda portre resimlerine ilgiyi artırmıştır. Fotoğraf makinasının icat edilmesiyle sanat anlamını daha çeşitlendirerek gelişimini desteklemiştir. 1890'lı yıllarda hızla ayak uyduran ülkelerde reklam sektörü oluşmuştur. Sanatçıların da hızla reklam sektörünü kullanmaya başlamaları sayesinde görsel sanatlar alanında yeni grafik sanatlar dalları oluşmuştur. Telgraf, posta, telefon, gibi kitle iletişim araçları günlük yaşama girmesiyle birlikte günlük yaşamda yer alan ve düzenli olarak çalışan yazılı basın sayesinde haber iletimi, bilgi ağı hızla artmıştır. İngiltere’de 1897’de William Morris’in ortaya attığı “teknolojik gelişmelere bağlı olarak sanatın insan doğasından uzaklaştığı” iddiasıyla “Arts and Crafts” hareketi doğmuştur. “Arts and Crafts” hareketi, özünde ideolojik kavramları barındıran bu hareketi ile, mevcut düzene ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak gelişen sanatın, insan doğasından çok uzaklaştığı iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Sanayiinin gelişmesiyle kapitalizminin getirdiği çoklu üretim sürecinde, güzel sanatların boş zamanı olan insanlara özgü bir ayrıcalık olmasını reddeden “Arts and Crafts” hareketi işçi sınıfı ile sanat arasındaki bağları yeniden kurmayı hedeflemiştir. İletişim araçlarıyla dış dünya ile hızla bağ kurabilen Avrupa’da toplumlar farklı kültürlerin sanatlarına ve yaşamları ilgi duymaya başlamışlardır. “Arts and Crafts” hareketi sayesinde Avrupa ülkelerinin çeşitli merkezlerinde müzik, resim, tiyatro gibi sanat dalları daha da gelişmiştir.

1.1.Yirminci yüzyıl Modern Sanatta Atık Kullanımı

I. Dünya Savaşı’nın 1914’te başlamasıyla Georges Braque’ın ve Pablo Picasso’nun değersiz atık malzemeleri nesneleri resmin yüzeyinde eserlerinde kullanmaya başlamaları sayesinde bu yenilikçi süreçle geleneksellik kesintiye uğramıştır. Marcel Duchamp, 1914 yılına kadar kübist sanat çerçevesi içerisinde pek çok eserler vermiş sanatçıdır ve “Ready-Made” akımının öncü sanatçısı olmuştur.

Dada hareketi 1916’ da İsviçre’de ortaya çıktığında Birinci Dünya savaşının insanlara getirdiği yıkımlara karşı çıkan bir hareketti. Dadaistler bu dönemin sanat anlayışına, toplumdaki yerleşik değerlere karşı çıksalar da, dönemin sanat anlayışını hazır malzemelerle oluşturdukları yapıtlarıyla, sanatı zenginleştirip pek çok sanat akımına öncülük yapmışlardır.

Sanatçılar tarafından atık nesne ve malzemeler, yirminci yüzyılın başlarından itibaren günümüze kadar çeşitli sanatsal anlayış ve yorum farklılıklarıyla sanat alanında alternatif bir ifade aracı olarak kullanılmıştır.

Görsel 1. Pablo Picasso, “Sandalyeli Natürmort”, 1912, karışık teknik ve yağlı boya, 29 x 37 cm, Musée Picasso, Paris

Kolâj ve asamblaj çalışmaları ile sanat ortamında kullanılmaya başlanılan atık nesne, zamanla tasarım nesnesi olarak yaygınlık kazanmış ve atık nesnenin sanat nesnesine dönüşmesiyle bu yapının ta kendisi olmuştur. Kullanım süresini doldurmuş, işe yaramayan atık nesneler ve malzemeler yeniden tasarlanarak, sanatçılar tarafından yeniden tasarlanarak yeni estetik unsurlar içeren ve haz alınan bir nesneye dönüştürülmüştür.

1.2. Endüstri Ürünü Atık Nesne Kullanan Sanatçılar

Georges Braque 1912 yılında dükkanlardan satın aldığı duvar kâğıtları üzerine kömür kalemle desenler çizmeye başladığında, endüstriyel ürünlerin sanat malzemesi olarak resim yüzeyine girmesiyle hem kolaj sanatı hem de asamblaj sanatının ilk

adımları atılmış oldu. Picasso ve Braque çalışmalarında seri üretim nesneleri olan gazete, hasır, muşamba, duvar kağıdı kullanarak sanat eserleri üretmişlerdir. Duchamp'ın atık malzemeleri ifade etmek istediği bir forma dönüştürme çabası yok iken, Picasso'nun atıkları ifade etmek istediği forma dönüştürme çabası vardır. Marcel Duchamp eserlerinde atık nesnelerin biçimlerine müdahale etmemiştir. Örneğin; mutfak taburesine bir bisiklet tekerleği monte ederek, düzen içinde onları sanat nesnesine dönüştürerek, bu atık nesnenin var olan işlevlerinden uzaklaştırmıştır. Duchamp'ın eserlerindeki farklı biçimlendirme yöntemiyle hazır nesne kullanmadaki keskin tavrı Dada Hareketi'ni ortaya koymuştur. Duchamp, 1914 yılına kadar “kübist” sanat çerçevesi içerisinde pek çok yapıtlar vermiş ve “Ready-Made” akımının öncü sanatçısı olmuştur.

1914'te I. Dünya Savaşı başladığında, Georges Braque'ın ve Pablo Picasso'nun atık nesneleri resmin yüzeyinde kullanmaya başladığı yenilikçi sanat süreci kesintiye uğramıştır. I. Dünya savaşı, toplumların bulundukları coğrafyada sosyal ve ekonomik alanlarda düzene duyulan rahatsızlıkların daha da büyümesine yol açmıştır. Dada sanat hareketi bir başkaldırı olarak sanat tarihi sahnesinde yerini almıştır. Bir nesneyi orijinalliğinden kopararak sanat nesnesine dönüştürmesi Duchamp 'ın icat ettiği tasarımsal bir durum değil, keşfettiği bir durumdur. Duchamp'a göre belli bir amaç ve işlev için üretilmiş nesneler, kullanım süreleri geçtikten sonra, kendi işlevini kaybetse bile tasarımcıları tarafından yeniden sanat nesnelerine ya da eserlerine dönüştürülebilmektedir.

Josep Beuys hazır nesneler kullanarak yapıtlar üreten önemli sanatçıdır. Duchamp eserlerinde, kullandığı atık nesneleri kendi bağlam ve işlevlerinden uzaklaştırarak, onların sanat eseri olup olmamasına yol açan nedenleri sorgulamıştır. Josep Beuys ise eserlerinde kullandığı atık nesneleri kendi bağlamlarından tamamen uzaklaştırarak, doğal özelliklerinden olduğu gibi yararlanmıştır. Neticede esere dönüşmüş olan nesneyle yabancılaşmak yerine, onu tanımaya çaba göstermiştir. Joseph Kosuth'un “Bir ve Üç Sandalye” isimli yapıtında sergi alanında gerçek bir sandalye, solunda da yine aynı sandalyenin fotoğrafı ve sağında da sandalye denen şeyin sözlükteki tanımlarından oluşan bir belge düzenlemesi buna güzel bir örnektir. Kosuth'un izleyicilerden beklentisi, nesnenin fotoğrafı ve nesnenin tanımları arasındaki ilişkiyi vurgulamasıdır.

1.3. Asamblaj Tanımı

1953'te Jean Dubuffet tarafından tanımlanmış ve çeşitli atık malzemelerin ya da ayrı cinsten atık nesnelerin tasarlanarak bir araya getirildiği üç boyutlu yapıt olarak tanımlanmıştır. “Asamblaj”, sanatçılar tarafından endüstriyel malzemeleri doğrudan tasarlanarak üç boyutlu çalışmalarının doğal bünyesinde değerlendirebilmesini tanımlamak için kullanılmış bir terimdir. Asamblajda hazır nesnelerin ve malzemelerin değiştirilmeden parçalarından tasarlanarak oluşturulan sanat eseri objesi olarak kompozisyona eklenmektedirler. Sanatçılar Asamblaj tekniği ile geleneksel olan sanat akımlarında ‘modle’ edilerek gerçekleştirilen heykel çalışmaları terk ederek artık yerini atık nesnelerin ve malzemelerin parçalarının monte edilmesi ile yeni bir görsele anlam yüklemeye başlamıştır.

1.4. Asamblaj Sanatının Kısa Tarihi:

Kübizm akımında Picasso ve Braque ile sanata giren atık malzemeler, 20. yüzyılın başında sanat alanında kullanılmaya başlamış ve Dada hareketi ile farklı bir boyut kazanmıştır. 1950'lerden hemen sonra Asamblaj sanatında yaygın olarak Robert Rauschenberg ve Jasper Johns gibi asamblaj sanatçıları, montajı olduğu gibi uygulayan anti-estetik sanat heykelleri yapmak için farklı malzemeler ve nesneler kullanmaya başlamıştır. 1961'de New York Modern Sanat Müzesi'nde "Asamblaj Sanatı" sergisi düzenlenmiştir. Bu sergide, Man Ray, Robert Mallary, Joseph Cornell, Robert Rauschenberg, Georges Braque, Dubuffet, Marcel Duchamp, Pablo Picasso, Kurt Schwitters, George Herms, Bruce Conner ve Edward Kienholz gibi 20. yüzyılın başlarında yer alan sanatçıların çalışmaları yer almıştır. I. Dünya savaşı sırasında 1916'da Zürih'te ortaya çıktığında Dada kendisinden önceki modernist sanat akımlarının tutumlarından daha keskin ve sert bir felsefi sentez geliştirmiştir.

“Üç boyut açısından dönüm noktası 1914'te Picasso'nun buluntu gümüş bir absent kaşığı heykelinde kullanmasıyla, Absent Bardağı (Glass of Absinth) adlı heykeliyle yaşanır. Öncesinde buluntu ahşap malzemelerle kübist rölyefler yapmasına karşın bardak heykeli, gerçek bir nesneye yer veriyordu (Arnason ve Prather, 1998: 198). Kübizmin sonraki dönemlerinde akıma dahil olan Henri Laurens, Rusya'dan gelen Alexander Archipenko ve Vladimir Baranoff - Rossine

kübizmin buluntu malzemeyle ilişkili üç boyutlu kanalını temsil etmişlerdir. Picasso, Kübizm'den sonra sanat hayatının ilerleyen zamanlarında buluntu nesne ile heykel yapmayı sürdürmüştür. Fütürist ve konstrüktivist sanatçılar, kübizmden aldıkları sanat dışı malzeme kullanımını kendi sanat fikirleri doğrultusunda üç boyutta değerlendirmişlerdir. Bunun yanında buluntu nesneye ilişkin sanat pratikleri üzerine en önemli fikirler Dada çevresinde gelişmiştir.”⁴

1.5.Asamblaj Çalışmalarıyla Tanınan Sanatçılar:

Arman Pierre Fernandez (1928–2007) Fransız sanatçı, heykeltıraş ve ressam. Yeni Gerçekçilik akımının temsilcilerindendir. 1960’larda Arman ve Klein’in eserlerini sergilediği boş galeriyi, tümüyle hiç boş kalmayacak şekilde tıka basa atık çöple doldurarak sanat çevresinde yeni bir sansasyon yaratmıştır. Arman, kendine özgü heykel tarzı ile tanınan, çalışmalarını çok sayıda gündelik eşyayı bir araya getirerek oluşturmuş bir sanatçıdır. En çok “biriktirmeleri” ve nesneleri yok etmesi ve yeniden düzenlemesiyle tanınmıştır.

Görsel 2. Arman Pierre Fernandez, Saatler, 1985, Gare Saint Lazare, Paris

⁴ ÇOBAN Caner, ERGÜR Gökçen, “Buluntu Nesnenin Kişiselleşmesi”, Kesit Akademi Dergisi- The Journal of Kesit Academy, 7. Sayı, 28 Eylül 2021 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2064400>

Daniel Spoerri (1930-) Romanya doğumlu, İsveçli bir sanatçıdır. “Yeni Gerçekçilik” sanat akımında özellikle yiyecek içeceklerden oluşan atık ve ambalajlarını yüzey üzerine yapıştırarak tasarladığı ve oluşan çalışmayı duvara asarak ‘resim-heykel’ arası yapıtlarıyla tanınan bir sanatçıdır.

Görsel 3. Daniel Spoerri, “Kihcka’nın Kahvaltısı”, 2007, New York

Spoerri’nin birçok çalışmasında günlük yaşantının şiirsel dokusu, yaşanan o anın anlamı, zaman kavramının gelip geçiciliğin bilincinde olma durumu görülmektedir. Sanatçı 2007’de “Kihcka’nın Kahvaltısı” eserinde, bir kahvaltı masası görüntüsü ve sandalyenin üzerinde duran eşyalardan ibarettir. Sanatçı bu eserinde yemek artıklarının oluşturduğu rastlantısal oluşumu ve diğer öğeleri bir yüzey üstüne sabitleyerek sanatçının eyleminin de sınırlı olduğunu ortaya koymuştur.

Edward Kienholz (1927–1994) 1975’te Guggenheim Ödülü sanat ödülü alan Amerikalı bir sanatçıdır. Çalışmalarının ana konusu; bireyin özel yaşamında hissettiği, toplumsal sözleşme ve çevrenin baskısı sonucu ortaya çıkan savunmasızlıktır.

Eserlerinde döküntü objeler kullanarak, çağdaş kültürün yarattığı ürünleri ve oluşturduğu yabancılaşma ve aidiyetsizliği en yalın ve muhalif haliyle insanlara sunar.

Görsel 4. Edward Kienholz, *Point Pink*, c. 1955, Oil on canvas; 48 x 48 in

Greg Colson (1956-) Çubuk haritalar, inşa edilmiş resimler, güneş sistemleri, yönler ve kavşaklardan oluşan duvar heykelleri ile ‘resim-heykel’ arasındaki çizgide yer alan, verimlilik ve düzen kavramlarını ele alan çalışmalarıyla tanınan Amerikalı bir sanatçıdır. Temizlenmiş malzemeleri kullanan Greg Colson, derme çatma yapıların fizikselliğinin, boyadığı veya yüzeylerine çizdiği hassas sistemlere izinsiz girmesine izin vererek, konu/bağlam, görüntü/destek, düzen/kaos arasında bir denge kurmuştur.

Görsel 5. Greg Colson, *Manhattan*, 2016, Mixed media 60 in 152.4 cm

Hans Bellmer (1902–1975) Bellmer, en çok çizimleriyle, “Historie de L’oeil”in 1940 baskısını gösteren gravürleriyle ve 1930’ların ortalarında ürettiği gerçek boyutlu kadın oyuncak bebekleriyle tanınan Alman sanatçıdır. Sanat ve fotoğraf tarihçileri de onu Sürrealist bir fotoğrafçı olarak görmektedir. Bellmer, oyuncak bebek projesiyle aynı zamanda kişisel yaşamındaki bir dizi olay tarafından da tetiklendiği, kendi sanatsal yaratıcılığını baba otoritesine karşı duyulan çocukluğundaki itaatsizlik ve sert, mizahsız kızgınlıkla ilişkilendirmiştir. yaratmıştır.

Görsel 6. Hans Bellmer, “The Doll” 1936

Ahşap, metal malzemelerden bir kadın bebek yapmış ve bu kadın bebekler tamamlanırken parçalar halinde bir dizi fotoğraf çekmiştir. Fotoğraflar sanat çevresinde çeşitli etkilere yol açarken, sanatçı Man Ray ve Brassai’nin başsız, bacaksız, kadın torso fotoğraflarından ve Jack the Siper’den etkilenecek bir dizi “torso cinayeti” dizisi tasarlayıp düzenlemiştir.

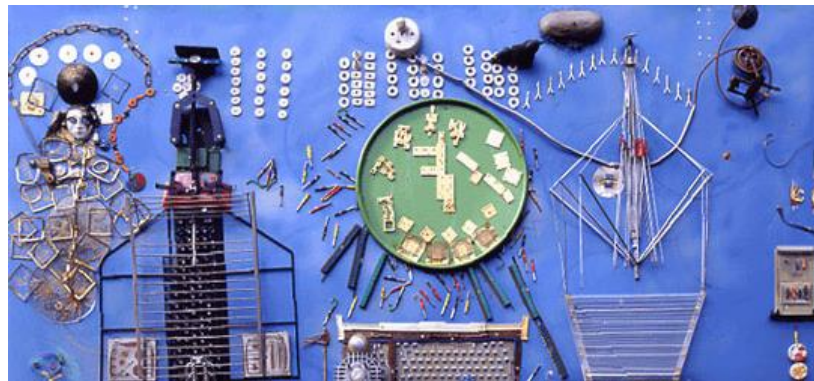
H. C. Westermann (1922–1981) Amerikalı bir heykeltıraş ve grafikerdir. Sanatçının heykelleri sıklıkla geleneksel marangozluk ve kakmacılık tekniklerini içermektedir. H. C. Westermann, 1950’lerin sonlarından 1981’deki ölümüne kadar bir dizi kişisel, edebi, sanatsal ve popüler kültürel referansı ele almak için bir dizi materyal ve biçimsel araçla çalışmıştır.

Görsel 7. H.C. Westermann, “Bir Halat Ağacı”, 1963, Milwaukee Art Museum

Sanatçının heykelsi yapıtlarında, ahşap, metal, cam ve diğer malzemelerin zahmetli bir şekilde elde işlendiği karmaşık sıra dışı işçiliği ve çoğunlukla esprili, bireysel bir duyarlılığı aktarma becerisi öne çıkmıştır.

Irma Hünerefauth (1907-) Hünerefauth, tabloları, kolajları ve asamblajları, hurda heykelleri, makineleri ve bulunan nesnelerden kinetik sanatıyla tanınan bir Alman sanatçıdır. Atık hurdalarını tüketim toplumuyla alay eden heykellere, makinelere ve kinetik sanat nesnelerine dönüştüren Alman sanatçısıdır. Geleneksel akademik sanata karşı çıkan, akademiye isyan eden ve savaş sonrası Almanya’daki radikal çağdaş sanat akımlarını takip eden çalışmaları aracılığıyla savaş sonrası modernitenin sanatçı kavramıyla bağlantı kurabilen bir sanatçıdır.

Görsel 8. Irma Hünerefauth, “Maviden önceki safralı yeşil plaka”, 1995.

Janice Lowry (1946–2009) Buluntu nesneleri ve malzemeleri yazı ve eskizlerle birleştiren, asamblaj, sanatçı kitapları ve dergiler biçiminde biyografik sanatıyla tanınan Amerikalı sanatçıdır. Onun çalışmalarında her küçük cam kutu, çerçeveli kolaj veya dokunsal açıdan zengin günlük sayfalarından oluşan, rüyalardan alınmış anlık fotoğraflar gibi, titiz çalışmalar içermektedir.

Görsel 9. Janice Lowry, Dream Walk, mixed media assemblage.

Arizona'da yedi kez evlenen ve sürekli değişen bir aile dinamiği içinde büyüyen bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelen Lowry, teselliyi sanat yapmakta bulmuştur. Yetiştirilme tarzının kaosu, istikrarsızlığı ve belirsizliği tasarladığı işlerinin ortak temalarıdır. Lowry, bekar bir anne olarak sanatıyla ilgili bir kariyer yapmak için uzun yıllar mücadele etmiştir. Sonunda ikinci kez evlenmiş olan Lowry, ikinci evliliğinin sağladığı istikrar ve destek sayesinde sanat kariyeri geliştirmiştir. Ancak kendi kuşağının kadını olarak ve günümüzün çalışan birçok kadınları gibi o da sanatçı, eş ve anne rollerini dengelemek için yaşamı boyunca mücadele etmiştir. Lowry 2009 yılında karaciğer kanserinden vefat ettiğinde, kocası Jon Gothold, Janice'in işlerine özel bir özen göstermiştir ve büyük özel çalışmalarını içeren koleksiyonundan oluşan sanat mirasını inşa etmeye yardımcı olmak için, 2020'de Kohler Vakfı ile iletişime geçmiştir. Kohler Vakfı da, Lowry'nin çok sayıda

çalışmalarını Kaliforniya ve Arizona'daki müzesine yerleştirmiştir. Lowry'in yaşadığı acılar, ressam kimliği, sanat eserleri, rüyaları, şiirleri ve daha birçok deneyim oldukça tutkulu ve duygu yüklü olarak günlüğünde yer aldığını belirten Girgin ve Tutak'ın önsözünde;

“Birçok sanatçının günlüğü ölümünden sonra gün yüzüne çıkarılmıştır. Ancak Janice Lowry, hayattayken günlüklerinden birkaçının bir sergi için kullanılmasına izin verir. Çok küçük yaştan itibaren günlük tutmaya başlayan ve bu alışkanlığını ölümüne kadar sürdüren Lowry'nin günlüklerinde çizimler, kolajlar, kendisi ve dünyaya ilişkin gözlemleri, yapılacaklar listesi, 11 Eylül saldırısı gibi tarihsel olaylara ait notlar yer alır. Yazı, çizim ve kolajla harmanlanmış 126 ciltlik bu günlükler Lowry'nin yaşamının yaratıcı ifadeleridir. Tüm bu sanatçıların belki de başlı başına bir sanatsal öge olarak görmedikleri günlük ve defterler günümüzde Art journala dönüşmüştür.”⁵ ifadeleri yer alır.

Jane Perkins (1958-) İngiliz sanatçı Jane Perkins, geri dönüşüm merkezlerinden, ikinci el eşya dükkanları ve hurdacılar gibi noktalardan aldığı eski oyuncaklar ya da düğmeler gibi ufak eşyaları kullanarak sanat eserleri yaratıyor. Kullandığı malzemelerin hiçbirine renk eklemeyi, malzemeler tam olarak 'bulunduğu gibi' kullanılmıştır. Jane'in çalışmaları için Empresyonist tablolar mükemmel bir ilham kaynağıdır. Empresyonizm'de olduğu gibi eserdeki görüntünün tamamını anlamlandırmak için uzaktan ve kullanılan malzemeleri (fırça darbeleri) tanımlamak için yakından izlemek gerekmektedir.

⁵ Figen Girgin¹, Ümmühan Tutak², “Sanatın İzleri: Sanatçı Günlükleri Ve Defterleri” Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 10, Mart 2023, Sf: 36-57 | ISSN: 2667-4815, Yayına Geliş Tarihi: 11.02.2023 Yayınlanma Tarihi: 31.03.2023
<https://usved.com/?mod=tammetin&makaleadi=&key=68296>

Görsel 10. Jane Perkins, "Girl with a Pearl Earring", (after Vermeer), 2011

Jasper Johns (1930-) Amerikalı Pop sanatçısı, ressam, grafiker ve heykeltıraştır. Amerikan savaş sonrası "Pop Art" sanatının gelişiminde önemli kabul edilen sanatçı, soyut dışavurumculuk, "Neo-Dada" ve "Pop Art" hareketleriyle ilişkilendirilmiştir. Johns'un çalışmaları bazen "Neo-Dada" ve "Pop Art" ile gruplandırılır. Sanatçı, Marcel Duchamp'ın hazır eserlerinin Dada geleneğindeki sembollerini kullanır, ancak Andy Warhol gibi birçok Pop sanatçısının aksine "ünlü" kültürüyle ilgilenmez. Sanat çevresinden akademisyenler ve diğer müzeler Johns ve Rauschenberg'i Pop sanatın öncüleri olarak konumlandırmaktadır.

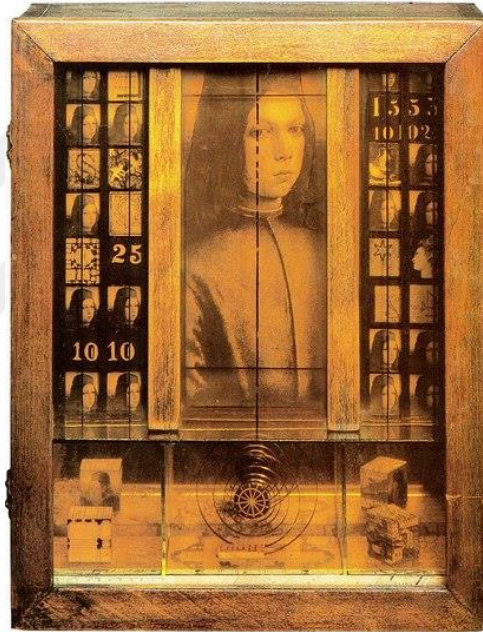
Görsel 11. Jasper Johns, Three Flags, 1958. New York/Whitney Museum

John Chamberlain (1927–2011) kaynaklanmış enkaz haline getirilmiş otomobil parçalarının heykelleri ile tanınan Chicago’lu bir sanatçıdır. John Chamberlain, büyük ölçekli, buruşuk hurda metal çalışmalarıyla tanınan etkili bir Amerikalı heykeltıraştır. Chamberlain, Black Mountain College’da heykel eğitimi almış ve kariyerinin ilk yıllarından itibaren, Chamberlain heykel için kolayca bulunabilen hurda metali kullanmıştır. 1960’lar boyunca Chamberlain, bu füzyon ve çarpışma yöntemini denemeye devam etti, çeşitli renklerde farklı ezilmiş arabaları yan yana raflara yerleştirerek gerçek bir heykel gösterisi yaratmıştır. İki kez Guggenheim Bursu’na ve 1993’te Uluslararası Heykel Merkezi’nden çağdaş heykel alanında Yaşam Boyu Başarı Ödülüne de layık görülmüştür.

Görsel 12. John Chamberlain, Comeover, 2007, New York.

Joseph Cornell (1903–1972) Cornell, içinde şaşırtıcı nesne koleksiyonları, rönesans resimlerinin görüntüleri ve eski fotoğraflar düzenlediği, genellikle önü cam kaplı olan hassas kutuları ile tanınır. Ünlü Medici Slot Machine kutuları gibi kutularının çoğu etkileşimlidir ve kullanılması amaçlanmıştır. Joseph Cornell, sık ahşap kutularda muhafaza edilen Sürrealist montaj çalışmalarıyla en çok tanınan bir sanatçıdır. Cornell, Viktorya dönemi oyuncak bebekleri, fotoğraflar, şişeler ve diğer küçük bibloları içeren, anlatısal üç boyutlu modellemede (Diorama) düzenlenmiş bulunan nesneleri içeren çalışmalar üretmiştir.

Görsel 13. Joseph Cornell, Medici Slot Machine, 1943, Construction, 14 x 11¼ x 4 in.

Kurt Schwitters (1887-1948) Schwitters, “Dışavurumculuk” ve “Kübizm” sanatından etkilenmiştir. 1918 yılında ‘Merz’ adını verdiği çalışmalarıyla “Dada” akımı yaratmıştır. Sanatçı, atık malzemelerden birçok kolaj eserler tasarlamış ve üç boyutlu konstrüksiyonlar oluşturmuştur. Schwitters'in “Merz” işleri ilerleyen yıllarında sanat çevresinde yaygınlaşan enstalasyon sanatının ilk örnekleri olarak kabul edilebilir. Kolaj ve birleştirme tekniğiyle yaptığı kabartma ve üç boyutlu uygulamalar, mekan düzenlemeleri ve grafik çalışmalarıyla tanınmıştır.

Sanatçı 1916'dan başlayarak yaşamının sonuna kadar Dadacı anlayışa bağlı kalmıştır. “Merz” adlı yayını ve “Der Sturm” dergisine yazdığı yazılarla Dada sanat akımının “Avangart” düşünce biçiminin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

Görsel 14. Kurt Schwitters, Merzbild 1A. The Mental Doctor, 1919.

Sanatçı, Dada akımının yıkıcı ve estetiğe karşı tutumunu benimsememiş ancak dadanın getirdiği özgürlüğü ve yepyeni bir sanat türünün temeli olarak kullanmıştır. Her türlü bulunmuş nesne, kırılmış, parçalanmış malzemeyle çalışan Schwitters'in sanatında biçimsel olarak “Sentetik Kübizm”’in etkisi görülür. Kılınc, Schwitters'in Merz tanımlamasını şöyle ifade etmiştir.

“Sanatçı'nın Merz yaratımının ortaya çıkmasında, o dönem Almanya'nın içinde bulunduğu siyasi kriz oldukça etkili olmuştur. Bu sayede kendi sanatsal enerjilerini harekete geçirmiş ve yaratıcılığında muazzam bir artış sağlamıştır. Kurt Schwitters'in kişisel sanat hareketi olarak tanımlanan Merz'in temeli, Kübist sanatçıların bir keşfi olan kolaj ilkesine dayanmaktadır. 20. yüzyılın başlarındaki diğer sanatçılar gibi o da kolaj yapmayı benimsemiştir. 1918'den önce yaptığı natüralist resimler aslında çok az süreklilik göstermiştir ve savaştan sonra kendini soyut kolajlar ve asamblajlara adanmıştır. Sanatçı birçok sanat alanında eser vererek

ve farklı sanat disiplinlerini bir arada kullanarak, kendi yaratım kimliğinin oluşmasını sağlamıştır.'⁶

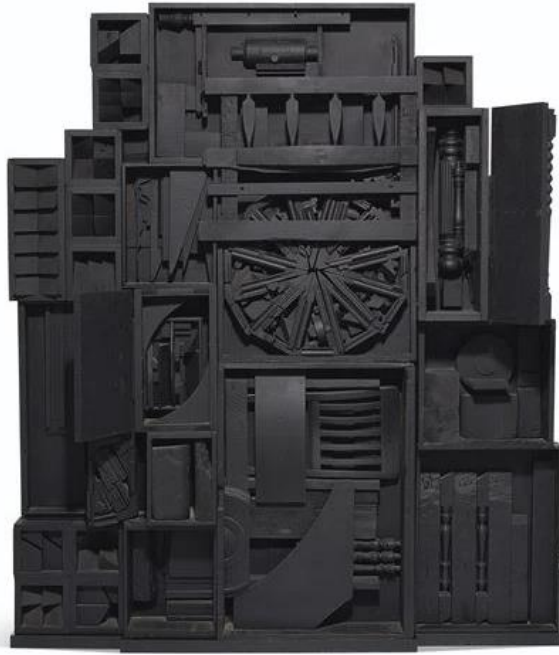
Louis Hirshman (1905-1986) Buluntu nesneleri ünlülerin ve politikacıların karikatürleri için ve daha sonraki yıllarda günlük yaşamdan sahneler için esprili ve yaratıcı bir şekilde kullanmasıyla tanınan Amerikalı bir sanatçıdır. Eserlerin çoğunluğu genellikle sıradan eşyalar ve atılmış hurdalar kullanılarak oluşturulan, cam kaplı, çerçeveli düz tahtalar üzerindeki rölyeflerdir.

Görsel 15. Louis Hirshman, Adolf Hitler, 1937.

Louise Nevelson (1899–1988) Soyut dışavurumcu "kutuları" ile tanınan Amerikalı sanatçıdır. Sanatçı eserlerinde yeni bir yaratım oluşturmak için topladığı buluntu nesneleri veya atılan malzemeleri bir araya getirdiği montajlarında kullanmıştır.

⁶ Sevgi Kılınç, Alternatif Malzemenin Düşsel ve Görsel Dili: Kurt Schwitters'in Merzbild Asamblajları, Bodrum Sanat ve Tasarım Dergisi, Şubat, 2024, Cilt 03, Sayı 01, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3323078>

Görsel 16. Louise Nevelson, *Moon-Star II*, Executed in 1959-1966, wood painted black, 98 x 83 x 16 in. (248.9 x 210.8 x 40.6 cm.)

Nevelson, anıtsal, tek renkli, ahşap duvar parçaları ve dış mekan heykelleriyle tanınan Amerikalı bir heykeltıraştır. Eserlerinde bulunmuş nesneleri kullanarak erken dönem kavramsal sanatıyla deneyler yapmış ve resim ve baskıyla deneyler yapmıştır. Genellikle ahşaptan yapılmış olan heykelleri, duvar heykellerine yerleştirilmiş çok sayıda girift kesilmiş parça veya genellikle üç boyutlu, bağımsız duran parçalarla bulmaca benzeri gibi görünmektedir. Heykelleri genellikle tek renkli siyah veya beyaza boyanmıştır. Büyükerman, sanatçının monokrom olarak renklendirdiği büyük ölçekli asamblaj çalışmalarına yönelik görsel etkisini şöyle tanımlar;

“Nevelson'ın kendiyle özdeşleşen monokrom asamblajlarında kullandığı elemanlar olan her türden buluntu ahşap parçaları toplamaya başlaması 1950'lerin başında başlamıştır. Önce her bir parçayı siyaha (ya da daha sonra beyaz ya da altın rengine) boyamış, sonra parçaları istiflemiş ve yer bulabildiği her yerde saklamıştır. Bu aşamadan sonra, toplamaya devam ederken oluşan koleksiyonu ile de üretmeye başlamıştır. Sonunda parçaları soyut geometrik düzenlemelerden oluşan asamblajlar haline getirmiştir. 1956 veya 1957'de Nevelson, süt kasalarını ve diğer ahşap kutuları, daha sonra istiflenebilecek veya başka bir şekilde birleştirilebilecek

küçük, girintili rölyefler oluşturmak için kadrajlar olarak kullanmaya başladı. Bu yöntem, yapıtlarında daha büyük montajlar yapmasına izin verdi.”⁷

Lubo Kristek (1943-) Lubo Kristek, 1968'den 1990'lara kadar Batı Almanya'da yaşayan Çek kökenli bir heykeltıraş, ressam ve performans sanatçısıdır. Çeşitli medya türlerini bir araya getirdiği eleştirel montajlar ve olaylar konusunda uzmanlaşmıştır. Kamusal alan için buluntu nesnelerden üç boyutlu heykeller yaratmış, ‘Üç Devletli Heykel Hacılarının Yolu’ kitabının yazmıştır. Performans sanatı alanında yarım asırdan fazla süren çalışmaları sırasında 'holografik algı' teorisini formüle etti.

Görsel 17. Lubo Kristek: *Stabiliser of Insufficient Number of Hands*, 2012–13.

Combined technique, 36 × 21 × 13 cm.

Markus Meurer (1959-) buluntu nesnelerden yaptığı heykelleri ile tanınan bir Alman sanatçıdır. Markus Meurer çocukluğunda tel ve pense kullanarak figür yapmayı öğrenmiştir. Sanatçısı olan babası, Markus'a ilk yıllarında bu aletleri

⁷ N. Fulya Asyalı Büyükerman, “Heykel Sanatında Monokrom Asamblaj Louise Nevelson: Kaosun Şiirsel Düzeni”. *idil*, 94 (2022 Haziran): s. 879–895. doi: 10.7816/idil-11-94-05, <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1656063821.pdf>

nesneler yapmak için nasıl kullanacağını öğretti. Babası, motosiklet gibi eşyaları olabildiğince gerçekçi bir şekilde üretirken, oğul Markus, parçalarını büyük ve özgür bir ruhla yaratmıştır. Normalde çöp sayılan buluntu nesneleri, eşyaları ve malzemeleri tellerle birbirine bağlayarak onlara yeni bir hayat vermiştir. Bu eserleri efsanevi yaratıklara, hayvan, insan ve makineden oluşan melez yaratıklara dönüştürmüştür.

Görsel 18. Markus Meurer, Antike Grille, 2020, Assemblage, 25 x 14 x 33 cm.

Méret Oppenheim (1913–1985) Almanya doğumlu İsviçreli sanatçı Sürrealist hareketle özdeşleşti. Oppenheim'in en bilinen eseri 1936'da tasarladığı “Object” (Nesne) ya da “Kürklü Kahvaltı”dır. Oppenheim'in “Nesne”si, kürkle kapladığı bir fincan, tabak ve kaşıktan oluşuyor. Oppenheim'in “Nesne”si, Pablo Picasso ve sevgilisi Dora Maar ile Paris'teki Café de Flore'de yaptığı bir konuşmadan ilham alınmıştır. Oppenheim, A. Breton'un onu Paris'teki Galerie Charles Ratton'daki Sürrealist objelerden oluşan bir sergiye katılmaya davet etmesinden sonra Object'i yaratmıştır. Çay servisini kürkle kaplayan Oppenheim, tabağı, kaşığı ve çay fincanını tüketici nesneleri olarak orijinal işlevlerinden kurtararak Sürrealist bir hedefe ulaştırmıştır. İzleyiciler, işlevsiz hale getirilen “Nesne”yi izlerken farklı duygular yaşamaktadır.

Görsel 19. Méret Oppenheim, “Nesne”, Kürk kaplı fincan ve kaşık, 1936, New York

“Bu işiyle, Oppenheim günlük nesnelerin işlevini değiştirerek, kadın cinselliğini ve toplumu sorgularken, doğa ve kültür ikilemini de düşünülmesini istemiş gibi görünmektedir. Bu eser ona beklenmedik bir ün kazandırmış fakat bundan sonra üreteceği işlerde bu eserin baskısını da hissetmiştir. Öte yandan Oppenheim yine bu eserle New York, Modern Sanat Müzesine kabul edilen ilk kadın sanatçı olmuştur.”⁸

Noah Purifoy (1917–2004) Afrikalı-Amerikalı bir görsel sanatçı ve heykeltıraştır. Watts Towers Sanat Merkezi'nin kurucu ortağı ve Noah Purifoy, Açık Hava Çöl Sanat Müzesi'nin yaratıcısıdır. Anıtsal Watts Towers'ı sanat eğitimi ve topluluk katılımı için bir alana dönüştürdü. En çok, Ağustos 1965'teki Watts İsyanlarından sonra toplanan kömürleşmiş enkaz ve enkazdan yapılmış bir çalışma gövdesi de dahil olmak üzere montaj heykeliyle tanınır.

Noah Purifoy, 1900'lerin başındaki Avrupa Dadaist hareketinden güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda, özellikle Fransa ve Almanya'da ortaya çıkan bir sanat forumu olan “Kara Topluluk Hareketi”nin babası olarak kabul edilmektedir. 34 yaşında sanat mesleğini yapmaya karar vermeden önce mağaza öğretmeni ve sosyal hizmet görevlisi olarak çalışmıştır. 1956'da Lafayette Park'ta Disney tarafından finanse edilen bir sanat okulu olan Chouinard Sanat Enstitüsü'ne

⁸ Ümmügülsüm Soysüren¹, Canan Zöngür², “Meret Oppenheim Ve Heykelleri”, Tykhe, 2021; 6(11): 141-160- 141 - Makale Türü: Araştırma Makalesi, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1799957>

kabul edilmiştir. Noah, ülkesinde Afrikalı Amerikalı sanatçılar arasında öne çıkan bir figür haline gelmiştir.

Görsel 20. Noah Purifoy, "Toilet Bowl Sculpture", 1996, Outdoor Desert Art Museum Joshua Tree, California

Noah Purifoy, 1987'de Los Angeles'tan Joshua Tree'ye taşınmıştır. Yaklaşık on yıl sonra, 1997'de, Purifoy'un 63030'daki çöl evini çevreleyen arazide yarattığı açık hava heykellerinin çevresini korumak ve sürdürmek için "Noah Purifoy Vakfı" kurulmuştur. Joshua Tree'nin eteklerinde izole bir bölgede yer alan Noah Purifoy Müzesi, izleyicinin kendisini içine çekmesine açık, gizemli ve rahatsız edici formlardan oluşan "Montaj" sanatının (daha önce Junk Art olarak biliniyordu) açık bir alanıdır. Ercan, Purifoy'un buluntu nesneleri ile ilgili olarak;

"'Junk (Hurda) Dada' sergisi 2016 yılında Wexner Art Center (Colombus, OHIO) da gerçekleşti. Bu sergi gündelik malzemeleri ustaca kullanan Purifoy'un sanat kariyerinin elli yılını kapsamıştır. Sergi kronolojik olarak değil tematik olarak düzenlenmiştir. Çöpten yapılmış malzeme ve form yelpazesini kapsayan bir çeşitliliğe sahiptir. Bazı asamblajlar hurdalığın pisliğini ve çürümesini korurken bazıları ise geometrik tekstil işi gibi görünen çalışmalardır. Purifoy'un buluntu nesneleri arasında; ahşap, metal, cam, bir mankenin eli, mutfak araç gereçleri, paslı bir testere ve eskimiş fotoğraflar gibi pek çok materyal vardır. Ancak malzemelerinin hem bağlamsal niteliklere hem de biçimsel niteliklere sahip olduğu gerçeğini gözden

kaçırmaz. Bu farkındalık sanatçının çalışmalarında biçim ve anlamın dengede olmasını sağlamıştır.”⁹ ifadesini kullanmıştır.

Ptolemy Elrington (1965-) Ptolemy Elrington, İngiltere'nin güneyinde doğup kuzeyinde büyüyen bir sanatçı ve heykeltıraştır. Seksenli yılların ortalarında Bradford ve Ilkley Community College'da sanat ve tasarım eğitimi almıştır. Sanatçı, geri dönüştürülebilir malzemelerden doğal formlarda heykeller yaratmaya odaklanmıştır. Jant kapaklarını şekle sokan Elrington'ın çalışmalarında, genelde BMW, Volvo, Mercedes Benz ve Ford gibi markaların parçaları bulunmaktadır. Markaların amblemlerini özenle koruyan sanatçının koleksiyonunda ejderhadan ahtapota, pelikandan köpekbaliğine, metal bir hayvanat bahçesi bulunmaktadır. İleri dönüşüm günümüzün moda sözcüklerinden biri olabilir ama Ptolemy Elrington bunu bir sanat formuna dönüştürmüştür.

Görsel 21. Ptolemy Elrington, “recycled materials”.

Raoul Hausmann (1886–1971) Avusturyalı bir sanatçı ve yazardır. Berlin Dada'nın önemli isimlerinden biri olan Hausmann, deneysel fotoğraf kolajları, sesli şiirleri ve kurumsal eleştirileri, ile Birinci Dünya Savaşı sonrasında “Avrupa Avangardı” üzerinde etkili olmuştur. “Mekanik Kafa” (Zamanımızın Ruhu) isimli

⁹ Aşkın Ercan, “Yoktan Bir Şey Yapmak: Noah Purifoy’un Junk Dada Sergisi ve Buluntu Nesne”. *ulakbilge*, 64 (2021 Eylül): s. 1187–1192. doi: 10.7816/ulakbilge-09-64-05 <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1628767199.pdf>

çalışması, Hausmann'ın 1919-20 civarında ürettiği bugüne kalabilen eserlerden sadece birkaçıdır. Sanatçı eserinde bir kuaförün peruk yapımı mankeninden yapılan parçaya cetvel, cep saati mekanizması, daktilo, bazı kamera parçaları, timsah derisi cüzdan ve çeşitli ölçüm cihazları eklemiştir. Çoğunlukla arkadaşı Kurt Schwitters'la birlikte çalışmışlardır.

Görsel 22. Raoul Hausmann, Mechanical Head (The Spirit of our Time), assemblage circa 1920.

Robert H. Hudson (1938-) Amerikalı sanatçı, Robert H. Hudson, Amerikalı bir görsel sanatçıdır. Funk sanat topluluğu metal heykelleriyle tanınır, ancak resim ve baskı resimde de çalıştı. Hudson, Cotati, Sonoma County, California'da yaşıyor ve çalışıyor.

Görsel 23. Robert Hudson, “Lariat”, 2011-2016, , 27 × 22 × 23 in | 68.6 × 55.9 × 58.4 cm

Robert Rauschenberg (1925–2008) Amerikalı ressam, heykeltıraş, fotoğrafçı, baskıcı ve performans sanatçısıdır. Sanatçının “Soyut Dışavurumculuk” ile “Pop Art” arasında sanatsal bir yolla köprü vazifesi görmüş olduğu söylenebilir. Rauschenberg’in en çok etkilendiği sanatçılar, Kurt Schwitters, Josef Albers ve Joseph Beuys’tur. Robert Rauschenberg, “Red” isimli çalışmasında, araba lastiği, tenis topu, bisiklet lastiği, içi doldurulmuş keçi gibi nesneleri değişikliğe uğratmadan, çoğunlukla dışavurumculuğa yakın bir tarz kullanmak suretiyle renkli boyalarla asamblaj tasarlamıştır.

“Monogram”, birlikte hiçbir anlam ifade etmeyen nesnelerin birleşimi nedeniyle tam olarak tanımlanması zor bir eserdir. Ortada, uzun boynuzlu, yüzü farklı renklerde boya damlamalarıyla yarı kaplı, tüylü, mumyalanmış bir Ankara keçisi var.

Görsel 24. Robert Rauschenberg, "Monogram" (1955-59). 106.7 x 135.2 x 163.8 cm,

Hayvan, lastik bir tekerleğe yerleştirilmiş ve bir tenis topu, bir ayakkabının topuğu, bir dizi dört ayak izi ve ön tarafta şablonla yazılmış bir not içeren görünmektedir, soyut çizimler ve kolaj öğelerinden oluşan bir çeşitlilikle kaplı iki tuvalin üzerinde oturmaktadır. Köşedeki "ekstra ağır" yazısı, eserin sıra dışı yönelimine işaret etmektedir. Parça, adını boynuzlu keçi ile araba lastiğinin bir "monogram"ın harfleri gibi iç içe geçme şeklinden almıştır. Çarmıklı, Rauschenberg'in resim-heykel disiplinlerinin sınırlarına meydan okumasını şu şekilde ifade etmiştir.

"Bir tuval üzerinde duran doldurulmuş keçi figürlü yerleştirme, Rauschenberg'in limit ve engel tanımaz yaratıcı kimliğinin en güzel örneklerinden bana göre. Sanatçının dinamik zihnini ve çizgi dışı ifade dilini yansıtan "Bed" isimli iş benim sergideki favorilerimdendi. Ressam arkadaşı Dorothea Rockburne tarafından kendisine hediye edilen patchwork yorganı, kanvas alacak parası olmadığı bir zamanda tuval gibi kullanmaya karar veren Rauschenberg, yorganda var olan desen ve kompozisyona soyut renklendirmeler yapıp yastık ve çarşaf ekleyerek resme yepyeni bir yorum getirmeyi başarmış. Tek bir işin izleyiciye hem içtenlik ve samimiyet hem de agresiflik ve karamsarlık hissettirebiliyor olmasını inanılmaz bir yeteneğin ürünü olarak görüyorum. Öyle ki bu önemli yapıttan etkilenen Tracey

Emin'in de yatak temalı enstalasyonuna bu ikili dışavurumculuktan ilhamla imza attığını söyleyebiliriz.”¹⁰

Tom Wesselmann (1931–2004) resim, kolaj ve heykel alanlarında çalışan Pop Art hareketiyle bağlantılı Amerikalı bir sanatçıdır.

Wesselmann, natürmortları, manzaraları ve çıplakları tasvir eden kolajları, baskıları, resimleri ve heykelleriyle tanınan, önde gelen Amerikalı Pop sanatçılarından biri olarak kabul edilmektedir. Tom Wesselmann, kariyeri boyunca bu temaları, indirgeyici bir çizgi ve genellikle Amerikan kültürünün sembollerini içeren cesur, düz ana renklerle karakterize edilen kendine özgü görsel dilini kullanarak yeniden yorumlamıştır.

Görsel 25. Tom Wesselmann: “Standing Still Lives” (1967-81),Gagosian West 24th St., New York

Wallace Berman (1926–1976) Verifax kolajları ile tanınan Amerikalı sanatçıdır. Wallace Berman, San Francisco'nun en önemli avangard sanatçılarından biridir.

¹⁰ Banu Çarmıklı, Mart, 2017, “Gezdim, Gördüm, Yazdım- Sanatın Devrimcisi Robert Rauschenberg”, <https://www.banucarmikli.com/sanatin-devrimcisi-robert-rauschenberg/>

Sanatçı birçok kişi tarafından “Kaliforniya Montaj Hareketi”nin babası olarak da kabul edilmektedir.

Görsel 26. Wallace Berman, “Untitled” (Multi-Color Shuffle Al-Man Kissing Man), 1967 Positive verifax photographic image and acrylic,

Wallace Berman, fotokopi makinesinin öncüsü olan verifax makinesiyle, üzerinde çalıştığı kolaj serisine adını vermiştir. Seriyi birleştiren yapısal kompozisyon unsuru, bir dergiden alınan, bir transistörlü radyoyu tutan bir elin görüntüsüdür.

İsimsiz (Karışık) çalışması, Berman'ın diğer verifax kolajlarıyla aynı biçimsel özellikleri sunarken, radyonun çerçeveleri içindeki belirli bu takımyıldızı görüntülerinin (Davut Yıldızı, İbranice karakterler, İncil'deki hayvanlar) Yahudi sembolizmine sahiptir ve bu unsurlarıyla sanatçının kalıcı bir sanat takıntısının kanıtıdır. Parçanın alt başlığı "Karıştır", herhangi bir öge organizasyonunda şansın ve rastgeleliğin varlığını öne sürmektedir.

Wolf Vostell (1932–1998) Çalışmalarında beton kullanımıyla tanınmıştır. Çevresinde video enstalasyonları ve resimlerinde televizyon setleri ve betonun yanı sıra gerçek arabalar ve araba parçaları kullanmıştır. Video sanatını ve enstalasyon sanatını ilk benimseyenlerden biridir.

Görsel 27. Wolf Vostell, *Endogene Depression (Version Los Angeles)*, 1980.

Wolf Vostell, “Happening” ile “Fluxus”un öncüsü olarak kabul edilen Alman ressam ve heykeltıraştır. “De-collage” ve ‘Bulanıklaştırma’ gibi teknikler kullanan, nesnelerin betona gömülmesi ve eserlerinde televizyon kullanımı gibi teknikler Wolf Vostell’in çalışmalarının karakteristik özelliğidir.

Vostell’in çalışmalarının çoğu, savaş sonrası tüketim kültürünün en dikkat çekici iki sembolünü içeriyor: televizyon ve otomobil. Aynı zamanda, 1957 model bir Cadillac DeVille’i malzemeye kapladığı süreli bir heykel olan 1970 tarihli Beton Trafik adlı eserinde olduğu gibi, nesneleri betona gömmesiyle de tanınır.

2.BÖLÜM

2.1. 1960'lı Yıllardan Günümüze Türk Sanatında Kolaj ve Asamblaj Çalışan Sanatçılar ve Eserleri:

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında, sosyal, siyasal ve ekonomik değişimler diğer alanlarda olduğu gibi sanat alanında da farklılıklara, değişimlere sebep olmuştur. Yurt dışına gönderilen sanatçıların büyük kısmı aldıkları sanat eğitimleri ve etkilendikleri sanat akımlarının farklı üsluplarıyla ülkemize döndükten sonra orada edindikleri deneyimleri toplumun yapısıyla birleştirerek, günümüzün Çağdaş Türk Sanatının temellerini oluşturmaya başlamışlardır. 1950 sonrasında Çağdaş Türk sanatında farklı sanat görüşlerinin ortaya çıktığı ve çeşitli sanat tekniklerinin denendiği bir döneme girilmiştir.

1950’lerden sonra Türk resim sanatında oluşan gruplaşmalar yerini bireyselliğe bırakmış, soyut resme yönelişin başladığı bir dönem olmuştur. Türkiye’de çağdaş sanatçıların büyük kısmı kendi kişiliğini, düşüncelerini ve tepkilerini yansıtan eserler üretmeye başlamışlardır. Bu sanatçılar hiçbir sanat akımının etkisinde kalmadan tamamen kendi düşüncelerini yansıtmaya başlamışlardır.

Çağdaş Türk sanatında geleneksel malzeme dışında farklı kolaj ve asamblaj tekniğini kullanan sanatçılarımız, Zeki Faik İzer, Adnan Çoker ve Lütfü Günay, Özdemir Altan, Burhan Doğançay ve Altan Gürman soyut resimlerinin yanında kolajın ilk örneklerini veren sanatçılar arasında yer almaktadır. Erol Akyavaş, Tomur Atagök, Ergin İnan, Hüsamettin Koçan, İsmet Doğan, Ömer Uluç, Şenol Yoroğlu, gibi sanatçılarımız kolaj ve asamblaj tekniklerini kullanarak bugün genç sanatçılara öncülük etmişlerdir.

2.1.1. Zeki Faik İzer (d. 1905 - ö. 1988)

Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda “Harf İnkılabı”ndan (1928) esinlenerek 1933 yılında Zeki Faik İzer, Nurullah Berk, Elif Naci, Cemal Tollu, Abidin Dino ve heykeltıraş Zühtü Müridoğlu gibi sanatçılarla Çağdaş Türk Sanatının ilk örneklerinden olan “D Grubu” sanat akımının temelini atmışlardır.

Görsel 28. Zeki Faik İzer, Soyut kompozisyon, kağıt üzeri kolaj

2.1.2. Neşet Günal (d. 1923 – ö. 2002)

Neşet Günal Türkiye’de “figüratif resim sanatı”nın öncüsü ve en önemli temsilcisidir. Sanatçı eserlerindeki kompozisyon kurgusu ve ifade gücüyle Türk resim sanatının önemli sanatçılarından biri olarak anılmaktadır. Resimlerindeki biçim estetiği ile kübistlere esinlenerek ve kübist dönemin sanatçısı F. Léger ile benzerlik göstermektedir. Resimlerinde genellikle Anadolu insanının zor yaşam şartlarını konu almış ve bu yönüyle sosyal içerikli bir sanat anlayışını benimsemiştir. 1958’den sonra eserlerindeki figürlerinde büyük el ve ayak motifleri ekol hâline gelmiş, figürlerin kocaman gözleriyle hayatı sorgulayan Anadolu insanının hantal görüntüsünü resimlemiştir.

Neşet Günal, Paris’te "Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts"da uzmanlık öğrenimi gördüğü "Fresk ve Duvar Resmi" bilgisini tuval yüzeyindeki resmiyle bütünleştirerek büyük boyutlu ve dokulu yapıtlarında fresk etkisi oluşturmuştur. Neşet Günal çalışmalarında genellikle tutkal ve talaş karışımıyla duvar zeminini oluşturarak eserlerinde fresk etkisi sağlamıştır.

Neşet Günal resimlerinde genellikle resim düzeninde anıtsal nitelikler taşımayı üstlenen figüratif çözümlmeleri, kökenlerinin Orta Anadolu kıraç topraklarında gizlenen heybetli yaşamın duyarlı simgeleridir. Neşet Günal eserlerinde yer alan çağdaş figüratif deformasyonun hassas kurallarını, bu yüzyıldaki ana akımların ve

sanatsal eğilimlerin ortak değer paydalarına indirgeyerek, bunları özgün bir üslup eleğinde sınavııp özümseyerek aynı zeminde buluşturmayı başarabilmiştir.

Neşet Günal'ın resimleri, eserlerin yapısal oluşumu ve ifade güçlerinin yanı sıra, konularındaki gerçekliğin sınırlarını zorlayan sıradan bir yoksulluk göstergesi değil, insanın kendi doğal çevresiyle özdeşleşen varlığın tanımının tüm gerçekliğidir. Neşet Günal resimlerinde çocukluk belleğinde yer etmiş anılarını figürlerindeki beden ve giysi dokularıyla tuval yüzeyi dokusunu kaynaştıran kompozisyon düzeniyle olgunlaştırdığı yorum gücüyle belirlemiştir. Tansuğ, Günal'ın resimlerinde ifade ettiğı gerçekliğı şöyle tanımlamıştır;

Görsel 29. Neşet Günal, Çocuklar, 1996

“Neşet Günal resminin figüratif gücünü simgeleyen en tipik işaretleri, resimlerindeki figürlerin el ve ayakları daima yalın ve çıplak halleriyle betimlenmiştir. Resimlerindeki bu el ayak motifleri üretim azmini simgeledikleri kadar, çaresizliğin hiddetini de çağrıştırmaktadır. 1950’li yıllardan beri Neşet Günal’ın resimleri, İstanbul çevresindeki büyük sanatsal figüratif etkinliğinin gündemde kaldığı, giderek bir ekol kimliğine bürünen özgün nitelikleriyle, karşıt eğilimlerin eleştirel ataklarına rahatça direnmeyi sürdürmüştür. Aşılamaz olduğunu

da belirleyen pek çok biçimsel kanıtın yanı sıra, sıradan bir gözlem gerçeğinin ötesine taşabilen içerik yükleriyle, onurlu ve dingin bir duyarlılığın doruğundadır.”¹¹

2.1.3. Lütfü Günay (d. 1924- ö. 2020)

Lütfü Günay 1970'li yıllardan sonra “paslı tenekeler” ile oluşturduğu "Tenekeli Kolajlar" en özgün işleri yer alırken, gecekondü soyutlamalarını çalıştığı soyut kompozisyonları da görülmektedir. Eserlerindeki soyut çözümler büyük parçalı renk düzenlemeleri ile kendini gösterirken, resimlerinde doğadan herhangi bir iz bulunmamaktadır. Kompozisyonlarında boyanın ve renklerin dinamik etkisi, yüzeye uygulanan renklerin birbiriyle karşılıklı ilişkisi, kent yaşamında yer alan duvarların karmaşık renk dokusunu anımsatmaktadır.

Görsel 30. Lütfü Günay, *Abstract Composition*, 2002.

Lütfü Günay, Zeki Kocamemi'nin inşacı üslubundan etkilenecek soyut sanata yönelmiştir. Lütfü Günay'ın eserlerindeki soyut çalışmalarını belirleyen başlıca

¹¹ Sezer Tansuğ, Sergi broşürü tanıtım metni, Neşet Günel “Sorun-Sorum” Resim Sergisi, Mayıs 1992, Garanti Sanat Galerisi, İstanbul. <https://nesetgunal.org/tr/ana-sayfa/>

oluşumlar; kompozisyondaki yalınlık ve resmin özüne öncelik tanıma kaygısı olmuştur. Kolaj tekniği ile kompozisyonu geliştirmek adına kâğıt ya da paslı metal parçalarını, soyut oluşumların dokusu içinde değerlendirirken, daha çok pastel resimlere öncelik verdiği görülmektedir.

1953'te Adnan Çoker'le birlikte Türkiye'de ilk soyut sanat sergisi olarak nitelendirilen “Oriijinal Sergi Öncesi” başlıklı sergiyi açtı. Lütfü Günay soyut sanattan uzaklaşmamakla birlikte 1960'lı yıllarda resimlerinde hızlı kentleşmenin getirdiği çarpık yapılaşmayı konu alan kent görünümelerini ve manzaralarını yapmıştır. Çalışmalarında genellikle kolaj tekniğinden yararlanarak tuval yüzeyinde kum, talaş, asetat, kömür, paslı teneke ve oluklu mukavva gibi atık malzemelere de yer vermiştir.

2.1.4. Kuzgun Acar (d. 1928- ö. 1976)

Kuzgun Acar, 1928'de İstanbul'da doğmuştur. Sanatçı ortaya koyduğu eserlerle, çağdaş Türk heykel sanatının öncülerinden sayılmaktadır. 1948'de İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümüne girmiştir. Kuzgun Acar'ın akademideki sanat eğitiminde Rudolf Belling, Zühtü Müridoğlu ve Ali Hadi Bara gibi önemli sanatçılar etkili olmuştur. Sanatçı eserlerinde genellikle çivi, tel, ahşap ve demir gibi malzemeler kullanarak ön plana çıkmıştır. Güzel Sanatlar Akademisindeki eğitimi sırasında soyut heykele yönelerek çalışmalar yapmıştır. Yaşadığı dönemin sanat anlayışı ve eserlerinin özgünlüğünde çağdaş Türk heykelinin gelişimine önemli katkılar sağlamış olan Kuzgun Acar eserlerinde demir, çivi, tel gibi malzemeler kullanmıştır. Sanatçı 1961'de çivilerden oluşan bir çalışmasıyla Paris Sanat Bienali'nde birincilik bursu kazanmış ve Paris'e gitmiştir.

Kuzgun Acar'ın soyut eserlerinde kullandığı çivilerin yarattığı sivri yırtıcılık ve kışkırtıcı batıcılık, eserin formunun esnek görümüyle birleşince ortaya estetik bir ürün çıkmaktadır. Eserlerinde kullandığı malzemeler ne kadar sert, katı, sivri ve delici olsa da oluşan eserin bir form alarak çekici hale gelmesi sağlanmıştır. Yaptığı soyut çalışmalarda endüstriyel malzemeleri kullanan Kuzgun Acar, bu tarz soyut çalışmalarıyla sanat çevresinde ilgi çekmiş ve destek görmüştür. Çalışmalarında

kullandığı çiviler sanatçının var olan alışkanlıklara başkaldırının simgesi olarak görülebilir.

Görsel 31. Kuzgun Acar, “Soyut Heykel”, 65 cm. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, 1962

Görsel 32. Kuzgun Acar, Masklar.

Sanatçı Kuzgun Acar'ın tiyatro oyunları için tasarladığı tiyatro sahnesi için yaptığı mask, gereçleri veya oyun için gerekli birer aksesuar olarak görülse de o maskeleri takarak canlı birer heykel olarak gördüğü bilinmektedir.

2.1.5. Burhan Doğançay (d. 1929- ö. 2013)

Burhan Doğançay 1929 yılında, İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Sanat eğitimini ilk olarak babasından ressam ve haritacı Adil Doğançay'dan ve tanınmış ressam Arif Kaptan'dan almıştır. Ankara Üniversitesi'nde aldığı hukuk eğitiminden sonra 1955'te Paris'te bitirdiği ekonomi doktorasına rağmen sanatçı kişiliğinin ağır basmasından dolayı sanat serüvenine başlamıştır. Burhan Doğançay 1962 yılında New York'a gittiğinde sanat serüveninin önemli esin kaynağı olan "Duvarlar" serisine başlamıştır.

Görsel 33. Burhan Doğançay 1987'de Galeri Yahşi Baraz'da "Mavi Senfoni" adlı tablosunu yaparken.

Burhan Doğançay'ın duvarları, hızla geçip giden yaşamın ardındaki kalıntıları anlamlandıran şeyleri yansıtmaktadır. Kendini sanatçı olarak mukayese ettiği ve

etkisinde kaldığı sanatçı ustalar bilhassa Robert Rauschenberg ve Jasper Johns'tur. 1964 yılında Guggenheim müzesi sanatçının yapıtını müze koleksiyonuna almıştır.

Burhan Doğançay eserlerinde çoğu kez şehrin değişkenlik gösteren yıpranmasını ve yıkılışını, şehir hayatının çığırından çıkmışlığını, yabancılaşmış bir duyguyla çağrıştırmıştır. Eserlerindeki resimsel öğelerin parçaları, çoğu kez orijinal içeriklerinden farklılaşıp ayrıştırılarak, bazen anlaşılmaz biçimsel bileşimlerle, yeniden düzenlenmiştir. Sanatçının tüm eserlerindeki karmaşık ve eşit oranda deneyimsel çeşitlendirmeler, fotoğraf gerçekçiliğinden daha çok soyutlamaya, popüler sanattan 'görsel-kurgu-kolaj' alanını kapsamaktadır.

"Kurdele Serisi" eserlerinde olduğu gibi kompozisyonlarında farklı genişliklerde kâğıt şeritler ve gölgelerle "kaligrafik" bir etki oluşturmuştur. "Kurdeleler Serisi" eserlerinin diğer versiyonlarında dış cephe malzemelerini kullanarak heykele dönüştürdüğü gibi, malzemelerini tekstil dokumalara işleyerek endüstriyel bir ürün gibi üretmiştir. Bu tekstil dokumaları teknik olarak geleneksel 'tapestry' (duvarlara asılan işli örtü) dokuma tekniğiyle üretilmiş işlerdir.

1983'te Fransa'daki Aubusson Fabrikası'nda Burhan Doğançay'ın "Kurdeleler Serisi"nden dört deseni, Raymond Pacaud tarafından dört ayrı duvar halısına 'tapestry' (duvarlara asılan işli örtü) dokuma tekniğiyle üretilmiştir. Ateş, Doğançay'ın "Kurdeleler Serisi"ndeki gölge izleniminin ön plana çıktığı bazı çalışmalarında "fümaj" tekniğini kullandığını, gölgeler derinlik ve üç boyut etkisi yarattığını şöyle ifade etmiştir;

Görsel 34. Burhan Doğançay, “Kurdeleler Serisi”

“Gölge heykellerin ve kaligrafik elemanların çıkış noktası, 1970’li yılların ortasında başlayan Kurdeleler serisidir. Yırtılmış kâğıtların gölgelerini kullanarak yanılısamalı bir üç boyutluluğu tuvale yansıtan sanatçı, Kurdeleler serisinde, gölgeleri nerdeyse başlı başına bir imge olarak kullanır. Yırtılmış afişlerin, şeritler halinde duvarlardan sarktığı durumlarda, ışığın geliş yönüne göre oluşan uzun, kısa, ince, kalın, kıvrık, düz gölgeler sanatçıyı kaligrafik imgeler yaratmaya yöneltmiştir. Bu seride arka plandaki tırtıklı bir yırtığın deliğinin içinden bizim alanımıza fırlayan çok sayıda yırtılmış kâğıt şeridi, kurdelenin kendisi ya da gölgeleri kaligrafiyi anımsatan zarif şekiller oluşturur. Bu seride dokulu duvar yüzeyleri yerine, gri ya da canlı mavi gibi düz renkli veya ışık-gölgeyi simgeleyen beyaz ve siyah renkli zeminler üzerinde çalışmaya başlar. Daha rafine ve soyut bir görselliğe ulaşır.”¹²

¹² Özlem Kaçmaz Ateş, “Resimde Gölgenin Kullanımı ve Burhan Doğançay’ın Yapıtlarında Gölge”, STD 2020 Aralık - Sayfa 497-515, e-ISSN 2149 – 6595.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1473476>

2.1.6. Ömer Uluç (d. 1931 – ö. 2010)

Ömer Uluç, 1953 yılında Robert Kolej'i bitirdikten hemen sonra ABD’nde önce mühendislik, sonra da resim sanatı eğitimi almıştır. Ömer Uluç, 1953 yılında ressam Nuri İyem ’in öncülüğünde kurulmuş "Tavan Arası Ressamları" olarak adlandırılan bir grupta yer almıştır. Kendini sadece tuval resmi ile sınırlandırmayan sanatçı eserlerinde değişik malzemelerle asamblaj tarzında sanat eserleri üreterek Türk sanatına farklı katkıda bulunmuştur.

1950’li yıllarda Türk resim sanatı yeni bir dönemine işaret ederken, sanat konusunda mutlak otorite olan Akademi'nin merkezi gücü kırılmaya başlamıştır. Bu merkezin kırılmasında etken olan sanatsal oluşumlardan biri olan “Tavan Arası Ressamları”, 1951-52 yılında Akademi'ye karşı çıkışı başlatanlardandır. Nuri İyem’in atölyesinde çalışan bir grup genç sanatçının oluşturduğu “Tavanarası Ressamları”, yeni sanatın ancak kopyacılığa ilişkin Akademi görüşüne karşı çıkarlar. Bu dönemde “D Grubu” da 1951 itibarıyla eski-gelenekçi-kopyacı sanat akımı olarak anılmaya başlamıştır. 1951-52 yıllarında Fransız Kültür Merkezi’nde iki sergi açan Tavanarası Ressamları'na göre; yenilikçi, soyut ve özgün olan sanat tanımı içinde yer alır.

Görsel 35. Ömer Uluç- *Gözler (İyi, Kötü ve Aşık Gözler)*1 Yapı Kredi Kültür Sanat, 2003

Ömer Uluç'un eserlerinin tümünde, sürekli döndürülen devinimli biçimleri, sonsuza dönüştürülmüş sarmalları ve biçimin başkalaştırılmasını uygulayıp izleyiciyle buluşturmuş ve sorgulamıştır. Ömer Uluç'un eserlerindeki sarmalların anlamındaki sır; yaşamın döngüsünün kendisi olduğu, kendi etraflarında durmadan hareket eden dönen sarmalların, birbirlerinin etrafında dönen varlıkları tasvir ederek, bu sarmalların bir araya gelerek yoğunlaşmasıyla, resimlerinde ortaya çıkan figürler olduğu görülmektedir.

1990'ların başından itibaren çok parçalı tuvallerinden oluşan kolaj tekniğinden faydalanarak imgeyi tuvalin sınırlarının dışına taşıran resimler üretti. 90'ların sonunda sanatçı resimlerinde kullandığı sarmallarını, önceleri halatlar, sonraları ise plastik hortumlar kullanarak asamblaj heykeller gibi üretmeye başlamıştır. Heykelleri serbest olarak 'Ölüm Duvarı' (1999) çalışmasında olduğu gibi büyük boyutlu resimlerin önünde sergileyerek, yada 'Yola Bakan Köpek' (2001) çalışmasındaki gibi eserin önünde kullanarak yerleştirmeler yapmıştır. Ömer Uluç, kullandığı malzemelere polyester, pleksiglas, akrilik, gibi malzemeler de ekleyerek üç boyutlu eserler üretmiştir. Sanayi hortumundan ürettiği atık malzemelerle heykellerine 'Ay Tavşanı' (1999) ve 'Prens' (2000) gibi isimler vermiştir. 90'ların sonlarından itibaren ürettiği resimlerin yüzeylerinde, heykelleriyle örtüşen dokular kullanmıştır.

2.1.7. Erol Hakkı Akyavaş (d. 1932- ö. 1999)

1954-1960 yıllarında ABD'de yaşamıştır. "Chicago'da Illinois Institute of Technology'de mimarlık eğitimi görmüştür. Sanatçının değişik araç-gereçlerle oluşturduğu kolaj, asamblaj tarzında çalışmaları ve özgün baskı türündeki yapıtları bulunmaktadır. Önceleri eserlerinde gerçeküstücü tekniğe daha yatkın olarak, mimari mekanları da kullanarak, derinlik kavramının öne çıktığı çalışmalara, daha sonraki yıllarda ise kavramsal çalışmalara yönelmiştir. Sanatçı son dönemlerinde geleneksel hat sanatından ve minyatürlerden esinlenerek gerçekleştirdiği çalışmalarını, kendi sanat anlayışının ışığında kurmuştur. Tekeli, Akyavaş'ın sanatçı kişiliğini çözümlemeye çalışırken şu ifadelere yer vermiştir;

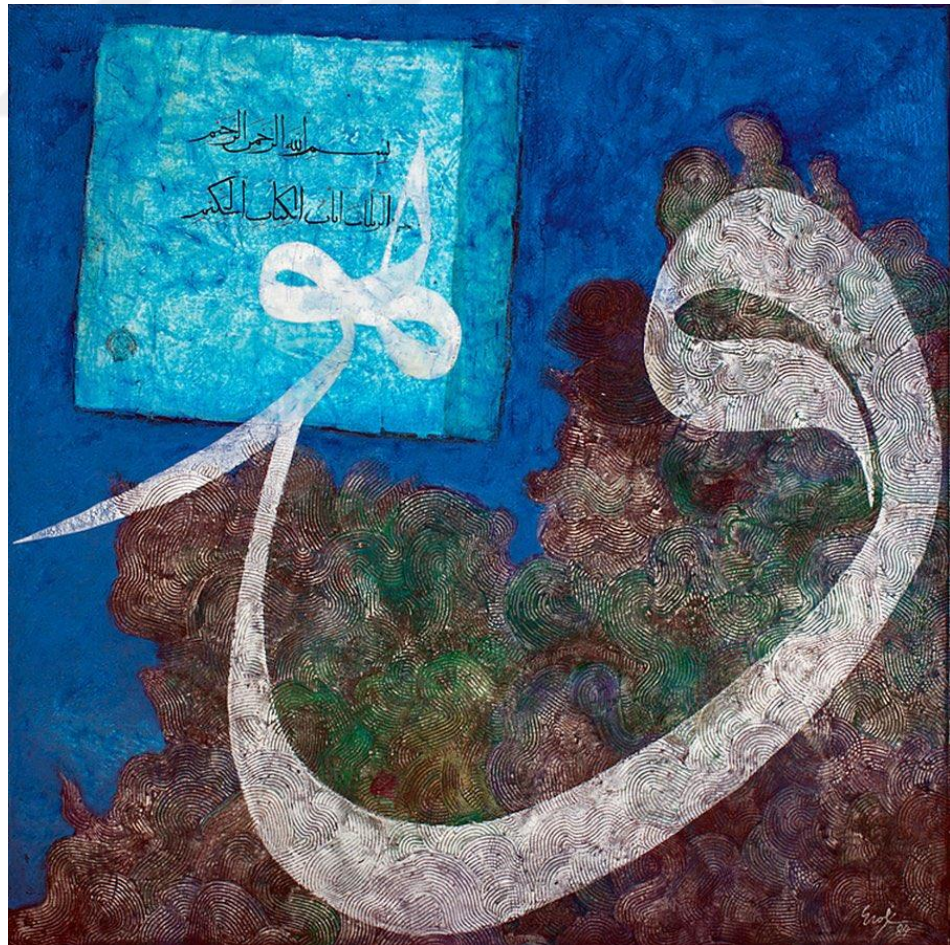
“Eserlerinde genellikle Doğu sanatları, özellikle İslam sanatı ve Sufi geleneğiyle ilgilenen Erol Akyavaş, II. Dünya Savaşı’ndan sonra giderek önem kazanan Batı dışı modernite arayışının en başarılı örneklerinden biridir. Akyavaş, kübizmden sürrealizme, İslami minyatür sanatından tarih öncesi dönem duvar resimlerine, hat sanatı pratiğinden tek tanrılı dinlerin sembolizmine uzanan bir kapsamı olan biçim ve içerik arayışı içinde istisnai bir sanatsal dil geliştirmiştir. Akyavaş’ın eserlerinde klasik anlamda perspektif ortadan kalkar, oluşturduğu her bir imge tasavvuf anlayışıyla kurgulanmıştır ve beraberinde bir soru taşır. Böylece Akyavaş, inançla kucakladığı bir dünya yaratır. Resimlerinin yanı sıra, sanatçının çeşitli araçlar ve litografi kullanarak oluşturduğu eserleri de bulunur. Daha sonraki dönem çalışmalarında kavramsal sanata olan eğilimi gözlemlense de son dönem çalışmalarında daha çok minyatür sanatından ilham aldığını söylemek mümkündür.”¹³

Erol Akyavaş, hat sanatını, özellikle eski dini kitaplardan alınma ve evrensel anlamlar taşıyan şemaları ve sembolleri kullanmıştır. Sanatçı, Doğu ile Batı’yı kendine ait mimari, resimsel ve imgesel öğelerle birleştirmiştir. Dönemsel olarak ele alınan alıntı kavramlar resimlerinde devinim ve dönüşüm içindedir. 1990’larda resimlerinde sembolizm, bireyin konumunu ve biricikliğini lirik bir anlatımla ortaya koymuştur ve varoluş sorununu, mekânsız ve zamansız, soyut bir tinselliğe dönüşmüş imgelerle anlatmıştır.

¹³ Doğan Tekeli, *Aramızdan Ayrılışının Yirminci Yılında Erol Akyavaş*, Yapı Dergisi, 10 Kasım 2020. <https://yapidergisi.com/aramizdan-ayrilisinin-yirminci-yilinda-erol-akyavas/>

Görsel 36. Erol Akyavaş, *Kuşatma*, 266 x 385 cm, 1982.

Görsel 37. Erol Akyavaş, *Vav*, 115 x 115 cm, 1984

2.1.8. Altan Gürman (d. 1935 – ö. 1976)

Altan Gürman (1935 -1976) Türkiye’de çağdaş sanatın öncülerinden biridir. 1960’ta İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nden mezun olmuştur. 1963–1966 yıllarında Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nda resim ve özgün baskı konusunda eğitim alarak çalışmalarda bulunmuştur. 1963’te Altan Gürman, Adnan Çoker, Devrim Erbil, Tülay Tura ve Sarkis Zabunyan’ın birlikte kurdukları “Mavi Grup ”un etkinliklerine katılmıştır. Akademiden mezun olduktan sonra “soyut dışavurumcu” sanat akımı tarzında çalışmıştır. Paris’te bulunduğu yıllarda sanatını icra edebilmesinin başka yollarını araştırarak, eserlerinde önce tuval üzerine basılı sözcükler kullanmış, sonra da kolaj, montaj ve dekupaj gibi tekniklerle savaş, silahlanma, bürokrasi, otorite, kavramlarına eleştirel bir dille yaklaşmıştır. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde Temel Sanat Eğitimi alanında etkili çalışmalar hazırlayarak ortak deneysel proje ve uygulamalar geliştirmiştir.

Altan Gürman, sanat anlayışıyla hem biçimsel hem de düşünsel anlamda içinde yaşadığı toplumsal olayları, sanatıyla sorgulayan sanatçılardandı. Altan Gürman eserlerinde genellikle “dekupaj”, “montaj”, kesme, yapıştırma ve baskı teknikleri kullanarak, soyut dışavurum ile sanat eseri arasında ilişki kurmak için hazır malzemelerden yararlanmıştır. Sanatçı Gürman, gündelik, bilindik nesneleri resmin konusuna, hatta resmin kendisine dönüştürmüştür. Eserlerinde devlet kamu alanlarındaki askeri ve bürokrasi işlemlerini eleştirilecek malzeme ve simgeler üzerinden insan özgürlüğünü ve sanatın hayatla ilişkisini sorgulamıştır.

Altan Gürman, geleneksel sanat yöntemleri dışında bir sanat dili oluşturmayı amaç edinmiş, sanat anlayışını yaşadığı çevrede yaşam felsefesinin bir parçası olarak algılamış ve yansıtmaya çalışmıştır. Gürman, içinde bulunduğu toplumun işleyişinde yer edinmiş öğeleri kullanarak sanatın ve sanatçının meselesini eserlerinde sorgulamış, sanatın gündelik olaylarla ilişkisinde Anti-militarist (savaşa karşı çıkan doktrin) tavrı ile insanın özgürlüğü sorununa konularıyla değinmiştir. Bu yüzden malzeme ve konu seçimini problemin kaynağı olarak gördüğü askeri ve bürokrasi hiyerarşisinde yer edinmiş öğelerden seçerek belirlemiştir.

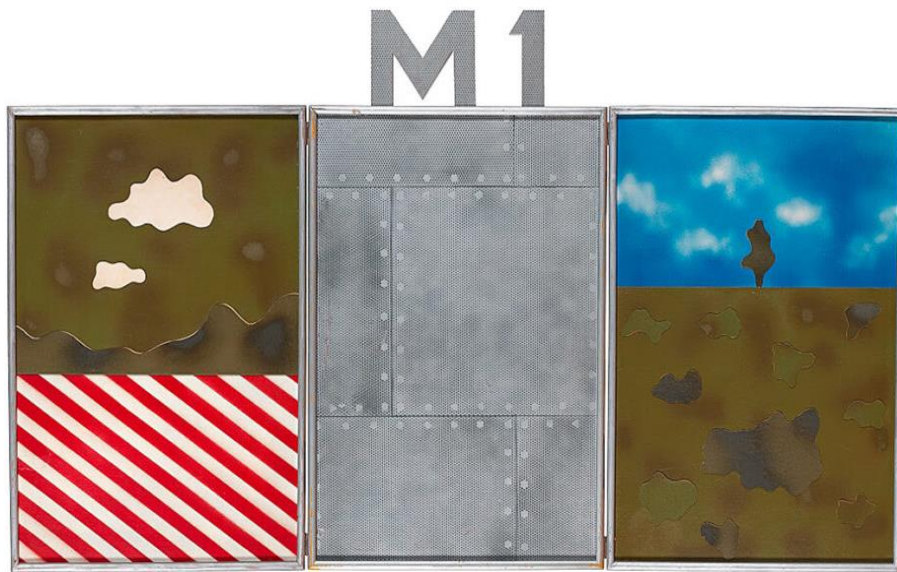
Görsel 38. Altan Gürman, Kapitone, 1976

Görsel 39. Altan Gürman, "Montaj- 5", 1967. Tahta Üzerine Selülozik boya ve Dikenli Tel, 140 x 140 x 9 cm, İstanbul

Görsel 40. Altan Gürman, Arter, 2019, Sergiden görünüm

Görsel 41. Altan Gürman, “Montaj 1”, 1967, Triptik, Tahta ve Karton Üzerine Selülozik Boya, 123×218 cm.

Sağlam, Gürman’ın sanatındaki biçimci iradenin önceliğine yönelik olarak şöyle ifade etmiştir;

“Türkiye’de 1960’lardan 1970’lere uzanan süreçte bir yandan siyasi propaganda niteliğinde son derece anlatımcı ve sanatsal anlamda muhafazakar diyebileceğimiz toplumcu gerçekçi bir eğilim şekillenirken, bir yandan da mesajını daha örtük

düzeyde duyuran, ama etkisi açısından daha yıkıcı sayılabilecek üretimler arasında Gürman'ın sanatının kendine özgü bir yeri vardır.” (Antmen, 2019: 28)

“Altan Gürman sanat üretimini, sıra dışı malzeme tercihi ve kullanımıyla elde edilen aykırı estetik boyut ile özdeşleştiren bir yaklaşım içindedir. Örneğe; militarist ya da bürokratik anlamlarla yüklü nesne düzenlemelerinde kullandığı malzemeler, tasarımsal alanı gergin ve tuhaf bir boyuta sürükler. Dönemin siyasal ortamına, toplumsal sorunlara yönelik esaslı ve mesafeli, hatta aşırı birer tepkiyi ifade eder. Bir yandan Fluxus hareketine yakın duran bu mutlak biçim ve dil dönüşümü çabası, diğer yandan da basit ve indirgeyici görünen bir kurmaca üzerinden geleneksel ifade ve pentür anlayışıyla çelişkili görünür. Sıradan malzeme ile sağlanan bu tuhaf, çok boyutlu birleşim, biçimsel yapıyı doğrudan kavramsal düzleme taşıyan bir basitlik içerir. Dahası, malzemenin çağrışımsal gücü ile katmanlaşan siyasal ve eleştirel bir anlamı yüklenerek derinleşmektedir.

Altan Gürman ile değişmeye başlayan şey; resmin, el işçiliği, beceri ve alışkanlıkların terk edilerek ileri teknik olanakların, bilgilerin ve düşüncelerin eşliğinde üretilebileceği fikrinin örneklenmesidir. Bu anlayış, radikal bir tavır olarak önemlidir. Bir temel tasarım düşüncesi olarak Akademik eğitimin çehresini değiştirecek şekilde programlara dahil edilmesi bakımından da ayrıca önemlidir. Esas derdi “sanat yapıtının düşünsel değerini yüceltmek” olan, yerleşik algıyı sarsan, üç boyutlu derinliğe sahip bu denemelerle soyut-kavramsal bir düzenek olarak tasarımsal resim konseptini geliştiren ve canlı tutmaya çalışan bir irade belirleyicidir. Özellikle, 1970’li yıllarda Türkiye’de sanatın bağımsızlaşması ve yerleşik pentür alışkanlıklarından sıyrılarak kendi biçimsel varlığını sorunlaştırması meselesi olarak buraya bakmak gerekir. Gürman’ın yaklaşımının, tuval resmine bakışımızı kökten değiştiren, duygusal ağırlıktan çok düşünsel yanılla öne çıkan bir biçimsel görsel dil organizasyonu olarak lanse edilmesi ve öncü bir tavır olarak nitelendirilmesi bu yüzden çok yerindedir.

Altan Gürman’ın tavrı sonuçta; sanatın özgürleşmesi çağdaş düşünce ve gelişmelerin bir karşılığı olarak sanatın özgürleşmesi; dil, mantık ve anlam

konusunda evrilerek yeni bir deneysel ve kavramsal pratiğe dönüşmesi açısından son derecede önemlidir.”¹⁴

2.1.9. Burhan Uygur (d. 1940- ö. 1992)

Burhan Uygur, 1961-69 yılları arasında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Bedri Rahmi Eyüboğlu Atölyesi’nde resim eğitimi almıştır. 1970’te Salzburg yaz akademisinde “Cobra Grubu”ndan Corneille birlikte çalışırken sokak sergileri açmıştır. Burhan Uygur 1990’lı yılların başına kadar dönemin Çağdaş Türk Sanatına eserleriyle iz bırakan en önemli sanatçılardan biri olmuştur. Burhan Uygur’un resimlerinde, tüm yaşamı boyunca sürdürdüğü bohem yaşantısı ve geliştirdiği lirik yaklaşımın izleri okunmaktadır. Dostları için eşine az rastlanır canlılıkta bir insan olan Burhan Uygur, çalışmalarında daima ince bir duyarlılıkla yakın çevresindeki kişileri resmetmiş ve hafif fırça kullanımıyla oluşturduğu lekeler zaman içerisinde simgesel öğelere dönüşmüştür.

Görsel 42. Burhan Uygur, *Kapı*, 1987-1989, Ahşap ve tuval üzerine karışık teknik.

¹⁴ Mümtaz Sağlam, “Altan Gürman: Biçimci İradenin Önceliği”, Sanat Eleştirisi, Türkiye’de Çağdaş Sanat., 7 Aralık 2020, <https://saglamart.com/altan-gurman-bicimci-iradenin-onceligi>

Uygur'un resimlerindeki figürler sanatçının kendi iç evreninden geçip form değiştirirken yalnızca tuval üzerinde değil farklı objelerde de hayat bulmuştur. Resim ve sergi adları daima şiirsel tatlar içermiş, sevdiği şairlerin dizelerine resimleriyle selam göndermiş, gönlünce yaşamış, yaşadığını resmetmiş, resmettiğini yaşamak istemiştir. Burhan Uygur, yaklaşık 100 yıllık kapı üzerinde, tuvalerde ya da başka malzemelerin üzerinde yaşamının anlamını çıkararak, hayatına giren her şeyi resmederek kendi hikayesinin konusunu yaratmıştır. Enginoğlu ve Kılıç, Burhan Uygur'u çalışmaları ile ilgili olarak Fransız ressam Henri Matisse'e benzetmekte ve şu ifadelerle yer vermektedir;

“Burhan Uygur bit pazarından Yeşilköylü Hristo adlı bir ustanın yaptığı iki kanatlı kocaman bir köşk kapısını alıp üzerine çalışmaya başlamıştır. Uygur'un eserini, ufak ufak boyayarak bitirmesi neredeyse iki yılını almıştır. Sanatçı bu çok büyük çift kanatlı kapıyı adeta renk şölenine dönüştürmüştür. Kapının üzerinde dansözler, mitolojik figürler, yılan, martı gibi çeşitli hayvan betileri, melek görünümlü figürler yer almaktadır. Uygur, resimlerinde hemen her rengi kullansa da onun beyazı dillere destandır. Eyüboğlu da onun kullandığı beyazı çok güçlü bulur ve bu noktada Uygur'u Fransız ressam Henri Matisse'e benzetmektedir.”¹⁵

2.1.10. Özdemir Altan (d. 1931-)

Özdemir Altan, “çağdaş sanat”, “avangard düşünce” ve “Pop- Art”ı Türkiye'ye ilk getiren sanatçıdır. Çalışmalarıyla çok sayıda günümüz sanatçısını etkilemiştir.

1968 yılında TRT İstanbul Radyoevi'nde örnekleri bulunan 24 m²'lik iki adet duvar halısı eserini yapmıştır. Özdemir Altan 'goblen tekniği'ni (renkli tekstil ipliğiyle resim dokuma) araştırmaya ve kavramaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur. “Geleneksel kilim tekniği”ni çağdaş bir anlayışla, atölyede kurduğu küçük bir tezgâhla “degrade tonlar” (ton dereceleri) ve değişik dokular düzeni içinde ele almıştır. Sonra bu tezgâhı daha da geliştirerek halıları bir yıla yakın zamanda dokumuştur.

¹⁵ Turan ENGİNOĞLU¹, Yurdağül KILIÇ², “Burhan Uygur'un “Köşk Kapısı” Adlı Eserine Göstergebilimsel Bir Yaklaşım”, DOI: 10.7816/ulakbilge-05-10-12 ulakbilge, 2017, Cilt 5, Sayı 10, Volume 5, Issue 10, <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1490967488.pdf>

Özdemir Altan'ın “Çağdaş Müzik ve Üç Antik Anadolu Kralı ile Tepegözün Dansı” adlı dokumaları, TRT İstanbul Radyoevinin fuayesinde sergilenmiştir. Sonrasında halıları, resim çalışmalarının yanında Ankara ve İstanbul da sergilemiştir.

Görsel 43. Özdemir Altan, “Çağdaş Müzik ve Üç Antik Anadolu Kralı”, 1972 pamuklu, yünlü dokuma, İstanbul Radyoevi Daimî Koleksiyonu

Görsel 44. Özdemir Altan, “Kompozisyon”, 2000. Serigrafi baskı. 79/100 50x70 cm.

2.1.11. Füsün Onur (d. 1938-)

Füsün Onur, Çağdaş Türk Sanatının heykeltıraşı ve kadın sanatçısıdır. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne 1956 yılında heykel öğrencisi olarak girerek Ali Hadi Bara'dan sanat eğitimi almıştır. Füsün Onur 'Fulbright Bursu' kazanarak sanat eğitimi için ABD'ye gitmiş ve Maryland College of Art Üniversitesi Heykel Bölümünde devam ederek bitirmiştir.

Füsün Onur 1960'lı yılların sonuna doğru yaptığı heykel çalışmalarıyla sanat yaşamına başlamıştır. Sanatçı sadece heykel ve resim yapmamış, mekan düzenlemeleri çalışmaları da yapmıştır. Türkiye'de mekâna yönelik düzenlemeler yapan ilk kadın sanatçıdır. Füsün Onur, kullandığı malzemelerle gündelik yaşamın içinde yer alan öğeleri sanata dâhil ederek, ifade dili ve düşünsel fikirleriyle çağdaş sanata önemli katkılar sağlamıştır. Ürettiği eserlerinde sanatın taşıdığı anlamı kavramsal temellerinde sorgulayan sanatçı, çalışmalarını gündelik basit nesnelerden oluşturarak klasik resim ile heykelin dışına taşıyarak nedenlerini sorgulamak istemiştir. Buluntu hazır nesnelerin biçimlerini bozarak ve birbirine uydurup monte ederek kompozisyonu karışık bir yapı haline getirmiş, ortaya çıkan eserleriyle sergiler düzenlemiştir. Çalışmalarında birçok atık malzemeyi bir araya getirerek hem kalıcılık ve hem de geçicilik kavramlarını Türk sanatına yerleştirmiştir.

Görsel 45. Füsün Onur, "Aynadan İçeri", 2014, "Herhangi Bir İskemle", (1991) 2014; "Pembe Bot", (1993) 2014

Görsel 46. Füsün Onur, "Aynadan İçeri", 2014, 2. Kat

Sanatçı eserlerinin konusunu günlük yaşamdan, sosyal çevreden ve sokaklardan esinlendiği duygularla belirlemektedir. Onur, eserlerini oluştururken seçtiği malzemelerin çoğunluğunu mobilya parçaları, kumaşlar, kurdeleler vs. endüstriyel ürünleri seçerek kullanmıştır. Sergilerinin sonlarında ise önce işlerinin fotoğraflarını çekerek sonra da onları denize atarak sanattaki geçiciliği de vurgulamaktadır. Füsün Onur yaptığı çalışmalarında, izleyici- nesne ilişkisini mekâna taşıyarak sergilenen sanat eserinin alınıp satılan bir eşya olmadığını vurgulamıştır.

Füsün Onur yapıtlarında genellikle basit ve gündelik malzemelerin doğasında var olan mekânın, zamanın, ritmin ve biçimin potansiyellerini araştırmıştır. Sanatçının erken dönem eserlerinde soyut geometrik heykellerinde, çizgilerin ve düzlemlerin keşfi, yokluk ve varoluş ikilikleri görünmektedir. Sanatçı ilk yıllarında geometrik çizimleriyle ve soyut formlarıyla minimal ifadelerle anlamlandırdığı heykellerinin ardından resim ve heykel arasındaki sınırları genişletmek için yeni stratejiler benimsemiştir. Sanatçı yıllar ilerledikçe, sanatsal çalışmaları giderek artan bir malzeme yelpazesinin ortaya çıktığı enstalasyonlarla kendi geleneksellik mantığından ayrılmıştır.

Yerleştirme ve heykel disiplininin genişlemesine ve yeni tartışmalarla zenginleşmesine katkıda bulunan, önde gelen sanatçılar arasında kabul edilen sanatçı,

İsveç, Makedonya, Hollanda, Fransa, Almanya’da çok sayıda uluslararası sergiye katıldı. Türkiye’de çağdaş sanat adına en önemli dönüşümün bir ayağı Altan Gürman ve diğeri de Füsun Onur’dur. “Aynadan İçeri” sergisinde, kesin sınırlarla ayrılmasa da binanın üç katına yayılan çalışmaları, aslında sanatçının saptanabilecek üç dönemine aittir.

2.1.12. Sarkis Zabunyan (d. 1938-)

1938 İstanbul’da doğmuş, Türkiye’nin öncü çağdaş sanatçılarından birisi olarak tanınan, “Kavramsal sanatçı” ve ressamdır. 1960’ta İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’ni bitirmiş, 1964’te Fransa’ya yerleşmiştir.

Sarkis’in yapıtlarında genel olarak resim, heykel, mimari ve müzik gibi birbirinden farklı sanat disiplinlerinin etkilerini görmek mümkündür. Sanatçı, çalışmalarında tarihsel göndermeler içeren farklı nesneleri müzelerin geniş mekanlarında kullanarak yerleştirmeler gerçekleştirmiştir. Çalışmalarının tümünde kendi yaşamıyla ve belleğindeki geçmişiyle ilintili kurması işlenmiştir. II. Dünya Savaşı dönemi İstanbul’una tanıklık eden Sarkis, çocukluk yıllarının etkisiyle Blackout 1974 ile 1977 yılları arasında gerçekleştirdiği çalışma serisine verdiği isimdir.

Görsel 47. Sarkis, “Çaylak Sokak”, Maçka Sanat Galerisi (Detay), 1986.

Biçer, “Post-Modern Unutuşa Bir Direnç Noktası Olarak Sarkis” yazısında şöyle atıfta bulunmuştur;

“Sarkis; *“Ben hatıralı işleri çok sevmem aslında. Hatıralı işler genelde konuya dönüşürler ki konulu işleri de sevmem. Bu yüzden benim kişisel hayatımla ilişkilendirebileceğiniz işlerim çok nadirdir. “Çaylak Sokak” ise en otobiyografik işimdir diyebiliriz. 1964 yılında Paris’e geldikten sonra 22 yıl boyunca Türkiye’de sergi yapmadım. 70’lerden sonra hapishanelerin dolu olduğu zamanda Türkiye’de sergi açmak hiç içimden gelmedi. Sonra 1984’te Maçka sanat Galerisi’nden Rabia Çapa çok taze fikirlerle geldi. Düşünsene 22 yıl sonra Türkiye’de ilk kişisel sergin olacak ve Avrupa’dan ne getirecek diye bekleyenlerin olduğunu da biliyorsun. “Çaylak Sokak” sergisi de bir anlamda ilk çalışma mefhumunu keşfettiğim zamanların arayışıdır: “Bu adam kimdi, ilk musikiyi ne zaman dinledi, hangi işlerde çalıştı, dünyayı çalışarak nasıl keşfetti, ne öğrendi” bu soruların arayışıdır aslında “Çaylak Sokak”. Sekiz dokuz yaşında dayımın kunduracı dükkânında çalışmışım ben. Tek işim tezgâhtan yere düşen çivileri toplayıp çekiçe düzeltmekti. Bu müthiş bir disiplin öğretmişti bana. “Çaylak Sokak” sergim için o kunduracıdaki tezgâhı bile bulduk. Hatta İslam Tarih ve Kültür Müzesi sırf o tezgâhı koleksiyonlarına almak istediler. “Çaylak Sokak” bu anlamda benim en otobiyografik yerleştirmem oldu. O sergi ile Türkiye’deki sanat ve kültür ortamıyla buluştum.” (Demirarslan, 2019)¹⁶*

2.1.13. Tomur Atagök (d. 1939-)

Türkiye’de ilk akademik müzecilik eğitiminin kurucusudur. Tomur Atagök sanattaki mekânı “sanatçı-sanat yapıtı-sanat izleyicisi” arasında değişkenlikler yaşayan üçlü bir ilişki olarak algılamaya yönelmiştir. Tomur Atagök’e göre sanat yapıtı, sanatçının kendi gerçeğini yansıtarak izleyicinin duygu ve düşüncesini de içermektedir. Sanatçının resimsel gerçekliği ve konunun espas durumu, eserin çevre ve izleyicinin çalışma yüzeyine akseden görüntüleri ile uygulamada fiziki değişikliğe

¹⁶ H. Yarkın BİÇER, “Post-Modern Unutuşa Bir Direnç Noktası Olarak Sarkis”, Görünüm 2020, Sayı 8, Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1132142>

uğrarken mekan ve hareket dinamiği ile bir araya gelerek yaşamla sanatın bütünlüğünü sağlamaktadır.

Görsel 48. Tomur Atagök, “Simetrik Sunak”,1983, 2(150x300 cm), Yeni Eğilimler Sergisi.

Görsel 49. Tomur Atagök, “Kadınları Koruyan Yine Kadınlardır”, 2012, 100x200 cm.

2.1.14. Ergin İnan (d. 1943 Malatya)

Ergin İnan 1943 yılında Malatya’da doğmuştur. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünde sanat eğitimini almıştır. Salzburg Yaz Akademisinde

Prof. Emilio Vedova ile Münih’de Prof. Mac Zimmerman ile çalışmıştır. 1985–1986 yıllarında Berlin Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda konuk profesör olarak çalışmıştır. Eserlerinde böcekleri ve insan figürlerini işleyerek, görsel ve simgesel ilişkileri yansıtmaktadır. Eserlerinde çok farklı malzeme ve teknikten yararlanan İnan, tuvalin yanı sıra ahşap, duralit, kağıt, yağlıboya, suluboya, tempera, renkli mürekkep ve kolaj gibi değişik teknik ve malzemeler kullanmıştır. Eserleri Almanya, Norveç, İngiltere, Belçika, Hollanda, Japonya gibi ülkelerin müzelerinde ve çok sayıda özel koleksiyonlarda yer almaktadır.

Görsel 50. Ergin İnan, Self Portrait, 1996.

Ergin İnan 1970’lerden sonra resimlerinde kelebek, yusufluk gibi böceklere yönelmiştir, sürüngenler, embriyonik insan figürleri, eski kültürlerin imgeleri, su damlaları, kaligrafi, Latin ve Arap harfleri ile yazılmış metinler de resimlerinde bolca yer verilmiştir. Resimlerinde çok canlı renkler kullanması kompozisyonlarının belli

başlı öğeleri olmuştur. Resimlerinde bedenlerin biçimleri, iç içe geçmiş çift perspektifli yüzlerin ifadelerinde ruhun farklı hallerine gönderme yaparak, figürlerin iri gözleriyle gizemli görseller oluşturmuştur. Ergin İnan hemen hemen tüm resimlerinde İslam dünyasının tasavvuf yönünü imgeleştiren yıldızname, falname, tılsım, mühür ve kaligrafik yazının plâstik yapısını kullanarak, insan vücudunun el ve ayak gibi organlarına büyüsel bir bakış atfederek, görsel belleğinin yansımalarını aktarabilmiştir.

2.1.15. Can Göknil (d. 1945, Ankara)

1945'te Ankara'da doğan Türk ressam ve yazardır. Lise yıllarında Robert Kolej'de özel resim dersleriyle sanata adım atan Can Göknil, 1968'de "A.B.D".deki "Knox College Güzel Sanatlar Fakültesi"nden mezun olmuştur.

Görsel 51. Can Göknil, "Geyik Boynuzu Uğuru". 2019, T.Ü. Akrilik Boya Tekniği, 90x 90 cm.

Can Göknil eserlerinin genelinde Anadolu mitolojisi ve folkloru gibi kültürel kaynaklardan esinlenmiş ve bu fantastik konuları çağdaşlaştırarak renkçi ve soyutlanmış figüratif bir üslupla ifade edebilmiştir. Sanatçının yapıtlarında belirgin olarak ortaya çıkan, Orta Asya ‘Şaman Kültürü’nden izleri, Bizans ve Osmanlı dönemlerine kadar uzanan mitolojik efsaneleri, düşündürücü görsel ayrıntılarla harmanlayıp soyut görsellere dönüştürmüştür.

Görsel 52. Can Göknil, “Ağaç Kutları”, 2021, Tuval üzerine akrilik, 60 x 60 cm

Göknil eserlerinde nitelikli araştırmalarla birlikte ve tarihsel birikiminin işareti olarak kendi yorumunu göstermektedir. Bu yapıtları yaratırken esinlendiği Anadolu tanrıçaları ve Doğu’nun gizemli mitolojik dünyasını tabloya aktarmıştır. Can Göknil’in ülkemizde elli, yurt dışında da altı resimli kitabı yabancı dillerde ve Türkçe olarak yayımlanmıştır.

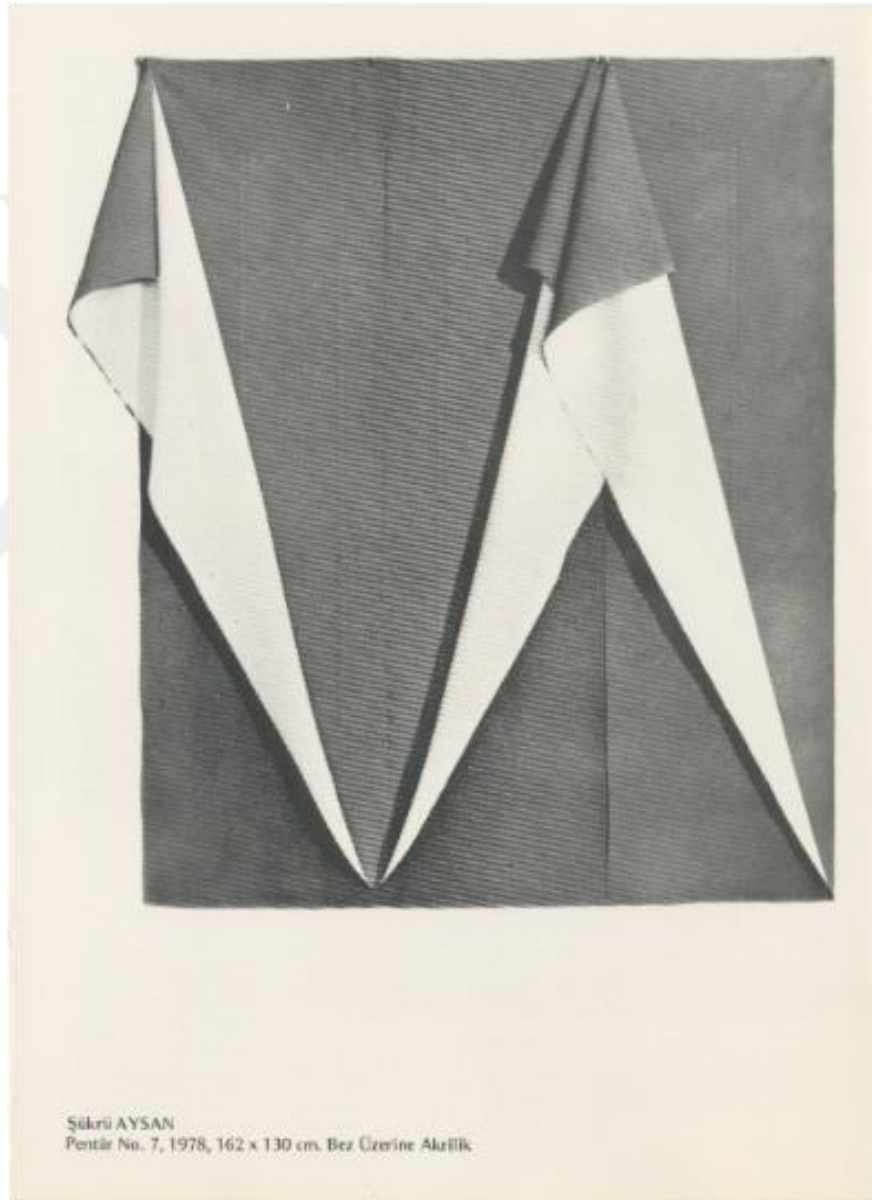
2.1.16. Şükrü Aysan (d. 1945-)

Şükrü Aysan 1969 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'nü bitirmiştir. 1970-1975 yılları arasında Sanat eğitimini Fransa'nın Paris kentinde sürdürmüştür. Şükrü Aysan öncü sanat akımları olan Minimal Art, Arte Povera, Land Art, Body Art ve Conceptual Art (Kavramsal Sanat) gibi akımlara ilgi duyarak bu hedefte çalışmalarının sürdürmüştür. 1972 de ilk çalışmaları olan "Sistem" dizisini gerçekleştirmeye başlamıştır. Şükrü Aysan sanatı çözümleyici, araştırmacı, kavranılmaya yönelik bir olgu olarak görmüştür. Türkiye'de minimal ve kavramsal sanat alanlarındaki çalışmalarıyla tanınmıştır. 1972-76 arasında resim yüzeylerinde farklı nesneler kullanarak çalışmalarında biçimsel sistemlerle kompozisyonlarının düzenlenmesi üzerine çalışmıştır. 1976-79 yıllarında üç boyutlu nesnelerle çalışmalarında asamble tarzında düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Sanatçının çalışmaları daha çok doğaya ve çevreye dolaylı müdahale niteliği taşımakta olup, yapıtlarını oluşturmak için geometrik biçimli nesneleri, bulundukları çevre içinde fotoğraflarını çekerek, bunları çeşitli yazılı metinlerin eşliğinde sergilemektedir. Şükrü Aysan'ın Serigrafi Kılavuzu (1976), Sanat Olarak Betik (1980) ve Bir Serginin Makrografisi (1981) gibi kitapları da yayımlanmıştır.

Şükrü Aysan eserlerinde nesne ve dili bir arada kullanarak Türkiye'de Kavramsal sanatın öncü isimlerinden biri olmuştur. Aysan eserlerinde yaşamı yansıtırken, zaman-mekân kavramını irdelemiş ve sorgulamıştır. Bu sorgulamaların sonucunda eserlerinde imgeler yaratmıştır. Sanatçı mekân içindeki yerleştirmelerinde video sanatından da yararlanmıştır.

Şükrü Aysan çalışmalarında dairesel formlar, kâğıt üzerine boya pigmentleri ve değişik metal malzemeler kullanarak yapıtlarını biçimlendirmiştir. "Sanat Tanımı Topluluğu" içindeki sanatçıların ortak hareketiyle sanatın sınırlarını ve işlevlerini sorgulayarak sanatın bir meta olarak satılabilmesine karşı çıkmışlardır. Bu hareketle resmin görsel niteliklerini belirlemeleri üzerinde çalıştıkları bu sorun, sanat kavramını sorgulayarak sanatın yapısı ve doğası üzerine araştırmalara yönlendirmiştir. 1980'da gerçekleştirilen İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde "Sanat Tanımı Topluluğu" etkinliğinde sanatçılar tam anlamıyla bir 'Enstalasyon' çalışmalarını galeriye yerleştirmişlerdir. Aysan, bu çalışma bağlamında 'Sanat

Olarak Betik' başlıklı 'Sanatçı Betiği' yayınlanmıştır. Şükrü Aysan'ın kitap biçimindeki bu sanat çalışması "Kavramsal Sanat" üzerine metinleri olan Joseph Kosuth'un sanat üzerine yazdığı metinlerle özdeşleşmiştir. Şükrü Aysan Sanat Tanımı Topluluğu (STT) adı altında yapılan kollektif sanatsal çalışmalara katılmıştır.

Görsel 53. Şükrü Aysan, *Pentür No: 7*. Sanat Tanımı Topluluğu Sergisi (İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, İstanbul, 1978)

Görsel 54. Şükrü Aysan, *Salt Sanatsal Nesnelerle Doğal Çevreye Müdahale*, 1979

2.1.17. Hüsamettin Koçan (d. 1946-)

Hüsamettin Koçan 1970’te İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nu bitirmiştir. Sanatçı 1978’de Salzburg Uluslararası Yaz akademisinde resim çalışmaları yapmıştır. Sanatçı Türk Halk Resimleri üzerine yaptığı araştırmasını 1980 yılında tamamlamıştır. 1983’te, Marmara Üniversitesi’nden sanatta yeterlik derecesini almış, 1986’da doçentliğe yükselmiştir ve 1993’te profesör olmuştur.

Görsel 55. Hüsamettin Koçan, 243.6x90 cm, tuval üzerine karışık teknik, 2015

Görsel 56. Hüsamettin Koçan, "Ayağımdaki Diken", 2017'deki otobiyografik sergisi

Koçan, UNESCO'ya bağlı bir kuruluş olan “Uluslararası Sanat Derneği”nin (AIAP) Türkiye ayağının kurulmasında rol almış bir sanatçıdır. Sanatçı, Baksı Müzesi ve İstanbul Sanat Fuarlarının kurucusu olmuş ve sanat projelerini yrtmştir.

Hüsamettin Koçan’ın sanatında görünen, mitolojiden ve dinlerden kaynaklanan bir hiyerofani (kutsal-kendini gösterme) eşitliliğine başvurmasıdır. Sanatçının eserlerinde, şamanlar, tılsımlı objeler, taşlar, kozmik nesneler, kutsal hiyerogliflerin ve ağaçların kutsallığı, insan bedenlerini, ellerini ve başlarını (kutsal) mevcudiyeti tuvallerinde ve heykellerinde karşımıza çıkmaktadır. Eserlerinde, kutsal olan ve kutsal olmayan arasındaki ilişkiyi bir etnolog (ırk-kavim bilimci) titizliğinde, ama sanatsal duyarlılık içinde aktarmaktadır. Hüsamettin Koçan’ın yapıtlarında Anadolu’daki kültürel dönem ve dinsel “şamanizm”, “Hristiyanlık”, “İslam” yorumlamaları aynı eşitlikte yer bulmaktadır. Bizans, Selçuklu ve Osmanlı yüksek kültürünün katı çerçevesinden çok, ana akımdan sapmış olan halk kültürüne yönelmiştir.

2.1.18. Ayşe Erkmen (d. 1949-)

Ayşe Erkmen, 1949 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ayşe Erkmen, 1977 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Sadi alık Atölyesi heykel bölümünden sanat eğitimi alarak mezun olmuştur. 1993 yılında Alman Akademik Değişim Servisi'nin verdiği burs ile Berlin'e giderek sanat çalışmalarına devam etmiştir. 1998'de Kassel niversitesi'nde konuk oğretmen olarak çalışmış, 2000 yılında da Frankfurt Stdelschule'de konuk profesörlüğü kabul ederek çalışmıştır. 2002 yılında Hessen Eyalet Hkmeti Bilim ve Sanat Bakanlığı Maria Sibylla Merian dl'nü almıştır. 2010 yılında Kunstakademie Münster'de iki dönem misafir profesörlük yapmış ve daha sonra heykel bölümü başkanlığını devralmıştır. Ayşe Erkmen, 2011 yılında Plan B adlı çalışmasıyla Venedik Bienali 54. Uluslararası Sanat Sergisinde Türkiye'yi temsil eden sanatçılardan biridir.

Ayşe Erkmen, belirli mekanlarda çalışmalarının içine bulunduğu sosyal ve fiziksel ortamı, tarih ve coğrafyasından esinlenerek anlam katmıştır. Erkmen eserlerinde yeni formlar icat etmemiş, bulunduğu mimari ve sosyal koşulları

değerlendirerek elindeki malzemeleri sanatsal bağlamlara dönüştürmüştür. Ayşe Erkmen, mekanlarda nesneler, enstalasyonlar ve fotoğrafların yanı sıra temel teknik müdahaleler ile eserler oluşturmuştur. Kullandığı mekânsal boyutların her birini, yeni formlar elde etmek için değil, kullandığı mekanın kendi niteliklerinden bazılarını, mevcut ama gizli olan özelliklerini ortaya çıkarmak için kullanmıştır. Ayşe Erkmen'in Crystal Rock'ta (2008) bir gökdelenin çatısına büyük bir taş kütle yerleştirmesi, "Aranızda Sen ve Ben" (2011) adlı enstalasyonu için Rotterdam Sanat Merkezi'ni turkuaz bir naylon ile kaplaması önemli çalışmalarındandır.

Görsel 57. Ayşe Erkmen, Kıpraşım Ripple, 2017

Ayşe Erkmen'in işleri, mekân ve konumdan bağımsız olan anıtsal nesneleri ile klasik heykel kategorisinin bir eleştirisidir. Erkmen genellikle mevcut mekânsal, mimari, kurumsal ve toplumsal koşulları ve bağlamları geçici bir süreliğine sanat eserine dönüştüren işler üretmiştir. Erkmen'in sanatsal önerileri son derecede titizdir ve sonuçlarıyla ilişkileri önemli değildir.

Ayşe Erkmen, 2017'de sergi mekânının duvarlarından kesip çıkardığı ve irili ufaklı, dar, uzun ya da daha geniş beyazlı grili formların sonrasında tavandaki kirişlerden sarkıttığı alçıpan panelleri "Kıpraşım; Ripple" çalışmasını, "İsrar"da farklı bir düzenleme ile yeniden yorumlamıştır. Sanatçı 2022'de 5 yıl önce sergi

galerisinden kesip çıkardığı alçıpan panelleri bir duvar boyası kataloğundan seçtiği altmış dört renge boyayarak monokrom tablolara dönüştürmüş, onları farklı renklere boyayarak monokrom tablolardan oluşan bir enstalasyon oluşturmuştur.

Görsel 58. “İsrar” sergisi 24 Şubat-27 Mart 2022

2.1.19. Şenol Yoroğlu (d. 1950-)

1950’de Trabzon’da doğmuştur. 1973-1978 yıllarında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Prof. Dr. Neşet Günel Atölyesi’nden mezun olmuştur. 1968-1974 yılları arasında “Akbaba” karikatür dergisinde, “Pardon”, “Ustura” ve “Gırgır” gibi mizah dergilerinde karikatür çizmiştir. Şenol Yoroğlu, yurt içi ve yurt dışında pek çok kişisel sergi açmış, sanat fuarlarına, bianellere de katılmıştır. Bir süre İsveç’te yaşamış, çalışmalarını da İstanbul’da sürdürmüştür. Çalışmalarının tamamında figürü bir izlenim olarak içinde barındıran anlatımcı bir biçimle, zeminde büyük lekelerle ve geniş fırça tuşları sayesinde ürettiği soyut anlayışa yakın yapıtları vardır.

Öğrenciliğinden itibaren Şenol Yoroğlu, mezun olduğu atölyedeki figüratif resim geleneğinin aksine, resimlerinde kendine özgü bir dili yaratabilmiş, soyut, lekesel, dışavurumculuğa yakın ve belirgin fırça tuşlarıyla resimler yapmıştır. Resimlerinde kullandığı farklı malzemelerle hem sanatını zenginleştirdiğini hem de bunun çağdaş

sanatın gereği olduğunu düşünmüş, farklı malzeme arayışları içinde, farklı yepyeni anlatım yolları bulmuştur.

Görsel 59. Şenol Yorozlu, İnsan Gözlü Çifte Vav, 2004-2007

Yorozlu eserlerinde içeriğe uygun yeni biçimleri ararken, bazen geleneksel pentür (boyama), bazen de hazır nesne kullanımı ile yüzeyde ifadesini buluşturur. Eski karikatüristliğinden kaynaklı olarak ihtimalle sanatsal tavrı ince bir mizah ile iç içe olduğundan çalışmaları çoğunlukla politiktir.

Yorozlu resimlerinde formları sadeleştirir ve düşüncelerinin bir imgesine dönüştürür. Hem renkleri hem de formları minimize ederek en yalın hallerinde kullanır. Daire, üçgen, dikdörtgen gibi geometrik biçimleri yatay ve dikey eksenlerle ilişkilendirir. Böylece klasik kompozisyon öğelerini ve hatta Barok etkileri resmine taşır. Renkleri ise ana renklere yakın tonlarda ve sade kullanır.

2.1.20. Yusuf Taktak (d.1951-)

Yusuf Taktak, 1951'de Bolvadin'de doğmuştur. 1974'te İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olduktan sonra sanat eğitimini "Avusturya Salzburg Yaz Akademisi"nde sürdürmüştür. Yusuf Taktak, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşiv bölümünde ve İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde, 1999'da Yeditepe Üniversitesi'nde, 2005'te Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır.

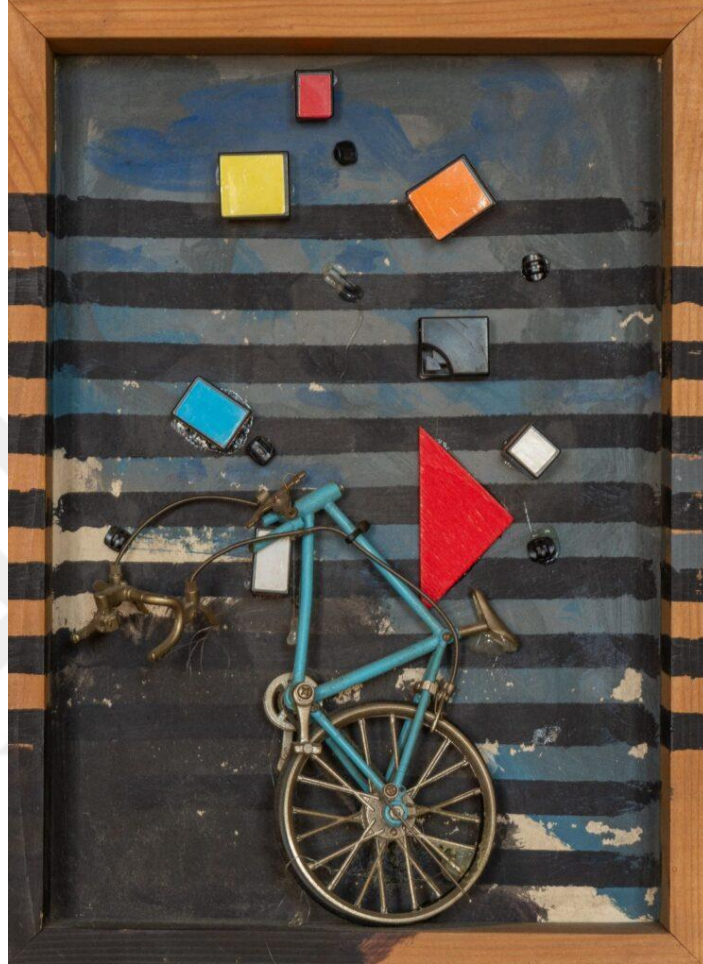

Görsel 60. Yusuf Taktak, *Önceki Yıllar*, 2002-23, Kutu- Karışık malzeme, 76x100x20 cm

“Yusuf Taktak, Briefly Art Galerisi’de açtığı sergisinde, tuval resimleri ile birlikte, kutuların içine karışık tekniklerle yaptığı son dönem çalışmalarını sergiliyor. “Kutu” fikri aslında onun için yeni değildir. Sanatçı, Akademi’deki öğrencilik yıllarından itibaren farklı zamanlarda küçük kutularla asamblajlar ve kolajlar yapmaya devam etmiş, 1990’da Derimod Kültür Merkezi’nde açtığı sergisinde kutulardan örnekleri sergilemişti. Ayrıca kutu içine aldığı bisiklet çalışmasıyla da heykel-enstalasyon olarak bu fikri başka bir tarzda uygulamaya geçirmişti. Öyle görünüyor ki “kutu” Yusuf Taktak için temel bir çağdaş sanat malzemesidir.

Sanatçı, bu sergideki resimlerinde de çeşitli biçimlerde gördüğümüz temsili (Evler, Piramitler, Dikilitaşlar, Bisikletler) ve soyut ikonografisini (Kareler, Üçgenler, Dikdörtgenler, Daireler) bu defa kutuların içinde tekrarlıyor. Tuvallerinde iki boyutlu olarak sunulan bu ikonografi burada üç boyutluluk kazanıyor; imgeler ve nesneler gerçek mekân içine yerleştiriliyor. Buna paralel, sanatçı, galeri mekânını

da “kutu gibi” tasarlayarak, izleyicisini metaforik anlamda (belki de) ‘kutu resimlerinin içine sokuyor.”¹⁷

Görsel 61. Yusuf Taktak, “Parçalanmış”, 2021-23, Kutu – Karışık Malzeme, 33x24x5 cm

2.1.21. Serhat Kiraz (d. 1954-)

1973-79 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü’nde Adnan Çoker Atölyesi’nde sanat eğitimi görmüştür. 1978’de henüz öğrenciyken Sanat Tanımı Topluluğu’nun (STT) ilk sergisinde kurucu üyeler arasında yer almıştır. 1979 yılında Yeni Eğilimler Sergisi’nde başarı ödülünü kazanan Kiraz, ilk kişisel sergisini 1984 yılında İstanbul’da, Maçka Sanat Galerisi’nde açmıştır. Sanatçının 1980 ve

¹⁷ Nusret Polat, Artdog_Istanbul, 15 Eylül, 2023, “Yusuf Taktak’ın yeni sergisi: Başka Zaman Başka Mekân” <https://artdogistanbul.com/yusuf-taktakin-yeni-sergisi-baska-zaman-baska-mekan/>

1981 topluluk sergilerinde yer alan işleri, resmi, görüntüyü, yanılsama ve gerçeklik olgularını sorgulayan çalışmalarıdır.

1989-93 yıllarında “A. B. C. D” sergilerinde hem sanatçı hem de sergi düzenleyici olarak yer almıştır. Kiraz, hiçbir zaman bilim ve felsefeden soyutlamadığı sanatını, sanatı kendi özgün mantığını belirlemek koşuluyla düşünce ve bilimle özdeş kılan bir tavrı olmuştur.

Görsel 62. Serhat Kiraz, Günlerin Görüntüleri, Bugünün Görüntüsü, 1988.

Serhat Kiraz, birey-dünya-evreni sanat, bilim, felsefe açılarından yorumlarken yerleştirmelerini ilkel toplamlardan çağdaş dünyaya, sonuçta insanlığa mal olmuş antropolojik simgeler diliyle oluşturmuştur. Simgelerin bilim ve sanatla olduğu kadar din ve büyü ile de ilişkisi vardır ve bu kullanım biçimiyle nesneler simgesel anlamlarına ek olarak, bilgi iletmede bir aracı rolü de üstlenmişlerdir. Kiraz'ın işleri, düşünsel bağlamda birçok kavramı iç içe sorgulayan, görüntüde yalın, ancak içerik olarak girift yapıdadır. 1986 da I.Uluslararası Asya- Avrupa Bienali'ne, 1989'da 2.Uluslararası İstanbul Bienali'ne katılan sanatçı, çeşitli uluslardan sanatçıları biraraya getiren 2.Minos Beach Sanat Sempozyumunun (1990) yanı sıra “Sanat-

Texnh" (1992) ve "İskele" (1994) gibi sergilerde işleriyle yer almıştır. Madra, 2012'deki 3. Çanakkale Bienali'nde sanatçı Kiraz için şunları yazmıştır;

“Serhat Kiraz’ın yerleştirmeleri izleyiciden çok boyutlu algısal ve kavramsal güç talep eder. Kiraz sanatı yalnız bir algı nesnesi olarak değil, bir sanat felsefesinin nesnesi olarak öngörür. Çözümleyici, ögelere ayırıştırıcı ve yapısalcı bir yöntemle ürettiği yerleştirmeler gerçekleri kurguyla, usu düş gücüyle, yönlenmeyi kararlı bir amaçla birleştirir.

Yerleştirmeleri izleyicinin yerleştirme çevresinde dolaşarak mesajların ve imgelerin çoğulluğunu anlamayı, biçimlerin çeşitliliğini ve değişkenliğini anlamasını sağlar. Kiraz, düşüncelerini her işinin içinde biriktirir ve böylece bütün işleri onun düşüncelerinin yapısını yansıtır. Birincil bir yapı içinde ikincil bir yapı kuran bir mimar gibi davranır. Yerleştirmenin verilen mekânla ilişkisi her zaman sağduyulu, uyumlu ve organiktir; ancak mekânı görsel ve algısal olarak hareketlendirir ve onu kurgusal ortama dönüştürür. Bu belirgin karaktere bağlı olarak dikkatle seçtiği malzemeler ve kusursuz işçilik yerleştirmelere yetkinlik, incelik ve nitelik kazandırır. Yerleştirmelerde tarihsel ve güncel kültüre ilişkin ve bilim ve tekniğe gönderme yapan nesneler ve imgelerden oluşan ögeler vardır; bu ögeler içinde bulundukları mekânı kurgusal olarak tanımlayan yapısalcı ve destekleyici bir çerçeve içine toplanmıştır. Bu çerçeve çoğu kez yapı iskelesi ya da taşımacılıkta kullanılan sandıklar gibi temel malzemelerdir. Arabulucu gibi kullanılan bir ışık kaynağı bu ögelerle yapısal çerçeveyi sonuçta araştırmacı ve spekülatif bir bütün olarak kucaklar.”¹⁸

¹⁸ Beral Madra, sanatçılar; “Serhat Kiraz”, 3. Çanakkale Bienali, 2012, <https://www.canakkalebienali.com/serhat-kiraz/>

Görsel 63. Serhat Kiraz ve Hakan Gündüz'ün "Moment/An" Sergisi Maçka Sanat Galerisi'nde, 2021

2.1.22. İnci Eviner (d. 1956-)

1956 yılında Ankara'da doğmuştur. İnci Eviner, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümünden mezun olduktan sonra, doktora derecesini aynı üniversiteden almıştır. 2016 yılında sanatçı İstanbul Modern'de "İçinde Kim Var?" başlığıyla düzenlenen, 1980'li yıllardan günümüze uzanan yaratım sürecini kapsayan retrospektif sergisi açmıştır. Eviner 2019 yılında Venedik Bienali 58. Uluslararası Sanat Sergisinde Türkiye Pavilyonunda "Biz, Başka Yerde" adlı sergiyle yer almıştır.

İnci Eviner'in erken dönem sanat çalışmalarında resim, çizim ve desen ön plandayken, güncel sanat pratiklerinde ise bu altyapının üzerine fotoğraf, video ve yerleştirme gibi anlatım biçimleri eklenmiştir. Yıllar içerisinde desenleriyle resimlerinde dışa açılan imgeleri kaybolmamış, aksine içeriğindeki varlıkları güçlenmiş ve hatta çeşitli sanatsal disiplinlerde yorumlanarak tekrar tekrar izleyiciyle buluşmuştur. Resimlerdeki imgeler bir yüz, bir uzuv, bir nesne, bir araç kılığında karşımıza çıkarak birleşir ve bireysel referanslarından kopmadan başka bir hikâyede birlikte rol alırlar. Sanatçı eserlerinde bu imgeleri, mürekkep, şiir, ses, bakır, deri ve ışık kullanarak yorumlamıştır. Konularında toplum içinde kendine yer

bulamayanları, güçsüzleri, toplumda dışlanmış bireyleri, kültürel kodları, cinsiyet sorununu, aidiyet ve iktidar meseleleri gibi başlıkları tarih, felsefe, mimari ve sanat tarihini gözeterek yeniden ele almıştır.

Görsel 64. İnci Eviner, “İçimde Kim Var?” 2006, Kağıt üzerine mürekkep, 30x21 cm.

İnci Eviner, çizimlerinden yola çıkarak uygulamalara dayalı çok katmanlı, geniş bir çalışma alanına sahip videoları hazırlamıştır. Özellikle işlerinde, kadın bedeni üzerindeki iktidar ve temsil politikasının işleyişine ve sorunlarına değinerek öznelliğin nasıl şekillendiğini incelemiştir. Sanatçının video teknolojileri ve resim geleneği arasında kurduğu karmaşık ilişkiler izleyicide farklı bir algılama biçimi önermektedir.

İnci Eviner “Harem” isimli video çalışmasıyla uluslararası alanda büyük ilgi toplamıştır. Eviner’in çalışmaları dünya çapında önemli koleksiyonlarda yer almıştır. Eviner, 2017 yılına kadar Sharjah Sanat Bienalinden 13 tane ödül almıştır.

Görsel 65. İnci Eviner, “Beuys Yeraltında” (video ve görsel), 2017, 4K Video yerleştirme, Commissioned by Sharjah Art Foundation. Image Courtesy of Sharjah Art Foundation.

2.1.23. Bubi Hayon (d. 1956-)

Asıl adı David Hayon olan sanatçı, İstanbul Üniversitesinde psikoloji ve antropoloji üzerine öğrenim görmüştür. Nihat Sümeralp ile kurduğu Koleksiyon Sanat Galerisi’ni 1989’a kadar yönetti; ardından Hüsamettin Kütle ile, 1992’ye dek yönettiği Lâmi Sanat Galerisi’ni kurdu. Yapıtlarını 1970’e kadar BDH (Bubi David Hayon) olarak imzalayan sanatçı, bu tarihten sonra Bubi imzasını kullanmaya başladı.

Bubi ilk dönemlerinde Dışavurumculuk doğrultusunda figüratif resimler yapmıştır. Grafiti üzerine araştırmalara yöneldikten sonra, duvar yazılarından esinlenerek gerçekleştirdiği görsel açıdan değerlendirdiği çalışmalarını gerçekleştirmiştir. 1984’ten itibaren resimlerinde, birim ya da birimlerin tekrarından oluşan soyut ‘motif-tuvaler’ gerçekleştirmiştir. ‘M’ ya da ‘Z’ harfinden oluşan bu birimler, birbirleri üzerine binecek biçimde çoğaltılarak yüzeyi kaplamaktadır. Bubi, daha sonraki yıllarda giderek iki boyutlu geleneksel tuvali aşan çalışmalarında resim

yüzeyini, tuval bezlerini rulo haline getirip renklendirdikten sonra bu rulolarla ördüğü kafesler oluşturmaya başlamıştır. Sanatın artık geleneksel anlamlarından kurtulması gerektiğini düşünen Bubi, hacim kazandırdığı resim yüzeyini görünenin dışındaki anlamdan ayırmıştır.

Görsel 66. Bubi Hayon, Kafes – Şekli Seri, 2010, Ahşap Panel Üzerine Karışık Teknik, 145 x 83 x 24 cm

Görsel 67. Bubi Hayon, “Kafes, Kare Serisi”, 2010, Ahşap Panel Üzerine Karışık Teknik, 150 x 150 x 35 cm

Bubi kullandığı malzeme ve teknikle ön planda olan dışavurumculuk doğrultusunda figüratif çalışmalar yapmıştır. Motif tuvalleriyle tamamen soyuta yönelen sanatçı birim tekrarlarından oluşan eserler ortaya çıkarmıştır. Bubi sanat yapıtını oluştururken, tuvali yine bir malzeme olarak kullanmış, tuval üzerine atık nesnelerden oluşan eserler yapmıştır. Bunlardan birisi de “Kafesler” serisinde kullandığı tuval ve atık nesnelerden tasarlayıp oluşturduğu yapıtıdır.

2.1.24. Bedri Baykam (d. 1957-)

Bürokratik bir ailenin ikinci çocuğu olarak 1957 yılında Ankara’da dünyaya gelmiştir. Sanatçı 1960’lı yıllarda henüz çocuk yaşlarda iken Avrupa ve Amerika’nın birçok sanat merkezinde sürekli olarak sergiler açmış, sanat çevresinde büyük ilgi

görmüştür. İstanbul Fransız Lisesinde eğitimine devam eden Bedri Baykam liseden mezun olur olmaz 1975 yılında Paris'e taşınmıştır. Sorbonne Üniversitesi'nde işletme ve ekonomi tahsili yapan Bedri Baykam, bu fakültede doktorasını yapmıştır. Aynı süreç içinde Paris'te L'Actorat isimli özel okulda aktörlük tahsili de yapmıştır.

Görsel 68. Bedri Baykam, “İçim Parçalanıyor No:39 Aksoy, Emeç, Mumcu, Kışlalı Kemalizin Bedeli.” Tual üzerine karışık teknik, 180x134 cm, 2009

Bedri Baykam Türkiye’deki çok yönlü sanatçılardan biridir. Ressamlığı ile öne çıkan Baykam, aynı zamanda aktörlük ve ekonomi alanlarında tahsil yapmış ve siyaset, spor gibi alanlarla da uğraşmıştır. Yurt dışı eğitimi ve hayatının bir bölümünü orada geçirmesi sonucu etkilendiği Modernizm ve Yeni Dışavurumculuk akımlarını Türk Sanatına taşıyan değerli isimlerden olmuştur. Buna ek olarak dünyaya Dünya Sanat Günü’nü kazandırmış ve Piramid Sanat’ı kurmuştur. Bedri Baykam’ın yerli sanatımıza ve dünyaya kazandırdıkları yanı sıra hayat serüveni üzerine araştırma yapılmaya değer görülmüştür.

Görsel 69. Bedri Baykam, "Yoğun Sıcak." Tual üzerine karışık teknik, 151.5x144 cm, 2019

2.1.25. İsmet Doğan (d. 1957-)

1957'de Adıyaman'da doğmuştur. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden 1983 yılında mezun olmuştur. Ardından, Fransız Hükümeti bursuyla Paris'e gitmiş ve sanat eğitimi almıştır. 1990'lardan sonra Türkiye'ye dönerek İstanbul'a yerleşip çalışmalarına devam etmiştir.

İsmet Doğan, 1980'li öğrencilik yıllardaki ilk işlerinde, tarih, kültür, gelenek kavramlarını 'Dada' sanat akımının teknikleriyle, kolaj, montaj, grafiti ve "hazır-buluntu nesne" gibi malzemelerle birleştirip sanat ürünü haline getirmiştir. Sanatçı eserlerinde Türkiye tarihinde, özellikle ülkenin batılılaşması ve modernleşmesi projesinin etkilerine daha çok odaklanmıştır. İsmet Doğan'ın eserlerinde, dil reformunun topluma sunulmasının toplum mühendisliğinde bir araç olarak kullanıldığını vurgulamak istemiştir. İsmet Doğan'a göre, bu modernleşme projesinin

daha sonra toplumun kendi kültürüne karşı yabancılaşmasına yol açacağı düşüncesinde olmuştur. İsmet Doğan eserlerinde topluma dayatılan modernleşme sorununu, kelimeleri, rastgele dağıtılmış harfleri ve dış bükey aynaları da kullanarak tasarlamıştır.

2000’li yıllarda İsmet Doğan yapıtlarına bir başka eleştirel boyut katarak özellikle ‘sömürgecilik’ konusu üzerine gider ve bu konuya sanat tarihi referanslarıyla ‘sinematografik’ (görüntü yönetimi) materyal değişimleri stratejisiyle yaklaşmaktadır. İsmet Doğan, kendi imgesini film karelerine yerleştirmek suretiyle bu sahnelerde küçük değişiklikler yapmıştır. Film karakterleriyle bir ‘özdeş-kimlik’ kurma süreciyle aynı zamanda topluma Batı’nın görsel kültürünün kendine mal edildiği üzerine eleştirel bir yorum getirmiştir. Sanatçı için aynalar, eserlerinde temel bir çalışma materyali haline gelmiştir. Çalışmalarında iç ve dış bükey aynalar içinde seyirciye akseden görüntüler, çoğalarak veya kendi bedeniyle bir yabancı olarak karşılaşarak, dahası sanat yapıtının bir parçası olarak işlev görmektedir.

Görsel 70. İsmet Doğan, *Siz Buradaymışınız Gibi, El Yapımı Dış Bükey Ayna*, 1992

Görsel 71. İsmet Doğan, Kırık Masa- Eksiklik Serisi | Broken Table - Lack Series, 2012

2.1.26. İrfan Önürmen (d. 1958-)

İrfan Önürmen 1958 yılında Bursa'da doğmuştur. 1982 yılında İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü Neşet Günal ve Neş'e Erdok atölyelerinde sanat eğitimini almıştır. Sanatçı, öğrencilik yıllarından itibaren eserlerinde figürü ele almış ve insanı temel alan eleştirel gerçekçi yaklaşımlar ortaya koymuştur. Resim dışında grafik tasarım ve duvar resmi çalışmaları da gerçekleştirmiştir. İlk kişisel sergisini “Sanfa Sanat Galerisi”nde aynı yıl açmıştır.

1993 yılında Frankfurt ve Viyana'ya giden Mimar Sinan Üniversitesi küratörlüğündeki “Junge Künstler Steller Sichvar” karma sergisinde eserlerini sergilemiştir. İrfan Önürmen, İstanbul'da “Karşı Sanat”, “Topkapı Sarayı Müzesi” ve “5533 IMÇ” gibi çeşitli prestijli galeri ve sanat merkezlerinde sergiler açmıştır. Türkiye ve Almanya'daki sanat fuarlarına da katılmıştır. Eserleri ayrıca İstanbul Bienalleri'nde, Brüksel'deki 9. Çağdaş Türk Ressamları karma sergisinde ve Frankfurt'ta Made in Turkey'de sergilenmiştir.

Sanatçı yapıtlarında kültürel ve toplumsal değişimi ve başkalaşımı tuvaler üzerinde estetiksel açıdan eleştirel boyutta sorgulayan çalışmalara yer vermiştir. İrfan Önürmen genelde malzeme seçimim olarak kumaş tüller, kot pantolon parçaları, danteller, gömlek yakaları gibi farklı malzemeler kullanarak ve dönüştürerek çalışmalarında farklı bir dil geliştirmiştir.

Görsel 72. İrfan Önürmen, Lot 104, Pentül Karışık teknik.

2000 yılından itibaren kâğıt, dergi ve gazeteleri kullanarak enstalasyonlar yapmaya başlayan sanatçı, sanatının anlatım olanaklarını genişletmeyi ve yeni ifade seçenekleri deneyimlemeyi hedeflemiştir. İrfan Önürmen, çalışmalarında genellikle farklı malzemeleri kullandığı kumaştan tül kolajlar, tül üstüne boyamalar, gazeteden heykeller ve enstalasyon serileri oluşturmuştur. Önürmen “Hafriyat Grubu”nun 2000-2007 yılları arasında gerçekleşen çeşitli sergilerine katılmıştır. Yerleştirmelerinde genellikle toplumsal olgulara değinirken, tül ile oluşturduğu işlerinde toplumsal konuları konu edindiği, eserlerinde daha öznel içsel bir tutum sergilediği görülmektedir.

Sanatçı, kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkilerini kolaj, resim ve heykelden oluşan yapıtlarıyla görselleştirerek eleştirmektedir. Tuval resmi ile bağıni koparmayan İrfan Önürmen, yapıtlarında geleneksel üslupçu yaklaşımlardan uzak bir tavır benimsemiş olsa da yapıtlarında dil birliğinin varlığı her dönem eserlerinde açık olarak kendini göstermiştir.

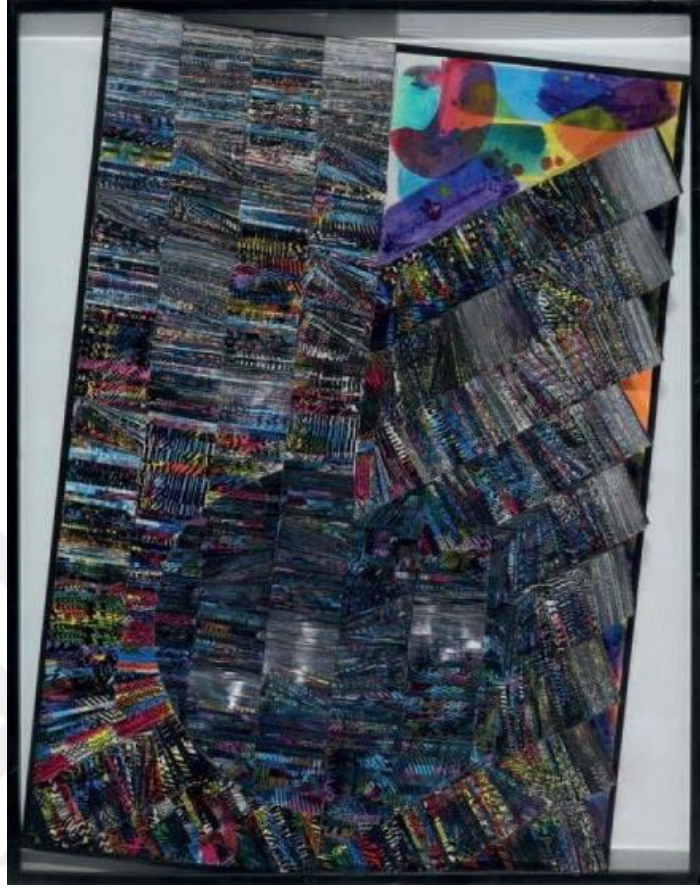
İrfan Önürmen, kitle iletişim araçlarının insan ruhu üzerindeki etkisini kolaj, resim ve sanat eserleriyle araştırarak, gazete ve dergilerden topladığı görsel arşivlerinden yararlandığı üç boyutlu heykeller yapmıştır. Eserlerinde katmanlı yumuşak tül şeritlerden oluşturulan dokulu yüzler, ekranlardaki dijital pikselleri çağrıştırmaktadır.

Görsel 73. İrfan Önürmen, "Sarkaç / Pendulum" 2016 C24 Gallery, New York

2.1.27. Devabil Kara (1962-)

Devabil Kara, 1986 yılında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünden mezun olmuştur. 1987 yılında Joseph Tichy'nin gravür teknikleri seminerine katılmıştır. Aynı yıl çalışmalarına Salzburg Yaz Akademisi'nde litografi üzerine devam etmiştir. 1996-1997 yılları arasında ABD'de çalışmalarını sürdürmüştür. Sanatçı, çok sayıda karma sergide yer almıştır. Aralarında Devlet Resim Yarışması, DYO Resim Yarışması ve 10. Yunus Emre Resim Yarışması ödüllerinin de bulunduğu 13 ödül kazanmıştır. Sanatçı Marmara Üniversitesi'nde öğretim üyesidir.

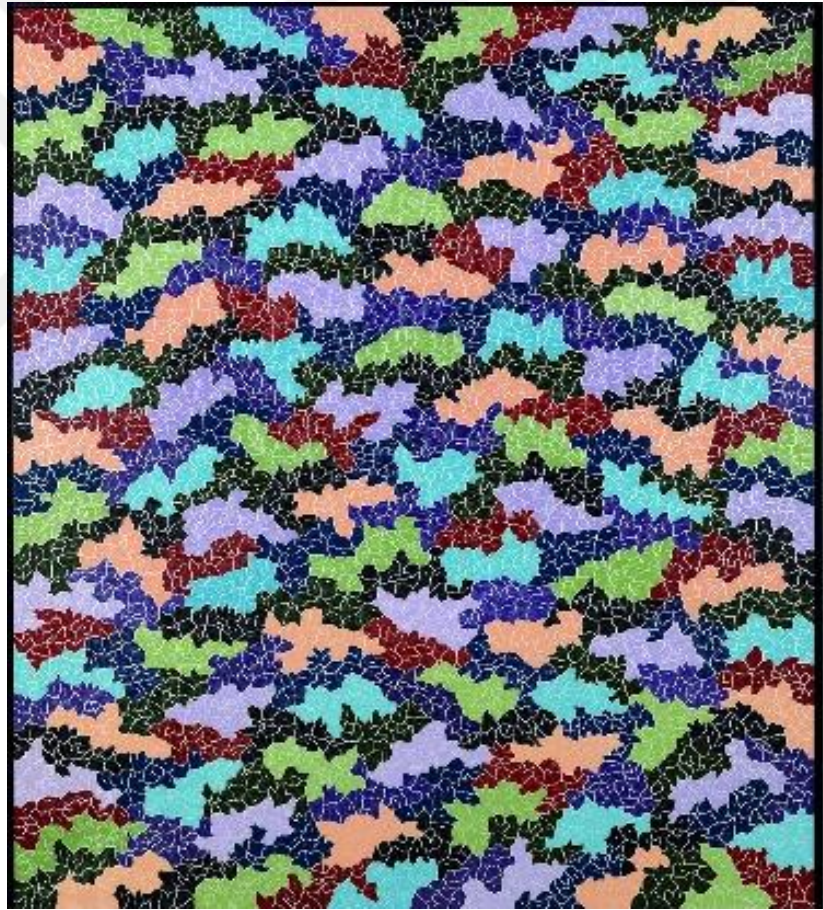
Görsel 74. Devabil Kara, *Soyut Kompozisyon*, Alçı panel üzerine karışık teknik, 127.00 x 100.00 cm.
1990

Görsel 75. Devabil Kara, *“Yolculuk-İz-Bellek”*, 2010

2.1.28. Ekrem Yalçındağ (d. 1964-)

Ekrem Yalçındağ 1964'te Adıyaman'da doğmuştur. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden mezun olmuştur. Yalçındağ, 1990-1993 yılları arasında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Prof. Adem Genç atölyesinde yüksek lisans öğrenimini tamamlamıştır. 1994-1999 yıllarında Frankfurt'taki Städelshule'de Prof. Hermann Nitsch atölyesinde çalışmıştır. 2001 yılında "Schloss Balmoral, Bad Ems" ve 2003'te Münih'teki "Villa Waldberta" misafir sanatçı programına burslu olarak katılmıştır. Yurtiçinde ve yurtdışında kişisel sergiler açmış ve karma sergilere katılmıştır.

Görsel 76. Ekrem Yalçındağ, "Kamuflaj", 2007 – 2008, T.Ü.Y. 180 x 160 cm.

Eserlerinde geometrik ve tekrarlı desenler kullanan sanatçı, motif formlar yaratmasıyla tanınmıştır. Sanatçının eserlerinde motif olgusuna odaklanarak yarattığı çalışmalarında genellikle benzersiz bir boyama tekniği geliştirerek çalışma yüzeyini modüle ederek, iç içe geçen ve tekrarlayan desenlerle izleyicide görsel yanılsama

yaratan zamansızlık hissi yaratmaktadır. Geometrik ve ‘floral motifler’ (çiçek desenleri) kullanan Ekrem Yalçındağ, resim sanatının geleneksel tekniklerinden yola çıkarak sanat ve tasarım arasında bağ kurmaktadır. Geleneksel sanatlardaki motif ve süsleme anlayışını çalışmalarında çağdaş bir dille yorumlamaktadır. Aynı zamanda çalışmalarında İslam sanatındaki süsleme geleneğinin matematiksel düzen ve geometri ile olan ilişkisine de vurgu yapmaktadır. Yalçındağ tek bir bitki motifini sabırla çoğalttığı kompozisyonlarında, kökü klasik Batı resmine ait perspektif düzenini terk etmiştir.

Sanatçı, kökleri Antik Roma, Bizans ve Osmanlı sanatında görülen “motif” olgusu üzerinde yoğunlaşarak gerçekleştirdiği büyük boyutlu çalışmalarında sadece kendine özgü bir boya tekniği geliştirmiştir. Ekrem Yalçındağ’ın ‘0’ (sıfır) numaralı fırça ile renkli boyaları tuval yüzeyinde modle (hacimli olarak biçimlendirip taslak, model hazırlama) ederek oluşturduğu yüzey onun uzun araştırmalarından sonra elde ettiği bir teknik olarak dikkati çekmektedir.

Sanatçı, çalışmalarını üç aşamada oluşturur: Birinci aşamada boyayacağı yüzeyi desen formunda karakalemle çizilir ve rastgele bir düzenle bu motifleri birbirine bağlayarak kompozisyonu çoğaltılır. İkinci aşamada motifleri oluşturan çizgilerin üzerinden gümüş akrilik boyayla geçerek motifler arasında belirgin bir sınır (kontur) çizilmiş olur. Son aşamada ise, motiflerin içini boyanın dokusu yüzeyden taşıyacak ölçüde kalınlaştırarak boyanır. Sabır, emek ve hassasiyet gerektiren bu sürecin sonucunda, resim yüzeyinde belirgin, üç boyutlu bir hacim oluşur.

Frankfurt ve İstanbul kentlerinde çalışmalarını sürdüren Ekrem Yalçındağ’ın resimlerinde renk olgusunu özellikle ön plana çıkaran soyut kompozisyon anlayışını 1990’lı yılların başından itibaren ısrarla sürdürdüğü gözlemlenir. Yurt içi ve yurt dışında birçok sergi açan sanatçının Stuttgart, Lahey/Avrupa Patent Ofisi, Münih/Goetz Koleksiyonu, Münih/Allianz koleksiyonlarında ve Kunstmuseum'da, eserleri bulunmaktadır.

Görsel 77. Ekrem Yalçındağ, Kadife Floral Kapitone Kiremit Puf, Ölçüleri:45x45cm

Görsel 78. Ekrem Yalçındağ, “Evinde Hisset-II” 2021, duvar üzerine akrilik

Görsel 79. Ekrem Yalçındağ, Kadife Floral Kapitone Hardal Yastık, Ölçüleri:45x45cm

2.1.29. Vahap Avşar (d. 1965-)

Vahap Avşar, 1965 yılında Malatya’da doğmuştur. Sanatçı, 1985-1989 yılları arasında sanat eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde, 1989-1995 yılları arasında da Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümünde yüksek lisans ile doktora çalışmalarını tamamlamıştır. Avşar, 1995 yılında gittiği misafir sanatçı programından sonra New York’a yerleşmiştir.

Görsel 80. Vahap Avşar, *Kamuflaj*, 1987-2022 12 adet büst, 231 x 279 x 28 cm

New York’ta sanatsal çalışmalarına devam eden sanatçının, dünyanın önde gelen en prestijli galeri ve müzelerinde eserleri sergilenmiş ve uluslararası bienallere

katılmıştır. Vahap Avşar kaligrafik öğelerden kavramsal içeriklere, çağdaş medyumlardan pop art tekniklerine, fotoğraftan videoya, resimden dokumaya, gündelik tüketim objelerinden heykele, kara kalemde performansa kadar farklı alanlarda, farklı malzemeler kullanarak sayısız ikonik eseri sanat dünyasına kazandırmıştır. Vahap Avşar eserlerinde, kitle bilgilendirmelerinden tüketim toplumuna, küresel özgürlükçü yapılardan oligarşik yerel hüküm altına almalara, kimlik politikalarından mülteci haklarına, ekolojik yapılardan kadınların statüsüne, sosyal hak eşitsizliklerden nefret söylemine, cinsiyetçi söylemlerden bürokratik kurumların yasa dayatmalarına, mezhepsel saldırılarına kadar tabulaşan olguları ve kültleşen söylemleri manipüle etmektedir.

Vahap Avşar'ın “Bildiğimiz Üzere 20. Yüzyıl” (2012), ters çevrilmiş dört sütunun altına yerleştirilmiş, gerçek boyutlu dört baş heykelinden oluşan bir enstalasyondur. Sütunlar bir karenin kenarlarını oluşturmakta ve her sütunun altındaki başlık, karedeki bir sonraki başlığa saat yönünde bakmaktadır. Böylece sanatçının başı sanatçının akıl hocasına bakarken, akıl hocası Beuys'e, Beuys Duchamp'a ve son olarak da Duchamp sanatçının kendisine bakarak bir daireyi tamamlamaktadır.

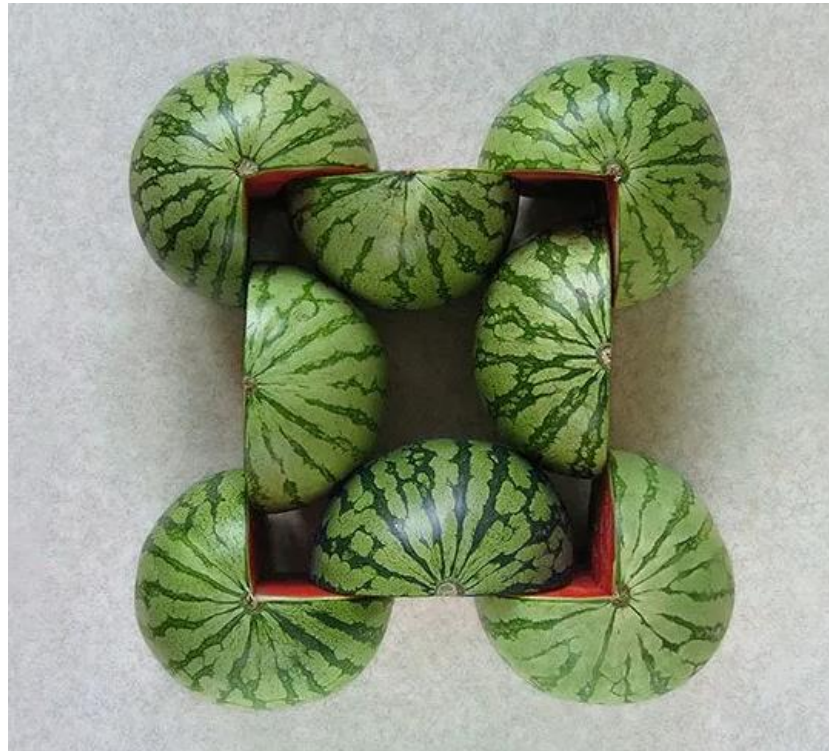

Görsel 81. Vahap Avşar, *Bildiğimiz Üzere 20. Yüzyıl*, 2011-2012, 4 adet bronz büst ve ahşap kaideler, 178 x 30.5 x 30.5 cm

2.1.30. Şakir Gökçebağ (d. 1965-)

Şakir Gökçebağ 1965'te Denizli'de doğmuştur. 1987'de Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümünden mezun olmuştur. 1990-94'te aynı üniversiteden “Yüksek Lisans” ve “Sanatta Yeterlilik” derecelerini almıştır. 2001 yılında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı ve sonrasında Almanya'ya gitmiştir. Eğitimlik işine 2013 yılına kadar Hamburg'da devam etmiştir. Sanatçı çalışmalarını Türkiye'nin yanı sıra Arp Museum, Centre Pasqu Art, Martin Grophius Bau ve Sotheby gibi Avrupa'nın pek çok sanat merkezinde sergiler açmıştır.

Eserlerinde genellikle şemsiye, halı, ayakkabı veya güncel hazır malzemeler kullanmakta olup, bu malzemeleri keserek, bükerek, çoğaltarak ve tekrar bir araya getirerek yeniden eserler üretmektedir. Şakir Gökçebağ eserlerinin büyük bölümünde, cisimlerin nesnel önemlilik derecelerine, imgelere ve anlatım dilinin anlamı olarak tasarımsal olarak mekanda nasıl durduğuna bağlı olarak süsleme, bellek ve algılamının kırılmasına atıfta bulunmaktadır.

Görsel 82. Geometric Food Art by Şakir Gökçebağ, 2012

Görsel 83. Şakir Gökcebağ, Baksı Müzesi, 2019

Sanatçı, heykelleri ve yerleştirmelerinde nesnelerin olağan işlevini değiştirmek için farklı malzemeleri kullandığı ve o nesnenin tekrardan tanıdık olmayan bir yapıya kavuşmasıyla tanınmıştır. Şakir Gökcebağ'ın eserleri genelde sabit kurallarından kurtulmuş, izleyiciye neşe ve düşüncüyü kışkırtan, sıradan bir soru sorma ve sıra dışı övgüye davet eden disiplin sonucu gerçekliği temel almaktadır.

2.1.31. Ahmet Güneştekin (d. 1966-)

Ahmet Güneştekin, çalışmalarını farklı yöntemler benimseyerek gerçekleştirmektedir. 'Gradyan optiği' (ışın **optiği**), boyutlu tuvaler, düz tuvaler, güneş patlamaları ve yerleştirmeler, tuval üzerine uygulanan geleneksel uygulamaların dışında kalmak olan ana yaklaşımını ortaya koyuyor. Sanat eserleri, büyüleyici renklerden, karmaşık bir şekilde bir araya getirilmiş katmanlardan ve eski zamanların masallarından oluşuyor. Kürt sanatçı, mitolojinin tüm başlangıçların kaynağı olduğunu düşünüyor. İkinci bir din olan Yedizim, ilk olarak eski Mezopotamya'da ortaya çıkmış, insanların iyi ile kötüyü birbirinden ayırdığı inancına dayanmaktadır. Kültürün anlatıları ve kendine özgü taklitleri, kendiliğinden kesin seçimler sunar.

Görsel 84. Ahmet Güneştekin, Hafıza Odası, Diyarbakır, Ocak 2020.

Görsel 85. Ahmet Güneştekin, Hafıza Odası, Diyarbakır, Ocak 2020

Ancak Güneştekin, sadece mesaj iletmekle kalmayıp, kültürün çeşitliliğini anlatarak ve resim yaparak kendini ifade ederek kendi mitolojisini ve gerçeklerini ortaya çıkarmaya çalışır. Çizdiği mitlerin karakterleri aynı zamanda Yunan mitolojisinin kadim karakterleridir. Güneştekin için Mezopotamya'nın kadim mitolojik yaratıklarından Şahmeran ile Yunan mitolojisindeki Medusa arasında aslında hiçbir fark görünmüyor. Nakışın etkisi en iyi sanatçının son dönem

resimlerinde gözlemlenebilir. Çizimler ve daireler tek bir geometrik yapıda birleştirilir ve renklerin kullanımları gözü kökten etkiler. Tüm bu unsurları resimlerde öne çıkaran semboller ve duygular için de bir anlatı sağlarlar. Güneştekin'in çalışmalarının temelinde, özenle işlenmiş, özenle işlenmiş renk paletleri ve uyum içinde oluşturdukları çizimler yer alıyor.

Sanatçının doğduğu Mezopotamya ve Anadolu, Phoenix ya da Tavus Kuşu Meleği gibi mitolojik yaratıklar Güneştekin'in en önemli ilham kaynağını oluşturuyor. Parlayan güneş onun kendine özgü imzasını işaret ediyor. Yağlıboya yöntemi, nakışçının sabırlı işi olan örgü ve süslemeyi benimsemesi ve ondan bir çizim modeli yapmasıyla kendini gösteren bir modeldir. Işığın farklı kullanımları, çizgilerin ve renklerin kalınlıkları ve yoğunlukları, brüt geometrik formların yolunu açıyor. Zor ve yoğun bir çalışmanın ürünü olan yağlı boya tabloları, heykeltraşlıkla büyütülmüş izlenimi veriyor. Devasa eserleri ve resimleri, arkeolojik parçalardan ve figürlerden oluşan tarihi sanat eserlerini andırır. Ancak benimsediği en büyüleyici form, gerçek ışık kürelerinin parıltısıdır.

2.1.32. Ramazan Bayrakoğlu, (d. 1966-)

1988'de Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünü bitirdikten sonra aynı bölümde yüksek lisans eğitimi görmüştür. 1989'da aynı üniversitede asistanlık görevine başladıktan sonra 1992'de Doçent unvanını almıştır. Sanatçı, bugüne dek katıldığı birçok karma serginin yanı sıra kişisel sergiler de açmıştır.

Sanatçı, resmi merkeze alarak, resmin klasik algılanış biçimini bozarak ve farklı sanat disiplinleriyle resme kavramsal bir içerik kazandırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Çalışmalarında ağırlıklı olarak standart bir forma bağlı kalmayarak, farklı malzemelerle tasarladığı uygulamalarda açık bir tavır geliştirmiştir.

Görsel 86. Ramazan Bayrakoğlu, “Yangın”,2010, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Koleksiyonu, 225 x 300 cm., Pleksiglas üzerine akrilik boya

Saten resimler için; Fotoğraflardan görsel seçilir, görsel, program yardımı ile renkli parçalara ayrılır, ayrılan her bir parça için renk tonları belirlenir, renkler tek tek bulunur ve kumaşı boyamak için hazırlanır, Serigrafi baskı yöntemi ile boyanan kumaşlar olması gerektiği şekliyle parçalara ayrılıp, kesilir. Dikiş makinasının piko ayarı ile hazırlanan boyanmış ve kesilmiş parçalar birleştirilir. Sonuç olarak bir bütün oluşturulduğunda, tüm parça şaseye gerilir ve sergilemeye hazır hale getirilir.

Pleksiglass resimler için; Bu işler için, pleksiglas malzeme kullanılmaktadır. Pleksiglas akrilik temelli bir malzeme olup, camdan daha hafif ve daha esnek bir malzemedir. Renkli veya şeffaf türleri vardır. Sanatçı bu malzemeyi boyayarak kullanıyor bu nedenle üstü boyandığı için bakan kişinin malzemenin pleksiglas olduğunu anlaması mümkün değildir. Pleksiglasın kullanılma nedeni hem hafif olması hem de lazer kesimde en detaylı kesime izin verecek bir özelliğe sahip olmasıdır. Malzeme seçiminden sonra alınacak yol, saten kumaş ile yapılan işlemlerin benzeri uygulanmaktadır. Kumaş resimlerde olduğu gibi tasarım

bilgisayarda yapılıyor, vektörel çizimlerden oluşan bu tasarımda binlerle küçük parça vardır, bu parçalar yan yana gelerek resmin bütünü oluşturulmaktadır.

2.1.33. Varol Topaç (d. 1967-)

Varol Topaç 1967 yılında Ankara'da doğmuştur. 1998 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde yüksek lisansını tamamladı ve aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2006 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. Varol Topaç, Türkiye'de birçok kişisel sergi açmıştır.

Görsel 87. Varol Topaç, "Big lord" - "Büyük Efendi", 68. Devlet Resim ve Heykel Yarışması başarı ödülü, 2007.

Sanatçı ayrıca yurt içi ve yurt dışında birçok karma sergiye ve uluslararası sempozyuma katılmıştır. Topaç Türkiye'de çeşitli ödüller almıştır. Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği, UNESCO ve A.I.A.P üyesidir.

2.1.34. Halil Altındere (d. 1971-)

Türkiye çağdaş sanatının öncü isimleri arasında kabul edilir. Sanatçının çalışmaları, MAXXI, MAK, Centro de Arte Dos de Mayo, MoMa PS1, Centre Pompidou ve 1997’te 5. Uluslararası İstanbul Bienali gibi dünyanın birçok saygın müzesinde sergilenmiştir. Halil Altındere bu müzelerin birçoğunun koleksiyonlarında yer almıştır. Sanatçı, kamuya açık alanda kültürel kimlik, kimlik çatışması, ulus, devlet, milliyetçilik, şovenizm ve otoriter yapı eleştirisi yapan çalışmalar üretmiş ve dünyada sanat dünyasına ilham veren 100 sanatçı arasında gösterilmiştir.

Görsel 88. Halil Altındere, Yarı Asistan, Abrakadabra, 2019

Halil Altındere çalışmalarında devleti, iktidarı simgeleyen kimlik kartı, para banknotu, posta pulu gibi günlük yaşamdan nesnelerin anlamlarını küçük müdahalelerle sorgularken, sonraki çalışmalarında genellikle alt kültürleri, gündelik yaşam içindeki sıra dışı olayları, olağan görünen durumları eleştirel dille tasarlamıştır. Politik ve ironik bir yaklaşımlarla ürettiği çalışmaları, 1997 Uluslararası İstanbul Bienali’nde ve 2007’de “Documenta” gibi birçok önemli sergide yer almıştır. 1998’ de São Paulo Bienali, 2002’de Manifesta 4, Gwangju ve Setinye Bienalleri ve 2018’de Art Night sanatçının yer aldığı sergilerden birkaçı olmuştur. Sanatçının eserleri, pek çok uluslararası sergide yer almıştır. 1999’da “Art-İst” isimli güncel sanat dergisinin yayıncılığını sürdürmüştür.

Görsel 89. Halil Altundere, Gizemli Dokunuş, Abrakadabra

2.1.35. Rıfat Koçak (d.1971-)

Görsel 90. Rıfat KOÇAK, "Küçük Balık", 90x67x30 cm,

Rıfat Koçak 1971 yılında Tokat'da doğmuştur. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nden 1992'de mezun olmuştur. 1995 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde Yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. İlk kişisel sergisini 1993'te gerçekleştirmiştir. "Helezonik Düşler", "Kabus ve Korkular", "Ayın", "Balıkların Gecesi", "Atölyelerim", "Yokuş Aşağı", "Tren Yolları" gibi dizi resimler yapmıştır.

2.1.36. Mehmet Ali Uysal (d. 1976-)

Mehmet Ali Uysal, 1976 yılında Mersin'de doğmuştur. 1998 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olmuştur. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü'nde 2005 yılında yüksek lisansını tamamladıktan sonra, 2009 yılında doktora derecesini sanatta yeterlilikle tamamlamıştır. Uluslararası bir öğrenci değişim programına katılmış ve 2007 yılında Ecole nationale Supérieure d'Art de Bourges'de sanat eğitimi okumuştur.

Görsel 91. Mehmet Ali Uysal, "SKIN 2", 2010, 700 x 800 cm, Courtesy of the municipality of Liege, Belgium

Görsel 92. Mehmet Ali Uysal, "Paper Boat", Metal, 2017

Mehmet Ali Uysal eserleriyle, içinde bulunduğu binanın malzemesiyle bütünleşen, mekanı dönüştüren, izleyicinin hem mekan algısını hem de mekanda hareket etme şeklini değiştiren büyük ölçekli enstalasyonlar tasarlamıştır. 'Skin 2' adlı çalışması Independent tarafından tüm zamanların en iyi on kamu eserinden biri olarak seçilmiştir. Sanatçı genellikle sanatında değindiği sorunlardan bir de günümüzde çağdaş sanatın oluşum süreci, sergilenmesi ve algılanması, mükemmel ve el değmemiş görünmesi için tarihinin izlerini sürekli silen sade, beyaz duvarlı galeri alanıyla derinden iç içe geçmiş durumları ele almaktadır.

2.1.37. Seçkin Pirim (d. 1977-)

1977 yılında Ankara'da doğmuştur. Sanatçı, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Üniversite Heykel Bölümü'nü bitirdikten sonra aynı bölümde yüksek lisansını tamamlamıştır.

Seçkin Pirim çalışmalarında, içinde yaşadığı toplumsal ve bireysel yapıların kontrol gücüne karşı geliştirdiği direnci temel almaktadır. Heykellerinde yaşamın özgür, esnek ve kaygan olan yanı ile düzenli ve rasyonel olan yanı arasındaki sorgulamaları yorumlamıştır. Seçkin Pirim'in çalışmaları mekan içinde, zaman,

değişim ve bütünleşme kavramlarına işaret ederken insanın teknoloji üzerine kurulu dünyasıyla bağlar kurmaktadır.

Seçkin Pirim çalışmalarında öncelikle, modernizmin “Kaotik Evren Teorisi”nden; cennet, aydınlanma veya ruhani inziva gibi vaatlere sığınmadan, sözsüz önermelerde bulunmaktadır. Sanatçı çağdaşlarını toplumun beklentilerinin ve yerleşik dinler dışındaki olağan alternatiflerinin ötesine bakmaya, sanatı görmeye davet etmektedir. Seçkin Pirim’in “Mabet” serisinin ilk örneği olan “3 Kere 3 Kare” isimli eseri, insanlığın kutsal kabul ettiği ve kalbini açtığı ibadet ve inziva mekânlarından ilhamını almaktadır. Sanatçının eserleri, birbirini tekrar ederek çoğalan, numerolojik (kişi isim analizi) referanslara sahip formları, tıpkı insanın kendi iç yolculuğunda benliğini yeniden keşfetmesi gibi, izleyiciyi de eserin detaylarında saklı olan manayı keşfe çağırmaktadır.

Görsel 93. Seçkin Pirim, “Prayer House”, 2019, Metallic paint on Plexiglass,

Pirim, eserlerinde rastlantıya yer vermeden, titizlikle çoğalttığı biçimlerin birimlerini tekrarlayarak formu görünmez kılan bir bütün olarak tasarlamaktadır. Böylece eserlerinde sınırlar içinde sınırsızlığı arayan bireyin savaşını ve hesaplaşmalarını hipnotik bir etkiyle görünür kılmak ister. Seçkin Pirim tekrar eden formlardan oluşan heykellerini yaşamıyla özdeşleştirir.

Görsel 94. Seçkin Pirim, 3 Kere 3 Kare heykeli, 2022, The Private Museum, Singapur

2.1.38. Deniz Sağdıç (d. 1982-)

Deniz Sağdıç 1982’de Mersin’de doğmuştur. Sanatçı, Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde sanat eğitimine başlamış, üniversiteden fakülte birincisi olarak mezun olmuştur. Eserleri, birçok iç mekan tasarım ürünü ve mimari dekorasyon ögesi olarak, farklı sanatçılar tarafından yeniden üretilmiştir. Son dönemde yapıtlarında ürettiği çalışmaları ile ‘pentür’ün dışında video, fotoğraf ve yerleştirme

yöntemleriyle çeşitli mekanlara özel ürettiği üç boyutlu çalışmalar da dikkat çekmektedir.

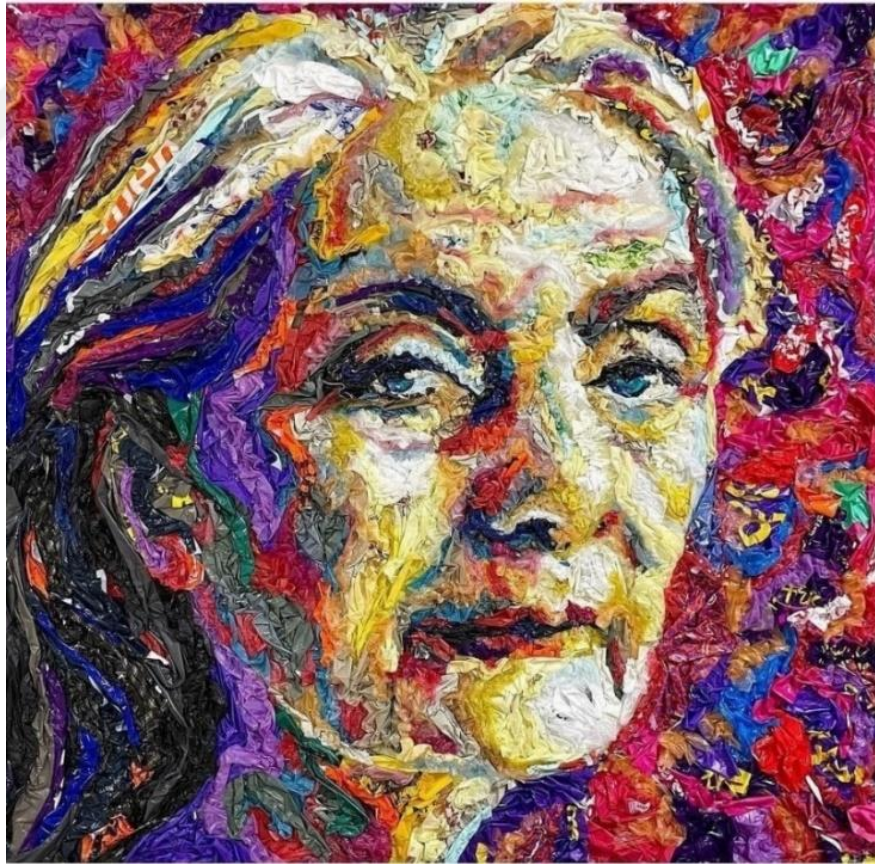

Görsel 95. Deniz Sağdıç, “ÜMRAN”, Ready-ReMade serisi 2016, Buluntu Kaset Kapakları, Boyanmış Perde Parçaları, 103 x 100 cm.

Deniz Sağdıç, diğer şeylerin yanı sıra tekstil atıklarından çarpıcı portreler yapmaktadır. Eserlerine uzaktan bakıldığında cesur vuruşlar ve renklerle yapılmış tablolara benzemekte, eserlerin yanına yaklaşıldığında ise izleyici, binlerce küçük nesneden, atılmış fermuarlar, düğmeler, eski müze biletleri, karmaşık bilgisayar parçaları veya çöp torbaları gibi atık ürünlerden eserlerin oluştuğunu görmektedir. Bunun gibi sanat eserleri için, izleyicilere her parçayı inceleme ve her parçayla vakit geçirme, yaklaşıp uzaktan görme şansı veren büyük bir sergi alanı gerektirmektedir. Sağdıç'ın sanatını mümkün olduğu kadar çok insana ulaştırmak için bir havaalanını seçmiş olması iyi bir seçenek olmuştur. Sağdıç, malzemeleri havalimanının atık yönetim merkezinden temin ederek, özellikle İstanbul Havalimanı gibi büyük bir havalimanının her gün ne kadar atık ürettiğine dikkat çekmiştir. Yılda milyondan fazla yolcuya hizmet veren, en yoğun havalimanları yanı zamanda sanat galerilerine dönüşmüştür.

Görsel 96. Deniz Sağdıç, "Tay.AI", Ready-ReMade serisi, 2016, Buluntu TV, Renklendirilmiş Kırık Avize Kristalleri, Aydınlatma, 102 x 66 x 15 cm.

Görsel 97. Deniz Sağdıç, A portrait made with plastic bags by March 29, 2023.

Türkiye'nin hazır giyim ve tekstil endüstrisindeki rolü ve bağımlılığı göz önüne alındığında Sağdıç'ın, fermuar, düğme ve atık kumaş gibi tekstil atık ürünlerini kullanması özellikle uygun görünmektedir. Sanatını bir galeri veya müzede sadece seçilmiş bir azınlık tarafından görülmesi yerine, insanlarla buluşturmak isteyen Sağdıç, 2019 yılında New York Premiere Vision'da ve başka mekanlarda da sergiler açmıştır.

SONUÇ

20. yüzyılın başlarında Kübizm sanat akımıyla birlikte atıklar, yeniden tasarlanabilir farklı bir malzeme olarak karşımıza çıkmış ve ‘buluntu nesne’ assemblaj kavramı sanatta yerini bulmuştur. Pablo Picasso ve Georges Braque, günlük hayatta kullanılan atık malzeme parçaları gibi nesneleri kullanarak tasarladıkları eserleri ile birçok sanatçıya esin kaynağı olmuşlardır. Atık nesne ve malzemelerin bu şekilde kullanılarak sanat eserlerine dönüştürülmesi sanatta yeni bir boyut kazandırarak sanatın anlam ve içeriğini daha zengin kılmıştır. Sanayileşen dünyamızda hızlı biçimde nesne sayısı da yinelenerek daha da artmakta, dolayısı ile sanatsal üretim için katı atıklarla yeni olanaklar doğmaktadır. Yürütülen ve sonuçlandırılan bu tez çalışmasında hazır nesnenin sanat nesnesine dönüşümü temel alınmıştır. Sanatsal üretim aşamasında atık nesnelerin kullanımı amacının tamamen dışında değerlendirilmiş, bilinen biçimini korumasına karşın farklı malzemelerle ve yüzeylerle ilişkilendirilerek sanat eserlerinde farklı çözümlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Oluşturulan yeni biçimler ve yaratılar ile sıradan bir sanayi nesnesinin sanat nesnesine dönüşebileceği sorgulanmıştır.

Çevre kirliliği, deniz kirliliği, doğal kaynakların yok edilmesi gibi önemli çevre sorunları tüm canlılarını sağlığını tehdit etmektedir. Pek çok uluslararası kuruluş ve farklı disiplinler örgütlü olarak, “sürdürülebilirlik” temeline dayanan çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Kentlerde sürdürülebilir çevre bilincinin artması için çeşitli etkinlikler, festivaller, atölye ve sergiler düzenlenmektedir. Sanatçıların bazıları doğada buldukları malzemeleri biçimlendirirken, bazıları da atık malzemeleri değerlendirip sanat yapıtına dönüştürmektedir. Atıkların sanatta kullanılması, atıkların neden olduğu çevre sorunlarına karşı sanatçının dokunuşuyla topluma uyarıcı olmayı görev edinmektedir. İleri ve geri dönüşümün sürdürülebilir çevresel faydaları üzerine hazırlanmış festivaller sayesinde kaynakları sınırlı olan dünyada, tüketim alışkanlıklarının yarattığı toplumsal etkiyi sanat yoluyla fark ettirilme çabası sağlanmaktadır. Bu festivallerde sürdürülebilir ileri dönüşüm konusunda ilham veren sanat eserleri, atıklara ikinci şans veren tasarımlar, kısa film gösterimleri, çeşitli söyleşi ve atölyeler yer almaktadır. Ekoloji sanat diye bilinen anlayışın alanında atık malzemelerin kullanımı, geleneksel sanattan daha çok farklılık

göstermektedir. Atıkların sanatta kullanılması, atıkların çöp formundan, sanat yapıtına dönüşmesini sağlamaktadır. Çevresel atıklardan faydalanılarak tasarlanan sanat yapıtları, toplumun çevre sorunlarına karşı dikkatini çekmede önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca atıklardan oluşan sanat yapıtları, sergilendikleri kente de estetik bir değer katmaktadır. Türkiye’de de atık malzemelerin kullanıldığı önemli sergiler ve etkinlikler düzenlenmektedir.

Çevresel atıklardan oluşan sanat yapıtları, halkın dikkatini çekebilmek amacıyla, kamusal alanlarda ve mekanlarda sergilenmektedir. Toplumda ileri dönüşüm bilincini oluşturabilmek için ve kaynakların verimli kullanımı konusunda atıkların değerlendirilerek tekrar kullanıma kazandırılabilceğini topluma sanat ve tasarım aracılığıyla göstermek gerekmektedir. Toplumsal görev bilinci olarak her türlü dönüşümün sürdürülebilir çevresel faydalarına sanat yoluyla dikkat çekilmelidir. Bu araştırma konusunun sonuç kısmında, ileri dönüşüm ve kaynakların verimli kullanımı konusunda bilinç oluşturmak, atıkların değerlendirilerek tekrar kullanıma kazandırılabilceğini sanat ve tasarım aracılığıyla göstermenin ve her türlü dönüşümün sürdürülebilir çevresel faydalarına dikkat çekmenin önemine vurgu yapılmıştır. Sanatçılar ifade edilmek istenilen düşünceye uygun nesneyi, biçimi aynı kalmasına karşın, kullanım amacından soyutlayarak ve çeşitli sanat kurguları ile düzenleme yöntemi yaygın olarak kullanılmaktadırlar.

KAYNAKÇA / BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

ANTMEN, Ahu. 20. *Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008, sf.194

ARNASON, H.H., PRATHER M. F. & WHEELER, D. (1998). *A history of modern art*. Thames and Hudson. Sf.198.

EVREN, Süreyya, TEMÜR, Başak Doğa, Altan Gürman, Metinler: Barış Acar, Selen Ansen, Ahu Antmen, Duygu Demir, Bora Gürdaş, Ali Kayaalp, İz Öztat, Nermin Sabasil, Arter Yayınları, İstanbul, 1.9.2019. sf.28

NOYAN, Meltem, (2001). *Kolaj, Asamblaj, Ready-Made*, Genç Sanat Dergisi, Sayı 86, sf.15.

SÖZEN, Metin & TANYELİ, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, 1986, sf.134

Sürekli Yayınlar ve Makaleler

ÇOBAN Caner, ERGÜR Gökçen, “Buluntu Nesnenin Kişiselleşmesi”, Kesit Akademi Dergisi- The Journal of Kesit Academy, 7. Sayı, 28 Eylül 2021 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2064400>

GİRGİN, Figen¹, TUTAK, Ümmühan², “Sanatın İzleri: Sanatçı Günlükleri Ve Defterleri” Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 10, Mart 2023, Sf.: 36-57 | ISSN: 2667-4815, Yayına Geliş Tarihi: 11.02.2023 Yayınlanma Tarihi: 31.03.2023, <https://usved.com/?mod=tammetin&makaleadi=&key=68296>

KILINÇ, Sevgi, “Alternatif Malzemenin Düşsel ve Görsel Dili: Kurt Schwitters’in Merzbild Asamblajları”, Bodrum Sanat ve Tasarım Dergisi, Şubat, 2024, Cilt 03, Sayı 01, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3323078>

SOYSÜREN, Ümmügülsüm¹, ZÖNGÜR, Canan², “Meret Oppenheim ve Heykelleri”, Tykhe, 2021; 6(11): 141-160- 141 - Makale Türü: Araştırma Makalesi, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1799957>

Tezler

BÜYÜKERMEN, N. Fulya Asyalı, *Heykel Sanatında Monokrom Asamblaj Louise Nevelson: Kaosun Şiirsel Düzeni*. idil, 94 (2022 Haziran): s. 879–895. doi: 10.7816/idil-11-94-05, <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1656063821.pdf>

TAŞTAN, R. T. (2018). *Türkiye’ de Çağdaş Sanatta Yerleştirme (Enstalasyon) ve Kültür*, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı. Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara,

TOLUYAĞ, Dilek, *Sanat Pratiğinde Enstalasyon, Mekan, Nesne ve Sanatçı Örnekleri*, Araştırma Makalesi DOI: 10.34189/asd.5.11.007, Cilt 5, Sayı 11, 2020, s.101-114 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1301647>

ÖZTÜTÜNCÜ, Sabriye, *Sanat ve Donanım Malzemesi Olarak Kolaj Örneği*, DOI: 10.7816/ulakbilge-05-10-03 ulakbilge, 2017, Cilt 5, Sayı 10, <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1490188317.pdf>

Dijital Kaynaklar

DORUK, Hilal, *Atık Malzeme ile Tasarım*, Bilgi Markut Dergi, sayı 12, 2.sf. <https://markut.net/sayi-12/atik-malzeme-ile-tasarim/>

DEMİRARSLAN, Zühal, Benim Sanatım; *Sarkis’le Güzel Bir Paris Sabahı*, Röportaj, 13.06.2019, <https://www.benimsanatim.com/sarkisle-guzel-bir-paris-sabahi>

ERCAN, Aşkın, *Yoktan Bir Şey Yapmak: Noah Purifoy’un Junk Dada Sergisi ve Buluntu Nesne*. ulakbilge, 64 (2021 Eylül): s. 1187–1192. doi: 10.7816/ulakbilge-09-64-05 <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1628767199.pdf>

ÇARMIKLI, Banu, Mart, 2017, *Gezdim, Gördüm, Yazdım- Sanatın Devrimcisi Robert Rauschenberg*, <https://www.banucarmikli.com/sanatin-devrimcisi-robert-rauschenberg/>

ATEŞ, Özlem Kaçmaz, *Resimde Gölgenin Kullanımı ve Burhan Doğançay’ın Yapıtlarında Gölge*, STD 2020 Aralık - Sayfa 497-515, e-ISSN 2149 – 6595. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1473476>

TEKELİ, Doğan, *Aramızdan Ayrılışının Yirminci Yılında Erol Akyavaş*,

Yapı Dergisi, 10 Kasım 2020. <https://yapidergisi.com/aramizdan-ayrilisinin-yirminci-yilinda-erol-akyavas/>

SAĞLAM, Mümtaz, *Altan Gürman: Biçimci İradenin Önceliği*, Sanat Eleştirisi, Türkiye’de Çağdaş Sanat., 7 Aralık 2020, <https://saglamart.com/altan-gurman-bicimci-iradenin-onceligi>

ENGİNOĞLU, Turan¹ , KILIÇ, Yurdağül², *Burhan Uygur’un “Köşk Kapısı” Adlı Eserine Göstergebilimsel Bir Yaklaşım*, DOI: 10.7816/ ulakbilge-05-10-12 ulakbilge, 2017, Cilt 5, Sayı 10, Volume 5, Issue 10, <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1490967488.pdf>

BİÇER, H. Yarkın, *Post-Modern Unutuşa Bir Direnç Noktası Olarak Sarkis*, Görünüm 2020, Sayı 8, Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1132142>

POLAT, Nusret, *Yusuf Taktak’ın yeni sergisi: Başka Zaman Başka Mekân* Artdog İstanbul, 15 Eylül, 2023, <https://artdogistanbul.com/yusuf-taktakin-yeni-sergisi-baska-zaman-baska-mekan/>

MADRA, Beral, sanatçılar; *Serhat Kiraz*, 3. Çanakkale Bienali, 2012, <https://www.canakkalebienali.com/serhat-kiraz/>

Sergi Katalogları

TANSUĞ, Sezer, Sergi broşürü tanıtım metni, *Neşet Günal “Sorun-Sorum” Resim Sergisi*, Mayıs 1992, Garanti Sanat Galerisi, İstanbul. <https://nesetgunal.org/tr/ana-sayfa/>

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 1.** <https://zhrblc.wordpress.com/2013/05/09/yeni-bir-bicimkubizm/>
- Görsel 2.** <https://fineartamerica.com/featured/accumulation-fabrizio-ruggeri.html?product=poster>
- Görsel 3.** <https://nyclovesnyc.blogspot.com/2011/08/defying-gravity-kichkas-breakfast-by.html>
- Görsel 4.** <https://www.bowers.org/index.php/collection/collection-blog/edward-kienholz-painting-point-pink>
- Görsel 5.** <https://www.artsy.net/artwork/greg-colson-manhattan>
- Görsel 6.** <https://arterialtrees.home.blog/tag/grotesque-body/>
- Görsel 7.** <https://www.artforum.com/features/the-art-of-h-c-westermann-213333/>
- Görsel 8.** <https://mammothmemory.net/art/art-vocabulary/common-terms/bricolage.html>
- Görsel 9.** <https://www.visualartsdepartment.com/2016/03/janice-lowry-and-joseph-cornell.html>
- Görsel 10.** <https://www.milliyetsanat.com/haberler/plastik-sanatlar/sanatsal-geri-donusum-boyle-olur-/3557>
- Görsel 11.** <https://www.artnews.com/list/art-news/artists/jasper-johns-most-famous-works-1234604541/>
- Görsel 12.** <https://www.hauserwirth.com/ursula/24829-conversation-shelter-island/>
- Görsel 13.** <https://tr.pinterest.com/pin/176484879117296210/>
- Görsel 14.** <https://www.meisterdrucke.ie/artist/Kurt-Schwitters/2.html>
- Görsel 15.** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3e/Caricature_of_Adolf_Hitler_by_Louis_P._Hirshman_-_1937.jpg
- Görsel 16.** <https://www.mutualart.com/Artwork/Moon-Star-II/6011F1D7ECC9B904>
- Görsel 17.** <https://www.glyptotheque.com/index.php/meeting-point/mission-of-lubo-kristek>

- Görsel 18.** <https://ateliermarkusmeurer.wordpress.com/2020/09/20/grillen/>
- Görsel 19.** <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1799957>
- Görsel 20.** <https://www.thedesertway.com/noah-purifoy/>
- Görsel 21.** <https://wordsonwonder.com/2019/10/30/ptolemy-elrington-sculptor-95/>
- Görsel 22.** <https://x.com/dunyayikesif/status/500057340817965057/photo/1>
- Görsel 23.** <https://www.artsy.net/artwork/robert-hudson-lariat>
- Görsel 24.** <https://www.wetterlinggallery.com/news/article-in-dagens-nyheter>
- Görsel 25.** <https://www.galleriesnow.net/shows/tom-wesselmann-standing-still-lifes/>
- Görsel 26.** <https://www.elle.fr/Loisirs/Sorties/Dossiers/Beat-boy-799624>
- Görsel 27.** <https://www.e-flux.com/announcements/480587/wolf-vostell-and-boris-lurie-art-after-the-shoah/>
- Görsel 28.** <https://www.ankaraantikacilik.com/en/product/512587/zeki-faik-izer-1905-1988-soyut-kompozisyon-kagit-uzeri-kolaj-imzali-12-5-x>
- Görsel 29.** <https://nesetgunal.org/tr/portfolio/baslica-yagli-boya-eserleri/>
- Görsel 30.** <https://artam.com/muzayede/358-modern-ve-cagdas-tablolar/lutfu-gunay-1924-2020-soyut-4#images-2>
- Görsel 31.** <https://evvel.org/kuslar-kuslarla>
- Görsel 32.** <https://www.platformdergisi.com/yazi/kultur-sanat/19982/soyut-heykelin-turkiyedeki-piri-kuzgun-acar>
- Görsel 33.** https://x.com/SALT_Online/status/793054714426494976/photo/1
- Görsel 34.** <https://artam.com/muzayede/338-editions/burhan-dogancay-1929-2013-kurdeleler-serisi-23#images-2>
- Görsel 35.** <https://sanat.ykykultur.com.tr/sergiler/omer-uluc-gozler>
- Görsel 36.** <https://www.kolekta.com.tr/en/yapit/the-glory-of-victory/>
- Görsel 37.** https://x.com/zift_sanat/status/1516850871019130886/photo/1

- Görsel 38.** <https://aslihan-asan.medium.com/t%C3%BCrk-modern-sanat%C4%B1nda-%C3%B6nc%C3%BC-bir-i%C3%87sim-altan-g%C3%BCrman-ac6ff878b8b6>
- Görsel 39.** <https://artsandculture.google.com/asset/montaj-5/vgGRgIZjyCuuYw?hl=tr>
- Görsel 40.** <https://www.timeout.com/istanbul/tr/sanat/altan-gurman>
- Görsel 41.** <https://artsandculture.google.com/asset/montage-1-altan-g%C3%BCrman/eAFNHUY76fxuvQ>
- Görsel 42.** https://x.com/istanbulmodern_/status/958765005616308224/photo/1
- Görsel 43.** <https://www.unlimiteddrag.com/post/duvarlar-ve-otesi>
- Görsel 44.** <https://www.sancakmuzayede.com/en/product/7809365/ozdemir-altan-kompozisyon-imzali-2000-tarihli-serigrafi-baski-79-100-50x70>
- Görsel 45.** <https://ahmetrustem.blogspot.com/2014/06/sergi-incelemeleri-no-15-fusun-onur.html>
- Görsel 46.** <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/fusun-onur-la-bulusmak-bir-sergi-ve-sanatcisiyla-hemhl-olmak-i-191>
- Görsel 47.** <https://argonotlar.com/sarkis-caylak-sokak-kitabindan-tadimlik/>
- Görsel 48.** <https://ummuhanakazanc.blogspot.com/2015/04/tomur-atagokun-retrospektif-sergisi.html>
- Görsel 49.** <https://www.ajandakolik.com/tomur-atagokun-retrospektif-sergisi-dongusel-izler-kibele-sanat-galerisinde/>
- Görsel 50.** <https://endless-swarm.com/?p=1192>
- Görsel 51.** <https://www.unlimiteddrag.com/post/zamanin-ve-hayalin-izinde-belki-varmis-belki-yokmus>
- Görsel 52.** <https://www.unlimiteddrag.com/post/zamanin-ve-hayalin-izinde-belki-varmis-belki-yokmus>
- Görsel 53.** <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/38542>
- Görsel 54.** <https://www.e-skop.com/skopbulten/tezler-turkiyedeki-kavramsal-sanat-calismalarinin-bir-incelemesi/3403>
- Görsel 55.** <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/bir-kultur-hekimi-husamettin-kocan-i-3365>

- Görsel 56.** <https://www.haberturk.com/ayagimdaki-diken-akm-galeride-2-haziranda-basliyor-3455781>
- Görsel 57.** <https://www.istanbulberlin.com/en-de/ayse-erkmen-israr-iinsist/>
- Görsel 58.** <https://artam.com/makaleler/konular-konuklar/ayse-erkmen-israr-sergisi-24-subat-27-mart>
- Görsel 59.** https://yorozlu.com/?page_id=50
- Görsel 60.** <https://www.artfulliving.com.tr/gundem/yusuf-taktakin-baska-zaman-baska-mekan-sergisi-brieflyart-galeride-i-28574>
- Görsel 61.** <https://artdogistanbul.com/yusuf-taktakin-yeni-sergisi-baska-zaman-baska-mekan/>
- Görsel 62.** <https://argonotlar.com/cagina-taniklik-eden-bir-belge/>
- Görsel 63.** <https://www.cnnturk.com/kultur-sanat/dev-bir-kaleydoskobun-icinde-yasamak-gibi-renklii>
- Görsel 64.** <https://www.istanbulmodern.org/koleksiyon/yeni-vatandas-i-ii-iii>
- Görsel 65.** <https://www.galerinevistanbul.com/tr/exhibitions/28/works/artworks-9454-inci-eviner-yeraltinda-beuys-2017/>
- Görsel 66.** <http://gulersanat.com/bubi/>
- Görsel 67.** <http://gulersanat.com/bubi/>
- Görsel 68.** <https://bedribaykam.com/tr/galeri/2010-icim-parcalaniyor>
- Görsel 69.** <https://bedribaykam.com/tr/galeri/2017-2020-kayip-esyalar-atolyesi>
- Görsel 70.** <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/e/e8/IsmetDogan002-306x400.jpg>
- Görsel 71.** <https://yapidergisi.com/hicbir-yerdeyiz/>
- Görsel 72.** <https://artam.com/muzayede/283-cagdas-sanat-eserleri/irfan-onurmen-1958-pentul#images-2>
- Görsel 73.** <https://warholamag.com/tr/sarkac/>
- Görsel 74.** <https://artam.com/muzayede/274-cagdas-sanat-eserleri/devabil-kara-1962-soyut-kompozisyon#images-2>
- Görsel 75.** <https://pgartgallery.com/exhibitions/yolculuk-iz-bellek/>

- Görsel 76.** <http://gulersanat.com/mozaik/>
- Görsel 77.** <https://wagonist.com.tr/product/kiremit-floral-islemeli-puf-630>
- Görsel 78.** <https://kultur.istanbul/borusan-contemporary-contemporary-istanbulda/>
- Görsel 79.** <https://wagonist.com.tr/product/kadife-floral-kapitone-hardal-yastik-526>
- Görsel 80.** <https://www.unlimitedrag.com/post/vahap-avsarın-sanatsal-eylemleri>
- Görsel 81.** <https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kurumlar/Vehbi-Koc-Kurumlari-Vakfi/TANAS>
- Görsel 82.** <https://jademarieward.photo.blog/2018/11/19/sakir-gokcebag-research-everyday-geometry/#jp-carousel-127>
- Görsel 83.** <https://x.com/BaksiMuzesi/status/1242060435190427648/photo/1>
- Görsel 84.** <https://www.haberturk.com/ahmet-gunestekin-in-hafiza-odasi-sergisi-acildi-2546900>
- Görsel 85.** <https://argonotlar.com/ahmet-gunestekinin-hafiza-odasi-sergisi-hakkinda-yazarlar-ve-sanatcilar-ne-dusunuyor/>
- Görsel 86.** <https://www.istanbulmodern.org/en/collection/fire>
- Görsel 87.** <https://vtopac.blogspot.com/2007/11/68-devlet-resim-ve-heykel-yarmas.html>
- Görsel 88.** <https://sanat.ykykultur.com.tr/sergiler/halil-altindere-abrakadabra#>
- Görsel 89.** <https://www.haberturk.com/75-dogum-gununu-abrakadabra-sergisi-ile-taclangiracak-2512656>
- Görsel 90.** <https://www.galerisoyut.com.tr/rifat-kocak-2019/>
- Görsel 91.** <https://www.senveben.biz.tr/2020/07/baska-bir-yasam-mumkun-arazi-sanati/>
- Görsel 92.** <https://www.alem.com.tr/sergiler/temmuz-ayinda-gezilebilecek-sergiler-1078310>
- Görsel 93.** <https://artillerymag.com/events/seckin-pirim-form-color-pattern/>
- Görsel 94.** <https://dirimart.com/tr/News/Seckin-Pirimin-3-Kere-3-Kare-heykeli-The-Private-Museum-Singapur-kalickoleksiyonunda/282>
- Görsel 95.** <https://ummuhankazanc.blogspot.com/2016/09/?m=0>

- Görsel 96.** <https://ummuhanakazanc.blogspot.com/2016/09/deniz-sagdic-ready-remade-exhibition-at.html>
- Görsel 97.** https://www.dailysabah.com/turkiye/ready-remade-turkish-artist-transforms-trash-into-art/news?gallery_image=undefined#big

